

gdańskie
wydawnictwo
oświatowe

Dorota Jasik Wanda Królikowska

Ślady czasu

Program nauczania historii
dla liceum ogólnokształcącego
zakres rozszerzony

Gdańskie Wydawnictwo Oświatowe

2019

Spis treści

1. Reforma programowa a rola nauczania historii	3
2. Treści nauczania	4
2.1. Ramowy podział treści nauczania historii w poszczególnych klasach	4
2.2. Środki i pomoce dydaktyczne potrzebne w realizacji treści nauczania	6
3. Cele edukacyjne	7
3.1. Cele kształcenia – wymagania ogólne	7
3.2. Treści nauczania – wymagania szczegółowe	7
3.3. Cele wychowawcze	28
4. Materiał nauczania	29
5. Procedury osiągnięcia szczegółowych celów edukacyjnych	98
5.1. Przykładowy scenariusz zajęć w miejscu pamięci	99
6. Zakładane osiągnięcia uczniów	101
7. Liczba godzin przeznaczonych na realizację podstawy programowej	102
8. Propozycje oceniania postępów ucznia	103
8.1. Propozycje kryteriów wymagań ogólnych na poszczególne oceny	104
9. Sposoby ewaluacji programu	107
9.1. Ewaluacja	107
9.2. Cele ewaluacji	107
9.3. Kryteria ewaluacji	107
9.4. Pytania kluczowe	107
9.5. Metody zbierania danych	108
9.6. Przykładowa ankieta dla uczniów	108

1. Reforma programowa a rola nauczania historii

Wśród przedmiotów wchodzących w skład szkolnej edukacji historia zajmuje szczególne miejsce. To na lekcjach historii rozwijane są postawy obywatelskie i patriotyczne, poczucie przynależności do wspólnoty rodzinnej, lokalnej, grupy etnicznej i narodowej, kształtowane są postawy zrozumienia i tolerancji wobec odmiennych kultur, obyczajów i przekonań. Nauczanie historii ma ogromny wpływ na system wartości młodego pokolenia, a także na wyobrażenia uczniów o mechanizmach rządzących życiem społecznym.

Autorzy podstawy programowej z historii zatwierdzonej przez Ministerstwo Edukacji Narodowej w 2017 r.¹ podkreślili, że szkoła powinna zadbać o to, aby uczeń nie pogubił się w gąszczu faktów, ale po poznaniu najważniejszych z nich potrafił wyjaśnić rządzące przeszłością reguły: polityczne, społeczne, gospodarcze, religijne i kulturowe. Takie podejście do wykładu dziejów ma pomóc uczniowi w zrozumieniu mechanizmów współczesności. Zwrócono także uwagę na ważny cel edukacji historycznej – ukształtowanie ucznia, który w dorosłym życiu będzie świadomie i odpowiedzialnie współtworzył europejską wspólnotę wartości, mając na uwadze szczególnie bliską nam, Polakom ideę wolności.

Twórcy podstawy programowej wskazali ważne zadanie szkoły, jakim jest przygotowanie uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym. Nauczyciele powinni stwarzać uczniom warunki do nabywania umiejętności wyszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł oraz dokumentowania swojej pracy, z uwzględnieniem prawidłowej kompozycji tekstu z zastosowaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych.

W podstawie programowej uwypuklono rolę edukacji medialnej. Ponieważ środki społecznego przekazu odgrywają coraz większą rolę, zarówno w życiu społecznym, jak i indywidualnym, każdy nauczyciel powinien poświęcić dużo uwagi edukacji medialnej, czyli przygotowaniu uczniów do właściwego odbioru i wykorzystania mediów.

Należy podkreślić, że w podstawie programowej dla szkół ponadpodstawowych historia państwa i narodu została znacznie mocniej niż w szkole podstawowej wpisana w historię powszechną, choć nadal wątek dziejów ojczystych pozostaje najważniejszy.

Autorki niniejszego programu nauczania wzięły pod uwagę wszystkie zalecenia zawarte w podstawie programowej. Chronologiczno-problemowy rozkład materiału, zaproponowany przez Autorki, nie tylko ułatwia uczniom opanowanie materiału faktograficznego, ale także daje możliwość takiej prezentacji zjawisk i faktów na lekcjach, aby były one kluczem do zrozumienia cech danej epoki.

¹ Rozporządzenie ministra edukacji narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia – Dz.U. z 2018 r. poz. 467.

2. Treści nauczania

Program jest przeznaczony do nauczania historii na podstawie podręczników wydanych przez Gdańskie Wydawnictwo Oświatowe w serii *Ślady czasu*. Stwarza warunki do wszechstronnego doskonalenia i poszerzania wiedzy i umiejętności uczniów zdobytych w trakcie nauki historii w ośmioletniej szkole podstawowej. Zawarte w nim treści są zgodne z podstawą programową kształcenia ogólnego dla czteroletniego liceum ogólnokształcącego i pięcioletniego technikum, przygotowaną przez Ministerstwo Edukacji Narodowej i zawartą w rozporządzeniu z dnia 30 stycznia 2018 r. Układ treści nauczania oraz sposób i czas ich realizacji jest propozycją Gdańskiego Wydawnictwa Oświatowego. Należy zaznaczyć, że sformułowane przez Autorki programu tematy i zagadnienia nie zawsze są tożsame z brzmieniem tematów i rozdziałów w podręcznikach serii *Ślady czasu*.

Realizacja treści odbywa się w liceum ogólnokształcącym w 4-letnim cyklu nauczania. W każdej klasie uczniowie realizujący program historii na poziomie podstawowym mają 2 godziny lekcyjne tego przedmiotu w tygodniu (8 godzin lekcyjnych w cyklu nauczania). Dla historii na poziomie rozszerzonym przewidziano dodatkowo 6 godzin lekcyjnych w ciągu czterech lat nauki. Rozdzielenie ich między poszczególne lata nauki zależy od indywidualnej decyzji podjętej w szkole. Autorki zaproponowały także lekcje powtórzeniowe, które powinny poprzedzać każdy pisemny sprawdzian wiedzy i umiejętności uczniów.

2.1. Ramowy podział treści nauczania historii w poszczególnych klasach

Klasa 1.

- I. Historia jako nauka.
- II. Pradzieje i historia starożytnego Wschodu.
- III. Świat starożytnych Greków.
- IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu.
- V. Bizancjum i świat islamu.
- VI. Europa wczesnego średniowiecza.
- VII. Europa w okresie krucjat.
- VIII. Gospodarcze i społeczne realia średniowiecznej Europy.
- IX. Polska w okresie wczesnopiastowskim.
- X. Polska w okresie rozbicia dzielnicowego.
- XI. Europa późnego średniowiecza.
- XII. Polska w XIV–XV w.
- XIII. Kultura średniowiecza.

Klasa 2.

- XIV. Odkrycia geograficzne i europejski kolonializm doby nowożytnej.
- XV. Czasy renesansu.
- XVI. Reformacja i jej skutki.
- XVII. Europa w XVI–XVII w.

- XVIII. Państwo polsko-litewskie w czasach ostatnich Jagiellonów.
- XIX. Powstanie Rzeczypospolitej Obojga Narodów.
- XX. Pierwsze wolne elekcje i ich następstwa.
- XXI. Renesans w Polsce.
- XXII. Polityka wewnętrzna i zagraniczna Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.
- XXIII. Ustrój, społeczeństwo i kultura Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.
- XXIV. Europa w dobie oświecenia.
- XXV. Rewolucje XVIII w.
- XXVI. Rzeczpospolita w XVIII w. (od czasów saskich do Konstytucji 3 maja).
- XXVII. Upadek Rzeczypospolitej (wojna z Rosją i powstanie kościuszkowskie).
- XXVIII. Kultura doby oświecenia w Rzeczypospolitej.
- XXIX. Epoka napoleońska.

Klasa 3.

- XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim.
- XXXI. Ziemie polskie i ich mieszkańcy w latach 1815–1848.
- XXXII. Powstanie styczniowe i jego następstwa.
- XXXIII. Europa i świat w II połowie XIX i na początku XX w.
- XXXIV. Przemiany gospodarcze i społeczne. Nowe prądy ideowe.
- XXXV. Ziemie polskie pod zaborami w II połowie XIX i na początku XX w.
- XXXVI. Kultura i nauka polska w II połowie XIX i na początku XX w.
- XXXVII. I wojna światowa.
- XXXVIII. Sprawa polska w przededniu i podczas I wojny światowej.
- XXXIX. Europa i świat po I wojnie światowej.
- XL. Narodziny i rozwój totalitaryzmów w okresie międzywojennym.
- XLI. Walka o odrodzenie państwa polskiego po I wojnie światowej.
- XLII. Dzieje polityczne II Rzeczypospolitej.
- XLIII. Społeczeństwo i gospodarka II Rzeczypospolitej.
- XLIV. Kultura i nauka w okresie II Rzeczypospolitej.
- XLV. Świat na drodze do II wojny światowej.

Klasa 4.

- XLVI. Wojna obronna Polski w 1939 r. Agresja Niemiec (1 września) i Związku Sowieckiego (17 września).
- XLVII. II wojna światowa i jej etapy.
- XLVIII. Polska pod okupacją niemiecką i sowiecką.
- XLIX. Niemiecka polityka eksterminacji.
- L. Działalność władz Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie i w okupowanym kraju.
- LI. Świat po II wojnie światowej. Początek zimnej wojny.
- LII. Dekolonizacja, integracja i nowe konflikty.
- LIII. Przemiany cywilizacyjne na świecie.
- LIV. Świat na przełomie tysiącleci.
- LV. Proces przejmowania władzy przez komunistów w Polsce (1944–1948).
- LVI. Stalinizm w Polsce i jego erozja.
- LVII. Polska w latach 1957–1981.
- LVIII. Dekada 1981–1989.
- LIX. Narodziny III Rzeczypospolitej i jej miejsce w świecie na przełomie XX i XXI w.

2.2. Środki i pomoce dydaktyczne potrzebne w realizacji treści nauczania

Prawidłowa realizacja programu nauczania wymaga wyposażenia ucznia i nauczyciela w pomoce i środki dydaktyczne, które zapewniają skuteczne i właściwe opanowanie treści zawartych w niniejszym programie.

Do podstawowych należą:

- podręcznik,
- zestawy ćwiczeń do źródeł i map zamieszczone na stronie wydawnictwa,
- atlas historyczny online.

Warto zwrócić uwagę na ilustrowanie omawianych zagadnień ikonografią i dokumentami audiowizualnymi. Korzystanie z takich środków dydaktycznych daje uczniom możliwość nie tylko poznania historii, ale również jej przeżywania.

Gdańskie Wydawnictwo Oświatowe do tradycyjnych środków i pomocy dydaktycznych dodaje zestaw multimedialnych pomocy, m.in.: multipodręcznik, mapy, infografiki, filmy, animacje, wykłady i teksty źródłowe. Dzięki zastosowaniu nowoczesnych rozwiązań technicznych, z których uczniowie będą korzystali na lekcjach i podczas pracy w domu, młodzież pozna historię jako przedmiot barwny, ciekawy, emocjonujący, atrakcyjny.

- Mapy interaktywne – pozwalają obserwować zmiany terytorialne, np. państwa polskiego rok po roku. Zawierają kalendarium z informacjami o najważniejszych wydarzeniach, mapy tematyczne, w tym mapy zabytków w Polsce, podział administracyjny, mapy przemysłowe itp. (<http://mapahistoryczna.gwo.pl/>).
- Atlas historyczny online (e-atlas) – zbiór map pogrupowanych w katalogi zgodnie z epokami, do których się odnoszą (mapyonline.gwo.pl).
- Multipodręcznik (w dwóch wersjach: uczniowskiej i nauczycielskiej) – cyfrowa wersja podręcznika drukowanego, wzbogacona o dodatkowe materiały dydaktyczne. Przeznaczona dla klas wyposażonych w tablice interaktywne.
- Linia czasu online – wydarzenia z historii Polski i świata ułożone w linearny ciąg (liniaczasu.gwo.pl).
- Filmy edukacyjne – nowoczesne animacje z planszami poglądowymi, mapami, osią czasu, ikonografią, narracją czytaną przez lektora oraz ścieżką dźwiękową (filmyhistoryczne.gwo.pl).
- Infografiki online – infografiki z podręcznika w wersji interaktywnej, wzbogacone o dodatkowe materiały wizualne i źródłowe. Dają dużo możliwości wykorzystania do ćwiczeń i prezentacji (strona w przygotowaniu).
- Klucze do obrazów – krótkie filmy objaśniające problematykę wybranych dzieł malarstwa, przybliżające postaci, detale i symbole oraz wyjaśniające artystyczną wizję wydarzeń historycznych. Towarzyszy im ciekawa narracja. Do filmów przygotowano specjalne karty pracy dla uczniów (kluczedoobrazow.gwo.pl).
- Zbiór tekstów źródłowych – teksty źródłowe z podręczników *Ślady czasu* oraz wiele dodatkowych, a także pytania dla uczniów. Można będzie je pobrać, wydrukować i wykorzystywać na lekcjach (dostępne w zakładce „materiały dydaktyczne” na stronie wydawnictwa).
- Podsumowania rozdziałów na komórkę – podsumowania rozdziałów z podręczników w wersji do przeglądania na smartfonie. Ułatwiają przyswojenie i uporządkowanie zdobytej wiedzy (dostępne w zakładce „materiały dydaktyczne” na stronie wydawnictwa).

Podczas ćwiczenia z uczniami określonych umiejętności oraz sprawdzenia stopnia ich opanowania pomogą nauczycielom:

- zestawy ćwiczeń ze źródłami przygotowane do każdego tematu,
- zestawy ćwiczeń kontrolnych – kartkówki do każdego rozdziału oraz sprawdziany do poszczególnych działów,
- zestawy zadań przygotowujących do matury z historii.

Istotną pomocą w zaplanowaniu przebiegu lekcji będzie specjalna wersja podręcznika dla nauczyciela zawierająca rozmieszczoną na marginesach obudowę metodyczną, czyli wskazówki, inspiracje, pomysły, zaplanowane etapy lekcji itp.

3. Cele edukacyjne

3.1. Cele kształcenia – wymagania ogólne

I. Chronologia historyczna. Uczeń:

- 1) porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych;
- 2) dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach, a także ciągłość procesów historycznych i cywilizacyjnych.

II. Analiza i interpretacja historyczna. Uczeń:

- 1) analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok i dostrzega zależności pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego;
- 2) rozpoznaje rodzaje źródeł, ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego;
- 3) dostrzega mnogość perspektyw badawczych oraz różnorakie interpretacje historii i ich przyczyny;
- 4) ugruntowuje potrzebę poznawania przeszłości dla rozumienia współczesnych mechanizmów społecznych i kulturowych.

III. Tworzenie narracji historycznej. Uczeń:

- 1) tworzy narrację historyczną w ujęciu przekrojowym, jak i problemowym;
- 2) dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego;
- 3) dokonuje selekcji i hierarchizacji oraz integruje informacje pozyskane z różnych źródeł wiedzy.

3.2. Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Klasa 1.

I. Historia jako nauka

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) definiuje podstawowe pojęcia (prehistoria, historia, historiografia, źródło historyczne);
- 2) rozpoznaje rodzaje źródeł historycznych;
- 3) przedstawia periodyzację dziejów powszechnych i ojczystych.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) charakteryzuje nauki pomocnicze historii;
- 2) wyjaśnia zasady krytycznej analizy i interpretacji różnych rodzajów źródeł historycznych;
- 3) analizuje różne oceny historiografii, dotyczące dziejów ojczystych i powszechnych.

II. Pradzieje i historia starożytnego Wschodu

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) wyjaśnia zagadnienie rewolucji neolitycznej;
- 2) porównuje uwarunkowania geograficzne rozwoju cywilizacji na Bliskim i Dalekim Wschodzie;
- 3) charakteryzuje organizację państw i strukturę społeczeństw w cywilizacjach starożytnego Bliskiego Wschodu;
- 4) rozpoznaje najważniejsze osiągnięcia kulturowe starożytnych cywilizacji Bliskiego i Dalekiego Wschodu;
- 5) charakteryzuje wierzenia ludów tworzących cywilizacje starożytnego Bliskiego i Dalekiego Wschodu, z uwzględnieniem judaizmu.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) charakteryzuje pradzieje ludzkości z podziałem na epoki;
- 2) charakteryzuje organizację państw i strukturę społeczeństw w cywilizacjach starożytnego Dalekiego Wschodu;
- 3) porównuje systemy prawne i etyczne cywilizacji starożytnego Bliskiego i Dalekiego Wschodu.

III. Świat starożytnych Greków

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) charakteryzuje geograficzne warunki ukształtowania się cywilizacji greckiej;
- 2) porównuje organizację społeczeństwa Aten i Sparty oraz formy ustrojowe greckich polis;
- 3) opisuje różne formy ekspansji w świecie greckim (kolonizację grecką i fenicką, wojny grecko-perskie i ekspansję Aleksandra Macedońskiego).
- 4) charakteryzuje religię starożytnych Greków;
- 5) rozpoznaje osiągnięcia kulturowe starożytnych Greków.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) porównuje geograficzne uwarunkowania narodzin cywilizacji starożytnego Wschodu i Grecji;
- 2) charakteryzuje kulturę kreteńską i mykeńską;
- 3) ocenia funkcjonowanie demokracji w Atenach czasów Peryklesa;
- 4) opisuje państwo Aleksandra Macedońskiego;
- 5) wyjaśnia specyfikę kultury hellenistycznej.

IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) charakteryzuje przemiany ustrojowe i społeczne (w tym problem niewolnictwa) w państwie rzymskim doby republiki oraz cesarstwa, z uwzględnieniem roli Juliusza Cezara i Oktawiana Augusta;
- 2) omawia charakter ekspansji rzymskiej i wyjaśnia ideę imperium rzymskiego;
- 3) charakteryzuje wierzenia religijne starożytnych Rzymian;
- 4) wyjaśnia genezę chrześcijaństwa i zmiany sytuacji chrześcijan w państwie rzymskim;

- 5) wyjaśnia wewnętrzne i zewnętrzne przyczyny upadku państwa rzymskiego;
- 6) rozpoznaje osiągnięcia kulturowe starożytnych Rzymian.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) omawia początki Rzymu, z uwzględnieniem kultury Etrusków;
- 2) charakteryzuje organizację armii oraz etapy ekspansji rzymskiej;
- 3) rozpoznaje dziedzictwo antyku grecko-rzymskiego we współczesnym świecie;
- 4) wyjaśnia pojęcia obywatel i obywatelstwo w polis ateńskiej i republikańskim Rzymie oraz wyjaśnia recepcję antycznego pojęcia obywatel w późniejszych epokach.

V. Bizancjum i świat islamu

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) lokalizuje w czasie i przestrzeni cesarstwo bizantyjskie i charakteryzuje jego osiągnięcia w zakresie kultury;
- 2) wyjaśnia genezę islamu i charakteryzuje główne zasady tej religii;
- 3) przedstawia główne kierunki ekspansji arabskiej;
- 4) opisuje charakterystyczne cechy kultury arabskiej i rozpoznaje jej najważniejsze osiągnięcia.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) opisuje charakterystyczne cechy bizantyjskiego systemu politycznego;
- 2) charakteryzuje etapy ekspansji Arabów i ocenia ich politykę wobec ludności podbitej;
- 3) wyjaśnia wpływ cywilizacji islamskiej na cywilizację łacińską i bizantyjską.

VI. Europa wczesnego średniowiecza

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) opisuje zasięg terytorialny, organizację władzy, gospodarkę i kulturę państwa Franków, ze szczególnym uwzględnieniem polityki Karola Wielkiego;
- 2) charakteryzuje ideę cesarstwa karolińskiego i porównuje ją z ideą cesarstwa Ottonów;
- 3) opisuje proces tworzenia się państw w Europie, z uwzględnieniem ich chrystianizacji.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) opisuje wierzenia i organizację społeczną Słowian;
- 2) opisuje proces powstawania pierwszych państw w Europie Środkowo-Wschodniej z uwzględnieniem wpływu cywilizacji łacińskiej i bizantyjskiej;
- 3) charakteryzuje kierunki ekspansji Normanów i ocenia jej skutki;
- 4) ocenia znaczenie renesansu karolińskiego dla rozwoju kultury europejskiej.

VII. Europa w okresie krucjat

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) wyjaśnia ideowe i polityczne przyczyny, a także charakter rywalizacji papieżstwa z cesarstwem o zwierzchnictwo nad średniowieczną Europą;
- 2) charakteryzuje polityczne, społeczno-gospodarcze i religijne uwarunkowania wypraw krzyżowych do Ziemi Świętej i rekonkwisty oraz przedstawia ich skutki.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) wyjaśnia przyczyny rozłamu w Kościele w XI w.;
- 2) charakteryzuje i ocenia rolę zakonów w średniowiecznej Europie;
- 3) opisuje kierunki, charakter oraz konsekwencje najazdów mongolskich dla Europy.

VIII. Gospodarcze i społeczne realia średniowiecznej Europy

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) charakteryzuje funkcjonowanie władzy, struktur społecznych i gospodarki w systemie feudalnym;
- 2) opisuje charakterystyczne przejawy ożywienia społeczno-gospodarczego w Europie XI–XIII w.;
- 3) charakteryzuje realia życia codziennego w średniowiecznym mieście i wsi.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) opisuje formy produkcji i handlu w średniowieczu;
- 2) charakteryzuje genezę, rozwój i rolę średniowiecznych miast, z uwzględnieniem miejskich republik kupieckich.

IX. Polska w okresie wczesnopiastowskim

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) wyjaśnia uwarunkowania narodzin państwa polskiego i jego chrystianizacji, z uwzględnieniem roli Mieszka I i Bolesława Chrobrego;
- 2) opisuje zmiany terytorialne państwa polskiego w X–XII w.;
- 3) rozpoznaje tendencje centralistyczne i decentralistyczne w życiu politycznym państwa polskiego w X–XII w.;
- 4) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski i Europy w X–XII w.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) przedstawia geografę plemienną Polski przedpiastowskiej;
- 2) charakteryzuje organizację państwa wczesnopiastowskiego;
- 3) dokonuje bilansu panowania władców piastowskich (do 1138 r.);
- 4) charakteryzuje spór Bolesława Śmiałego z biskupem Stanisławem.

X. Polska w okresie rozbitcia dzielnicowego

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) wyjaśnia przyczyny polityczne i społeczno-gospodarcze oraz następstwa rozbitcia dzielnicowego;
- 2) przedstawia nowe zagrożenia zewnętrzne (Marchia Brandenburska, Zakon Krzyżacki, Mongołowie);
- 3) opisuje przemiany społeczno-gospodarcze na ziemiach polskich oraz ocenia społeczno-kulturowe skutki kolonizacji na prawie niemieckim;
- 4) charakteryzuje proces przezwyciężenia rozbitcia politycznego ziem polskich, ze wskazaniem na rolę władców i Kościoła;
- 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z okresu rozbitcia dzielnicowego i dziejów Europy.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) charakteryzuje przebieg walk o tron senioralny w kontekście postanowień tzw. testamentu Bolesława Krzywoustego;
- 2) porównuje zasady kolonizacji na prawie polskim i na prawie niemieckim;
- 3) charakteryzuje proces formowania się społeczeństwa stanowego w Polsce.

XI. Europa późnego średniowiecza

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) charakteryzuje przemiany społeczne i gospodarcze w Europie w późnym średniowieczu;
- 2) opisuje zmiany na mapie politycznej Europy w XIV–XV w.;
- 3) charakteryzuje następstwa upadku cesarstwa bizantyjskiego i ekspansji tureckiej dla Europy.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) wyjaśnia przyczyny kryzysu idei władzy uniwersalnej w Europie późnego średniowiecza;
- 2) charakteryzuje kryzysy polityczne, społeczne i religijne późnego średniowiecza;
- 3) opisuje i wyjaśnia proces powstawania monarchii stanowych w Europie.

XII. Polska w XIV–XV w.

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) opisuje proces zjednoczeniowy i rozwój terytorialny państwa polskiego w XIV–XV w.;
- 2) charakteryzuje rozwój monarchii stanowej w Polsce, uwzględniając strukturę społeczeństwa polskiego w późnym średniowieczu i rozwój przywilejów szlacheckich;
- 3) wyjaśnia międzynarodowe i wewnętrzne uwarunkowania związków Polski z Węgrami i Litwą w XIV–XV w.;
- 4) charakteryzuje i ocenia stosunki polsko-krzyżackie na płaszczyźnie politycznej, gospodarczej i kulturowej;
- 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski i Europy w XIV–XV w.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) ocenia znaczenie unii polsko-litewskiej z perspektywy obu narodów;
- 2) rozpoznaje przejawy wielokulturowości na ziemiach polskich w XIV–XV w., z uwzględnieniem stosunku Kazimierza Wielkiego do diaspory żydowskiej;
- 3) wyjaśnia wpływ rozwoju przywilejów szlacheckich na sytuację gospodarczą państwa;
- 4) dokonuje bilansu panowania władców panujących w Polsce w XIV i XV w.;
- 5) ocenia politykę dynastyczną Jagiellonów w XV w.

XIII. Kultura średniowiecza

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) wyjaśnia uniwersalny charakter kultury średniowiecza, wskazując na wyjątkową rolę chrześcijaństwa;
- 2) rozpoznaje dokonania okresu średniowiecza w dziedzinie kultury, z uwzględnieniem dorobku polskiego średniowiecza;
- 3) określa znaczenie chrześcijaństwa w obrządku łacińskim dla rozwoju kultury polskiej;
- 4) charakteryzuje sztukę romańską i gotycką.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) opisuje rolę uniwersytetów i ich organizację oraz wyjaśnia przyczyny trwałości idei uniwersyteckiej;
- 2) charakteryzuje przemiany życia religijnego w okresie średniowiecza;
- 3) określa znaczenie włączenia ziem polskich do cywilizacyjnego kręgu świata zachodniego (łacińskiego).

Klasa 2.

XIV. Odkrycia geograficzne i europejski kolonializm doby nowożytnej

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) charakteryzuje przyczyny i przebieg wypraw odkrywczych;
- 2) opisuje udział poszczególnych państw europejskich w podziale Nowego Świata w XVI–XVIII w.;
- 3) wyjaśnia wpływ wielkich odkryć geograficznych na społeczeństwo, gospodarkę i kulturę Europy oraz obszarów pozaeuropejskich.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) charakteryzuje cywilizacje prekolumbijskie;
- 2) przedstawia proces rozrostu posiadłości kolonialnych państw europejskich w XVI–XVIII w.

XV. Czasy renesansu

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) wyjaśnia główne prądy ideowe epoki;
- 2) rozpoznaje dokonania twórców renesansowych w dziedzinie kultury;
- 3) charakteryzuje sztukę renesansową.

Zakres rozszerzony.

Uczeń analizuje i interpretuje teksty obrazujące myśl filozoficzną i polityczną doby renesansu.

XVI. Reformacja i jej skutki

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) wyjaśnia religijne, polityczne, gospodarcze, społeczne, kulturowe uwarunkowania i następstwa reformacji, opisując jej główne nurty i postaci;
- 2) wyjaśnia rolę soboru trydenckiego i opisuje różne aspekty reformy Kościoła katolickiego;
- 3) opisuje mapę polityczną i wyznaniową Europy w XVI w.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) porównuje najważniejsze wyznania protestanckie;
- 2) przedstawia i ocenia kontrreformacyjne działania Kościoła katolickiego;
- 3) wyjaśnia wpływ reformacji i kontrreformacji na kulturę;
- 4) charakteryzuje najważniejsze wojny religijne.

XVII. Europa w XVI–XVII w.

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) przedstawia drogę do nowego modelu monarchii europejskich w epoce nowożytnej, z uwzględnieniem charakterystyki i oceny absolutyzmu francuskiego;
- 2) charakteryzuje konflikty polityczne w Europie, z uwzględnieniem ekspansji tureckiej i charakteru wojny trzydziestoletniej;
- 3) wyjaśnia genezę i opisuje następstwa rewolucji angielskich;
- 4) opisuje przemiany w kulturze europejskiej w XVII w.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) opisuje proces kształtowania się państwa moskiewskiego/rosyjskiego w XVI–XVII w.;
- 2) porównuje ewolucję ustroju Francji i Anglii w XVII w.;
- 3) charakteryzuje przemiany kapitalistyczne w życiu gospodarczym Europy Zachodniej XVI–XVII w.;
- 4) charakteryzuje sztukę barokową.

XVIII. Państwo polsko-litewskie w czasach ostatnich Jagiellonów

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) opisuje zmiany terytorialne państwa polsko-litewskiego i charakteryzuje jego stosunki z sąsiadami w XVI w.;
- 2) wyjaśnia funkcjonowanie najważniejszych instytucji życia politycznego w XVI-wiecznej Polsce i ocenia funkcjonowanie demokracji szlacheckiej;
- 3) omawia polską specyfikę w zakresie rozwiązań ustrojowych, struktury społecznej i modelu życia gospodarczego (gospodarka folwarczno-pańszczyźniana) na tle europejskim;
- 4) przedstawia sytuację wyznaniową na ziemiach państwa polsko-litewskiego w XVI w.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) ocenia rozwiązanie problemu państw zakonnych w Prusach i Inflantach;
- 2) charakteryzuje ruch egzekucyjny szlachty (wskazując przedstawicieli) i ocenia jego znaczenie dla rozwoju parlamentaryzmu w państwie polsko-litewskim;
- 3) charakteryzuje stosunki wewnętrzne w Koronie i na Litwie, uwzględniając rozwarstwienie stanu szlacheckiego;
- 4) charakteryzuje główne nurty reformacji w państwie polsko-litewskim;
- 5) ocenia sytuację gospodarczą państwa ostatnich Jagiellonów.

XIX. Powstanie Rzeczypospolitej Obojga Narodów

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) wyjaśnia przyczyny, okoliczności i następstwa zawarcia unii realnej pomiędzy Koroną a Litwą;
- 2) charakteryzuje ustrój Rzeczypospolitej Obojga Narodów w świetle postanowień unii lubelskiej;
- 3) opisuje strukturę terytorialną i ludnościową Rzeczypospolitej Obojga Narodów;
- 4) wyjaśnia prawne i kulturowe podstawy tolerancji religijnej na ziemiach Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVI w.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) ocenia kulturową rolę Polski w przeniesieniu wzorców cywilizacji zachodniej na obszary ruskie i litewskie;
- 2) charakteryzuje działania kontrreformacyjne ze strony Kościoła katolickiego i władz państwowych.

XX. Pierwsze wolne elekcje i ich następstwa

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) opisuje okoliczności, zasady, przebieg i następstwa pierwszych wolnych elekcji;
- 2) charakteryzuje działania Stefana Batorego w zakresie polityki wewnętrznej i zagranicznej;
- 3) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów państwa polsko-litewskiego w XVI w. z wydarzeniami europejskimi.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) ocenia polityczną rolę wybitnych postaci okresu pierwszych wolnych elekcji;
- 2) charakteryzuje sytuację wewnętrzną i międzynarodową Rzeczypospolitej na początku panowania Zygmunta III Wazy.

XXI. Renesans w Polsce

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) ocenia dorobek polskiej myśli politycznej doby renesansu;
- 2) rozpoznaje dokonania twórców polskiego odrodzenia w dziedzinie kultury.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) analizuje i interpretuje fragmenty dzieł pisarzy politycznych polskiego odrodzenia;
- 2) ocenia wpływ reformacji i kontrreformacji na rozwój kultury w Rzeczypospolitej Obojga Narodów;
- 3) charakteryzuje związki renesansu polskiego z europejskim.

XXII. Polityka wewnętrzna i zagraniczna Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) omawia konflikty wewnętrzne i zewnętrzne Rzeczypospolitej Obojga Narodów w okresie panowania Wazów;
- 2) opisuje sytuację wewnętrzną i położenie międzynarodowe Rzeczypospolitej Obojga Narodów w latach 1669–1696;
- 3) ocenia znaczenie bitwy pod Wiedniem dla losów Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Europy;
- 4) charakteryzuje zmiany granic Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.;
- 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Europy i świata w XVII w.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) wyjaśnia wewnętrzne i międzynarodowe uwarunkowania XVII-wiecznych konfliktów Rzeczypospolitej Obojga Narodów;
- 2) przedstawia przebieg wojen toczonych przez Rzeczpospolitą Obojga Narodów w XVII w., z uwzględnieniem roli wybitnych dowódców i polityków, w tym: Stanisława Żółkiewskiego, Jana Karola Chodkiewicza, Stefana Czarnieckiego, Jana III Sobieskiego.

XXIII. Ustrój, społeczeństwo i kultura Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) opisuje proces oligarchizacji życia politycznego Rzeczypospolitej Obojga Narodów, uwzględniając wpływy obce, *liberum veto* i rokosze;
- 2) wyjaśnia przyczyny kryzysów wewnętrznych oraz załamania gospodarczego Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.;
- 3) ocenia polską specyfikę w zakresie rozwiązań ustrojowych, struktury społecznej i modelu życia gospodarczego na tle europejskim w XVII w.;
- 4) rozpoznaje dokonania twórców epoki baroku powstałe na terytorium Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) charakteryzuje udział poszczególnych stanów w życiu gospodarczym Rzeczypospolitej Obojga Narodów;
- 2) opisuje i ocenia projekty wzmocnienia władzy królewskiej w Rzeczypospolitej Obojga Narodów, w tym: Piotra Skargi, Jana Kazimierza;
- 3) charakteryzuje cechy sztuki barokowej i opisuje sarmatyzm jako ideologię i styl życia szlachty w Rzeczypospolitej Obojga Narodów.

XXIV. Europa w dobie oświecenia

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) charakteryzuje postęp techniczny i przemiany kapitalistyczne w Europie Zachodniej;
- 2) wyjaśnia główne idee oświecenia i rozpoznaje dokonania epoki w dziedzinie kultury;
- 3) charakteryzuje absolutyzm oświecony na przykładach państw sąsiadujących z Rzeczpospolitą Obojga Narodów;
- 4) charakteryzuje proces modernizacji Rosji w XVIII w. i rosyjską ideę imperium.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) opisuje rozwój parlamentaryzmu i rewolucję przemysłową w Anglii;
- 2) analizuje i interpretuje fragmenty tekstów myślicieli oświeceniowych;
- 3) charakteryzuje sztukę klasycystyczną;
- 4) charakteryzuje najważniejsze konflikty polityczne w Europie i na świecie w XVIII w.

XXV. Rewolucje XVIII w.

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) wyjaśnia genezę i charakteryzuje następstwa amerykańskiej wojny o niepodległość;
- 2) charakteryzuje ustrój Stanów Zjednoczonych w świetle założeń konstytucji amerykańskiej;
- 3) wyjaśnia przyczyny i opisuje skutki rewolucji francuskiej;
- 4) ocenia znaczenie rewolucji amerykańskiej i francuskiej z perspektywy politycznej, gospodarczej i społecznej;
- 5) przedstawia wkład Polaków w walkę o niepodległość Stanów Zjednoczonych.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) ocenia rolę przywódców rewolucji amerykańskiej i francuskiej;
- 2) charakteryzuje etapy rewolucji francuskiej i wyjaśnia specyfikę okresu jakobińskiego;
- 3) ocenia sytuację wewnętrzną i międzynarodową Francji w dobie Dyktatoratu.

XXVI. Rzeczpospolita w XVIII w. (od czasów saskich do Konstytucji 3 maja)

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) opisuje i ocenia sytuację wewnętrzną i międzynarodową Rzeczypospolitej w czasach saskich;
- 2) charakteryzuje politykę Rosji, Prus i Austrii wobec Rzeczypospolitej, wskazując przejawy osłabienia suwerenności państwa polskiego;
- 3) przedstawia reformy z pierwszych lat panowania Stanisława Augusta;
- 4) wyjaśnia przyczyny i przedstawia zasięg terytorialny pierwszego rozbioru Rzeczypospolitej;
- 5) wyjaśnia okoliczności zwołania Sejmu Wielkiego i przedstawia jego reformy, ze szczególnym uwzględnieniem postanowień Konstytucji 3 maja.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) charakteryzuje i ocenia projekty naprawy Rzeczypospolitej w I poł. XVIII w., w tym: Stanisława Leszczyńskiego, Stanisława Konarskiego;
- 2) ocenia znaczenie polsko-saskiej unii personalnej i rolę panujących;
- 3) wyjaśnia znaczenie konfederacji barskiej;
- 4) charakteryzuje położenie międzynarodowe i sytuację wewnętrzną Rzeczypospolitej po pierwszym rozborze;
- 5) porównuje polskie rozwiązania konstytucyjne z amerykańskimi i francuskimi.

XXVII. Upadek Rzeczypospolitej (wojna z Rosją i powstanie kościuszkowskie)

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) wyjaśnia wpływ konfederacji targowickiej na wybuch wojny z Rosją;
- 2) charakteryzuje przebieg powstania kościuszkowskiego, z uwzględnieniem roli jego przywódców;
- 3) opisuje zasięg terytorialny drugiego i trzeciego rozbioru Rzeczypospolitej;
- 4) przedstawia przyczyny upadku Rzeczypospolitej w XVIII w.;
- 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Rzeczypospolitej w XVIII w. z wydarzeniami w Europie i na świecie.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) przedstawia przebieg wojny w obronie Konstytucji 3 maja, z uwzględnieniem roli dowódców;
- 2) ocenia postać Tadeusza Kościuszki jako pierwszego polskiego nowożytnego bohatera narodowego;
- 3) porównuje politykę państw zaborczych na zagarniętych ziemiach Rzeczypospolitej;
- 4) charakteryzuje wewnętrzne i zewnętrzne przyczyny upadku Rzeczypospolitej w XVIII w.

XXVIII. Kultura doby oświecenia w Rzeczypospolitej

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) rozpoznaje dokonania przedstawicieli polskiego oświecenia w dziedzinie kultury;
- 2) rozpoznaje i charakteryzuje najważniejsze zabytki architektury i sztuki doby oświecenia w Polsce;
- 3) omawia rolę instytucji oświeceniowych (Komisja Edukacji Narodowej, Biblioteka Załuskich, teatr, czasopiśmiennictwo).

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) wyjaśnia związki oświecenia polskiego z europejskim;
- 2) omawia i ocenia dorobek piśmiennictwa oświeceniowego w służbie Rzeczypospolitej (Hugo Kołłątaja, Stanisława Staszica);
- 3) omawia rolę Stanisława Augusta jako mecenasa sztuki.

XXIX. Epoka napoleońska

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) charakteryzuje walkę Francji o dominację w Europie;
- 2) przedstawia sukcesy i porażki wewnętrznej polityki Napoleona;
- 3) przedstawia przykłady zaangażowania się Polaków po stronie Napoleona, z uwzględnieniem Legionów Polskich we Włoszech;
- 4) charakteryzuje genezę, ustrój i dzieje Księstwa Warszawskiego;
- 5) ocenia znaczenie epoki napoleońskiej dla losów Francji i Europy.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) wyodrębnia etapy ekspansji Francji i omawia proces tworzenia kolejnych antynapoleońskich koalicji;
- 2) przedstawia przebieg wojny 1809 r. na ziemiach polskich;
- 3) ocenia postać księcia Józefa Poniatowskiego;
- 4) ocenia stosunek Napoleona do sprawy polskiej.

Klasa 3.

XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) przedstawia decyzje kongresu wiedeńskiego w odniesieniu do Europy i świata, z uwzględnieniem podziału ziem polskich;
- 2) opisuje funkcjonowanie systemu wiedeńskiego i charakteryzuje próby jego podważenia;
- 3) przedstawia przebieg rewolucji przemysłowej w Europie i Stanach Zjednoczonych oraz wskazuje jej najważniejsze konsekwencje społeczno-gospodarcze;
- 4) omawia najważniejsze prądy kulturowe oraz nurty ideowe I poł. XIX w., uwzględniając ich przedstawicieli;
- 5) wyjaśnia genezę i skutki Wiosny Ludów;
- 6) charakteryzuje wojnę krymską i jej następstwa.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) ocenia rolę Świętego Przymierza;
- 2) charakteryzuje ruchy społeczne i niepodległościowe w I poł. XIX w.;
- 3) charakteryzuje proces powstawania niepodległych państw w Ameryce Łacińskiej;
- 4) wyjaśnia założenia doktryny Monroe;
- 5) charakteryzuje przebieg Wiosny Ludów w Europie.

XXXI. Ziemie polskie i ich mieszkańcy w latach 1815–1848

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) charakteryzuje sytuację polityczną, społeczno-gospodarczą i kulturową Królestwa Polskiego, ziem zabranych, zaboru pruskiego i austriackiego;
- 2) wyjaśnia genezę powstania listopadowego i opisuje jego następstwa;
- 3) opisuje działania władz powstańczych, charakter toczonych walk oraz międzynarodową reakcję na powstanie;
- 4) wyjaśnia okoliczności wybuchu powstania krakowskiego i opisuje jego skutki, z uwzględnieniem tzw. rabacji galicyjskiej;
- 5) opisuje następstwa Wiosny Ludów na ziemiach polskich i przedstawia udział Polaków w Wiośnie Ludów w Europie;
- 6) rozpoznaje i charakteryzuje dorobek kultury polskiej I poł. XIX w.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) charakteryzuje ruch spiskowy na ziemiach polskich;
- 2) prezentuje oceny polskiej historiografii dotyczące powstania listopadowego i roli jego przywódców;
- 3) wyjaśnia przyczyny i charakter przemian społecznych i gospodarczych na ziemiach polskich w I poł. XIX w.;
- 4) porównuje programy głównych obozów Wielkiej Emigracji, rozpoznając ich przedstawicieli;
- 5) charakteryzuje różnice między klasycyzmem i romantyzmem.

XXXII. Powstanie styczniowe i jego następstwa

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) wyjaśnia genezę powstania styczniowego i opisuje jego następstwa;
- 2) opisuje działania władz powstańczych, charakter toczonych walk oraz międzynarodową reakcję na powstanie;

- 3) charakteryzuje organizację polskiego państwa podziemnego w okresie powstania styczniowego, z uwzględnieniem roli jego przywódców, w tym Romualda Traugutta;
- 4) przedstawia problem uwłaszczenia chłopów w zaborze rosyjskim oraz porównuje z procesem uwłaszczeniowym w pozostałych zaborach.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) ocenia znaczenie powstania styczniowego dla kształtowania się nowoczesnego narodu polskiego;
- 2) opisuje przykłady działalności Polaków w czasie zesłania na Syberii.

XXXIII. Europa i świat w II połowie XIX i na początku XX w.

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) porównuje procesy zjednoczeniowe Włoch i Niemiec w XIX w.;
- 2) wyjaśnia przyczyny i skutki wojny secesyjnej w Stanach Zjednoczonych;
- 3) omawia przyczyny, zasięg i następstwa ekspansji kolonialnej państw europejskich, Stanów Zjednoczonych i Japonii.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) charakteryzuje podział polityczny świata u schyłku XIX w.;
- 2) przedstawia reformy wewnętrzne w państwach zaborczych w II połowie XIX i na początku XX w.;
- 3) charakteryzuje proces modernizacji Japonii.

XXXIV. Przemiany gospodarcze i społeczne. Nowe prądy ideowe.

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) przedstawia przemiany gospodarcze w Europie i świecie, wymienia najważniejsze odkrycia naukowe i dokonania techniczne; charakteryzuje procesy migracyjne;
- 2) charakteryzuje nowe prądy ideowe i kulturowe, ruch emancypacyjny kobiet, przemiany obyczajowe i początki kultury masowej;
- 3) wyjaśnia procesy demokratyzacji ustrojów państw Europy Zachodniej;
- 4) charakteryzuje różne formy zorganizowanej działalności robotników.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) rozpoznaje wybitnych teoretyków i działaczy nowych ideologii; opisuje ich dokonania;
- 2) wyjaśnia związki ideologii z ruchami narodowyzwolenческими i zjednoczeniowymi, z działalnością partii politycznych oraz związków zawodowych;
- 3) charakteryzuje odrodzenie się idei sportu olimpijskiego.

XXXV. Ziemie polskie pod zaborami w II połowie XIX i na początku XX w.

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) wyjaśnia cele i porównuje metody polityki zaborców wobec mieszkańców ziem dawnej Rzeczypospolitej (w tym ziem zabranych) – rusyfikacja, germanizacja, autonomia galicyjska;
- 2) porównuje zmiany zachodzące w sytuacji społeczno-gospodarczej w trzech zaborach;
- 3) charakteryzuje postawy społeczeństwa polskiego w stosunku do zaborców;
- 4) charakteryzuje proces formowania się nowoczesnej świadomości narodowej Polaków i innych grup narodowych zamieszkujących tereny dawnej Rzeczypospolitej; dostrzega znaczenie języka, wiary, edukacji dla podtrzymania świadomości narodowej;
- 5) rozpoznaje przejawy odradzania się polskości na Górnym Śląsku, Warmii i Mazurach;
- 6) przedstawia genezę nowoczesnych ruchów politycznych (socjalizm, ruch ludowy, ruch narodowy), z uwzględnieniem ich przedstawicieli, w tym: Wincentego Witosa, Ignacego Da-

szyńskiego, Romana Dmowskiego, Józefa Piłsudskiego i Wojciecha Korfańtego;
7) wyjaśnia genezę, charakter i skutki rewolucji w latach 1905–1907 w Królestwie Polskim.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) charakteryzuje rozwój przemysłowy ziem polskich, z uwzględnieniem urbanizacji;
- 2) charakteryzuje nowe klasy i warstwy społeczne;
- 3) porównuje programy nowoczesnych ruchów politycznych; charakteryzuje dokonania najważniejszych przedstawicieli tych ruchów;
- 4) porównuje przyczyny i przebieg rewolucji w latach 1905–1907 w Rosji i w Królestwie Polskim;
- 5) przedstawia rezultaty wystąpień rewolucyjnych i ocenia ich znaczenie.

XXXVI. Kultura i nauka polska w II połowie XIX i na początku XX w.

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) wyjaśnia specyfikę polskiego pozytywizmu oraz twórczości młodopolskiej;
- 2) rozpoznaje dorobek kultury polskiej doby pozytywizmu i Młodej Polski;
- 3) wskazuje przykłady najwybitniejszych dzieł tworzonych „ku pokrzepieniu serc”;
- 4) rozpoznaje najważniejszych ludzi nauki oraz omawia ich dokonania.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) charakteryzuje podstawy ideowe i program polskiego pozytywizmu;
- 2) charakteryzuje różne nurty w sztuce na przełomie XIX i XX w.;
- 3) ocenia rolę kultury polskiej w dziele zachowania tożsamości narodowej przez Polaków w dobie rasyfikacji i germanizacji.

XXXVII. I wojna światowa

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) wyjaśnia pośrednie i bezpośrednie przyczyny wybuchu wojny, z uwzględnieniem procesu powstawania dwóch przeciwstawnych systemów sojuszy;
- 2) opisuje charakter działań wojennych na różnych frontach;
- 3) wyjaśnia okoliczności przystąpienia USA do wojny i ich rolę w konflikcie;
- 4) przedstawia przyczyny i skutki rewolucji lutowej i październikowej w Rosji;
- 5) wyjaśnia przyczyny klęski państw centralnych i Rosji.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) omawia najważniejsze konflikty polityczne i militarne poprzedzające I wojnę światową, ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji na Bałkanach;
- 2) omawia strategiczne koncepcje prowadzenia wojny i ich realizację;
- 3) przedstawia przebieg działań wojennych na najważniejszych frontach, dostrzegając zależności między nimi;
- 4) charakteryzuje sytuację ludności cywilnej, z uwzględnieniem przykładów eksterminacji.

XXXVIII. Sprawa polska w przededniu i podczas I wojny światowej

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) omawia stosunek państw zaborczych do sprawy polskiej w przededniu i po wybuchu wojny;
- 2) przedstawia koncepcje polskich ugrupowań politycznych wobec nadciągającego konfliktu światowego;
- 3) analizuje umiędzynarodowienie sprawy polskiej (m.in. akt 5 listopada, rola USA i rewolucji rosyjskich, deklaracja z 3 czerwca 1918 r.);
- 4) charakteryzuje przykłady zaangażowania militarne Polaków podczas wojny, ze szczególnym uwzględnieniem losów Legionów.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) opisuje polskie przedsięwzięcia polityczne po stronie państw centralnych i Ententy;
- 2) przedstawia szlak bitewny żołnierzy polskich formacji wojskowych w tym: Łowczówek, Rokitna, Kostiuchnówka, Kaniów, Krzywopłoty, z uwzględnieniem roli dowódców;
- 3) charakteryzuje przykłady politycznych działań państwotwórczych i wymienia ich liderów;
- 4) ocenia skalę zniszczeń wojennych na ziemiach polskich;
- 5) opisuje tragizm losów Polaków wcielonych do armii zaborczych.

XXXIX. Europa i świat po I wojnie światowej

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) analizuje cywilizacyjne i kulturowe następstwa wojny; ocenia straty wojenne, wylicza społeczne i gospodarcze następstwa wojny;
- 2) przedstawia postanowienia traktatu wersalskiego; charakteryzuje słabe strony ładu wersalskiego;
- 3) charakteryzuje cele Ligi Narodów;
- 4) wyjaśnia znaczenie układów z Rapallo i Locarno dla ładu międzynarodowego;
- 5) charakteryzuje wielki kryzys gospodarczy;
- 6) rozpoznaje dorobek okresu międzywojennego w dziedzinie kultury i nauki.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) przedstawia postanowienia traktatów pokojowych podpisanych z sojusznikami Niemiec;
- 2) ocenia funkcjonowanie Ligi Narodów i skutki amerykańskiego izolacjonizmu;
- 3) wyjaśnia przyczyny wielkiego kryzysu gospodarczego i ocenia skuteczność metod jego zwalczania na świecie;
- 4) ocenia sytuację Niemiec w latach dwudziestych;
- 5) charakteryzuje przemiany cywilizacyjne na świecie w okresie międzywojennym.

XL. Narodziny i rozwój totalitaryzmów w okresie międzywojennym

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) wyjaśnia genezę powstania państwa sowieckiego i charakteryzuje jego politykę wewnętrzną i zagraniczną w okresie międzywojennym;
- 2) wyjaśnia genezę faszyzmu i charakteryzuje faszystowskie Włochy;
- 3) charakteryzuje drogę Hitlera do władzy w Niemczech;
- 4) charakteryzuje politykę wewnętrzną i zagraniczną III Rzeszy w latach trzydziestych;
- 5) porównuje funkcjonowanie aparatu terroru w ZSRS i III Rzeszy.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) porównuje systemy totalitarne charakteryzując ich imperialne cele;
- 2) wyjaśnia rolę ideologii w systemach totalitarnych i zjawisko kultu jednostki;
- 3) wyjaśnia przyczyny i opisuje przejawy kryzysu demokracji w okresie międzywojennym;
- 4) charakteryzuje państwa autorytarne w Europie i na świecie;
- 5) ukazuje skalę wewnętrznych represji w ZSRS w latach 30. (w tym tzw. operację polską NKWD 1937–1938).

XLI. Walka o odrodzenie państwa polskiego po I wojnie światowej

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) analizuje proces formowania się centralnego ośrodka władzy państwowej (od październikowej deklaracji Rady Regencyjnej do małej konstytucji z 1919 r.);
- 2) przedstawia postanowienia konferencji pokojowej w Paryżu dotyczące Polski;
- 3) charakteryzuje proces kształtowania się polskiej granicy z Niemcami, z uwzględnieniem powstania wielkopolskiego, powstań śląskich i plebiscytów;

- 4) charakteryzuje proces kształtowania się polskiej granicy wschodniej, ze szczególnym uwzględnieniem wojny polsko-bolszewickiej;
- 5) porównuje kształt terytorialny I i II Rzeczypospolitej.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) wyjaśnia wewnętrzne i międzynarodowe uwarunkowania odzyskania niepodległości przez Polskę;
- 2) opisuje genezę i przebieg wojny polsko-bolszewickiej oraz jej powiązanie z kwestią ukraińską i litewską;
- 3) ocenia z perspektywy polskiej i europejskiej polityczne i cywilizacyjne znaczenie bitwy warszawskiej;
- 4) charakteryzuje proces formowania się granic z Czechosłowacją i Litwą.

XLII. Dzieje polityczne II Rzeczypospolitej

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) charakteryzuje ustrój polityczny II Rzeczypospolitej na podstawie konstytucji marcowej z 1921 r.,
- 2) wyjaśnia przyczyny przewrotu majowego, charakteryzuje jego przebieg oraz ocenia skutki ustrojowe (nowela sierpniowa, konstytucja kwietniowa z 1935 r.);
- 3) ocenia wpływ Józefa Piłsudskiego, Romana Dmowskiego oraz innych polityków na kształt II Rzeczypospolitej; porównuje ich wizje Polski;
- 4) charakteryzuje życie polityczne w Polsce w czasie rządów sanacyjnych;
- 5) ocenia rolę wybitnych postaci w odbudowie niepodległej Polski i kształtowaniu jej ustroju;
- 6) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski, Europy i świata w okresie międzywojennym.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) porównuje ustrój i rzeczywistość polityczną w II Rzeczypospolitej przed i po przewrocie majowym;
- 2) charakteryzuje dynamikę zmian na polskiej scenie politycznej w okresie międzywojennym;
- 3) ocenia skuteczność polskiej polityki zagranicznej w okresie międzywojennym;
- 4) analizuje politykę wewnętrzną władz i postawy społeczeństwa II Rzeczypospolitej wobec zagrożenia wojennego.

XLIII. Społeczeństwo i gospodarka II Rzeczypospolitej

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) charakteryzuje skalę i skutki wojennych zniszczeń, uwzględniając zaborowe „dziedzictwo”;
- 2) charakteryzuje strukturę społeczeństwa II Rzeczypospolitej, uwzględniając jego wielonarodowy, wielokulturowy i wieloreligijny charakter;
- 3) przedstawia i ocenia dokonania pierwszych lat odbudowy (m.in. reformy Władysława Grabskiego i unifikacja państwa);
- 4) omawia skutki światowego kryzysu gospodarczego na ziemiach polskich;
- 5) charakteryzuje i ocenia osiągnięcia gospodarcze II Rzeczypospolitej z lat 30. (m.in. reformy Eugeniusza Kwiatkowskiego).

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) charakteryzuje przemiany społeczne i gospodarcze w II Rzeczypospolitej, z uwzględnieniem problemu reformy rolnej;
- 2) analizuje stosunki narodowościowe i religijne na obszarze II Rzeczypospolitej;
- 3) ocenia politykę gospodarczą i społeczną władz II Rzeczypospolitej;
- 4) dostrzega obecność Polonii poza granicami kraju, z uwzględnieniem roli Związku Polaków w Niemczech.

XLIV. Kultura i nauka w okresie II Rzeczypospolitej

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) rozpoznaje osiągnięcia w dziedzinie kultury i nauki z okresu II Rzeczypospolitej oraz ich twórców;
- 2) charakteryzuje zróżnicowanie kulturowe II Rzeczypospolitej.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) opisuje proces upowszechniania oświaty w II Rzeczypospolitej;
- 2) ocenia dorobek II Rzeczypospolitej w dziedzinie kultury, nauki i sportu na tle europejskim;
- 3) charakteryzuje przejawy kultury masowej w Polsce międzywojennej.

XLV. Świat na drodze do II wojny światowej

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) przedstawia ideologiczne, polityczne i gospodarcze przyczyny wybuchu II wojny światowej;
- 2) wyjaśnia wpływ polityki hitlerowskich Niemiec na rozbijanie systemu wersalskiego;
- 3) charakteryzuje politykę *appeasementu*;
- 4) wyjaśnia genezę paktu Ribbentrop–Mołotow i przedstawia jego postanowienia.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) charakteryzuje proces marginalizowania Ligi Narodów przez państwa niedemokratyczne;
- 2) charakteryzuje i ocenia ekspansję Włoch oraz wojnę domową w Hiszpanii i jej uwarunkowania.

Klasa 4.

XLVI. Wojna obronna Polski w 1939 r. Agresja Niemiec (1 września) i Związku Sowieckiego (17 września)

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) charakteryzuje położenie międzynarodowe Polski w przededniu wybuchu II wojny światowej;
- 2) wyjaśnia cele wojenne hitlerowskich Niemiec i ZSRS;
- 3) charakteryzuje etapy wojny obronnej, podaje przykłady bohaterstwa obrońców, w tym: Westerplatte, Poczty Polskiej, Mokrej, Wizny, bitwy nad Bzurą, Warszawy, Kocka i zbrodni wojennych dokonanych przez agresorów, w tym w: Wieluniu, Bydgoszczy, Katowicach, Grodnie;
- 4) przedstawia podział ziem polskich między okupantów; wskazuje przykłady współpracy między nimi;
- 5) wyjaśnia znaczenie powołania polskich władz państwowych i sił zbrojnych na uchodźstwie;
- 6) wyjaśnia przyczyny przegranej przez Polskę wojny obronnej.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) porównuje potencjał walczących stron;
- 2) przedstawia polską strategię obrony i rozmieszczenie wojsk;
- 3) ocenia zachowanie dowódców (m.in. Edwarda Rydza-Śmigłego, Henryka Sucharskiego, Juliana Filipowicza, Władysława Raginisa, Stanisława Dąbka, Tadeusza Kutrzebę, Franciszka Kleeberga), żołnierzy, polityków, w tym Ignacego Mościckiego, Stefana Starzyńskiego i ludności cywilnej podczas wojny obronnej w 1939 r.;
- 4) charakteryzuje materialne i demograficzne skutki przegranej wojny obronnej;
- 5) przedstawia i ocenia zachowania aliantów wobec agresji hitlerowskich Niemiec.

XLVII. II wojna światowa i jej etapy

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) omawia współpracę hitlerowskich Niemiec i ZSRS w latach 1939–1941;
- 2) charakteryzuje etapy agresji i aneksji obu totalitarnych mocarstw;
- 3) sytuuje w czasie i przestrzeni przełomowe wydarzenia II wojny światowej (polityczne i militarne);
- 4) charakteryzuje politykę hitlerowskich Niemiec na terenach okupowanej Europy;
- 5) wyjaśnia przyczyny klęski państw Osi;
- 6) opisuje uwarunkowania militarne i polityczne konferencji Wielkiej Trójki (Teheran, Jałta, Poczdam) i przedstawia ich ustalenia.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) charakteryzuje przebieg działań wojennych na Dalekim Wschodzie i na innych frontach II wojny światowej;
- 2) omawia narodziny i działalność Wielkiej Koalicji;
- 3) charakteryzuje sytuację ludności cywilnej oraz jeńców wojennych, z uwzględnieniem przykładów eksterminacji;
- 4) charakteryzuje polityczne, gospodarczo-społeczne oraz kulturowe skutki II wojny światowej.

XLVIII. Polska pod okupacją niemiecką i sowiecką

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) przedstawia prawno-ustrojowe regulacje okupacyjnych władz, dotyczące terytorium państwa polskiego i zamieszkującej tam ludności;
- 2) przedstawia realia życia codziennego w okupowanej Polsce;
- 3) wymienia i charakteryzuje przykłady największych zbrodni niemieckich i sowieckich (m.in. Auschwitz, Palmiry, Piaśnica, Ponary, Katyń, Miednoje, Charków);
- 4) porównuje system sowieckich i niemieckich obozów pracy, obozów koncentracyjnych oraz obozów zagłady; omawia kwestie deportacji i wysiedleń ludności oraz jej planowanego wyniszczenia;
- 5) wyjaśnia przyczyny i rozmiary konfliktu polsko-ukraińskiego, w tym ludobójstwa ludności polskiej na Wołyniu i w Małopolsce Wschodniej;
- 6) charakteryzuje postawy polskiego społeczeństwa wobec polityki okupantów oraz wymienia przykłady heroizmu Polaków, w tym: Witolda Pileckiego, Maksymiliana Marii Kolbego;
- 7) wyjaśnia i omawia sposoby upamiętnienia zbrodni obu okupantów oraz heroizm Polaków na przykładzie:
 - a) Muzeum Powstania Warszawskiego,
 - b) Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu,
 - c) Polskiego Cmentarza Wojennego w Katyniu.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) wyjaśnia rolę okupantów w zaognianiu trudnych relacji polsko-litewskich i polsko-ukraińskich;
- 2) porównuje i ocenia założenia i metody polityki III Rzeszy i Związku Sowieckiego w okupowanej Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem eksterminacji inteligencji i duchowieństwa.

XLIX. Niemiecka polityka eksterminacji

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) przedstawia ideologiczne podstawy eksterminacji Żydów oraz innych grup etnicznych i społecznych, prowadzonej przez Niemcy hitlerowskie;
- 2) charakteryzuje etapy eksterminacji Żydów (dyskryminacja, stygmatyzacja, izolacja, zagłada);
- 3) rozpoznaje główne miejsca eksterminacji Żydów polskich i europejskich oraz innych grup etnicznych i społecznych na terenie Polski i Europy Środkowo-Wschodniej (w tym: Auschwitz-Birkenau, Treblinka, Sobibór, Babi Jar).
- 4) opisuje postawy ludności żydowskiej wobec Holokaustu, z uwzględnieniem powstania w getcie warszawskim;
- 5) charakteryzuje postawy społeczeństwa polskiego i społeczności międzynarodowej wobec Holokaustu, z uwzględnieniem „sprawiedliwych”, na przykładzie Ireny Sendlerowej, Antoniny i Jana Żabińskich oraz rodziny Ulmów.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) rozróżnia terminologię stosowaną w nauce na określenie niemieckiej polityki eksterminacyjnej w okresie II wojny światowej (m.in. Holokaust, Szoa, Porajmos);
- 2) wyjaśnia religijne, kulturowe i polityczne korzenie rasizmu i antysemityzmu;
- 3) przedstawia rasistowską i antysemicką politykę Niemiec hitlerowskich przed II wojną światową;
- 4) przedstawia i omawia działania rządu Rzeczypospolitej Polskiej wobec tragedii Zagłady, z uwzględnieniem misji Jana Karskiego i roli „Żegoty”.

L. Działalność władz Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie i w okupowanym kraju

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) omawia działalność rządu Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie;
- 2) ocenia znaczenie układu Sikorski–Majski dla obywateli polskich, znajdujących się pod okupacją sowiecką;
- 3) przedstawia przykłady bohaterstwa żołnierzy polskich na frontach II wojny światowej, w tym: bitwę o Narvik, bitwę o Anglie, bitwę pod Tobrukiem, bitwę o Monte Cassino, bitwę pod Falaise, bitwę o Arnhem, bitwę o Kołobrzeg, bitwę o Brede;
- 4) analizuje politykę mocarstw wobec sprawy polskiej w czasie II wojny światowej;
- 5) charakteryzuje organizację i cele Polskiego Państwa Podziemnego;
- 6) charakteryzuje polityczną i militarną działalność Armii Krajowej oraz Narodowych Sił Zbrojnych i Batalionów Chłopskich; wskazuje różne formy oporu wobec okupantów;
- 7) wyjaśnia uwarunkowania akcji „Burza”;
- 8) charakteryzuje powstanie warszawskie (uwarunkowania polityczne, przebieg walk, następstwa powstania, postawę aliantów i Związku Sowieckiego);
- 9) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski w okresie II wojny światowej z wydarzeniami w Europie i na świecie.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) ocenia rolę wielkich postaci polskiej polityki z okresu II wojny światowej, w tym: Władysława Sikorskiego, Stefana Grot-Roweckiego, Władysława Andersa, Stanisława Mikołajczyka, Kazimierza Sosnkowskiego, Leopolda Okulickiego;
- 2) opisuje położenie rządu Rzeczypospolitej Polskiej na arenie międzynarodowej;
- 3) charakteryzuje losy armii gen. Władysława Andersa;

- 4) sytuuje w czasie i przestrzeni działania polskich formacji wojskowych na różnych frontach II wojny światowej;
- 5) opisuje walki na Kresach Wschodnich II Rzeczypospolitej, w tym: o Lwów, o Wilno;
- 6) ocenia rolę wielkich postaci polskiej polityki z okresu II wojny światowej;
- 7) przywołuje różne oceny historyków na temat powstania warszawskiego;
- 8) dostrzega tragizm losów twórców zaangażowanych w niepodległościową konspirację, w tym: Krzysztofa Kamila Baczyńskiego, Tadeusza Gajcego i Zygmunta Rumla.

II. Świat po II wojnie światowej. Początek zimnej wojny

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) charakteryzuje polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturowe skutki II wojny światowej;
- 2) charakteryzuje zmiany na mapie politycznej Europy i świata;
- 3) wyjaśnia cele i strukturę Organizacji Narodów Zjednoczonych i charakteryzuje rolę tej organizacji w powojennym świecie;
- 4) opisuje przyczyny rozpadu koalicji antyhitlerowskiej i wyjaśnia genezę zimnej wojny (z uwzględnieniem wojny w Korei);
- 5) charakteryzuje powojenny problem niemiecki;
- 6) omawia proces sowyetyzacji państw Europy Środkowo-Wschodniej;
- 7) wyjaśnia genezę NATO i Układu Warszawskiego i charakteryzuje oba bloki polityczno-wojskowe;
- 8) charakteryzuje zmiany w ZSRS po śmierci Stalina; opisuje wydarzenia w NRD w 1953 r. i na Węgrzech w 1956 r. i Czechosłowacji w 1968 r.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) charakteryzuje skutki II wojny światowej, w tym problem osądzenia ludobójstwa (sąd w Norymberdze), użycia broni atomowej, współistnienia państw demokratycznych z państwami totalitarnymi;
- 2) ocenia działalność Organizacji Narodów Zjednoczonych w powojennym świecie;
- 3) wyjaśnia okoliczności utworzenia państwa Izrael i genezę konfliktu arabsko-izraelskiego;
- 4) omawia przemiany w Chinach po II wojnie światowej; charakteryzuje system maoistowski;
- 5) przedstawia przemiany kulturowe i cywilizacyjne na świecie w latach zimnej wojny.

III. Dekolonizacja, integracja i nowe konflikty

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) wyjaśnia genezę procesów dekolonizacyjnych w Azji i Afryce;
- 2) wyjaśnia przyczyny i przedstawia skutki konfliktów zimnowojennych, w tym wojny w Wietnamie, kryzysu kubańskiego oraz wojny w Afganistanie;
- 3) wyjaśnia charakter konfliktów na Bliskim Wschodzie, ze szczególnym uwzględnieniem konfliktu arabsko-izraelskiego;
- 4) charakteryzuje genezę i etapy integracji europejskiej.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) opisuje przebieg i specyfikę konfliktów w Wietnamie oraz wojen arabsko-izraelskich i ocenia ich skutki;
- 2) charakteryzuje tzw. rok Afryki;
- 3) omawia przemiany w Chinach po śmierci Mao Zedonga;
- 4) wyjaśnia przyczyny i uwarunkowania rozwoju terroryzmu w Europie i na świecie.

LIII. Przemiany cywilizacyjne na świecie

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) charakteryzuje i wyjaśnia znaczenie najważniejszych przemian naukowo-technicznych na świecie po II wojnie światowej;
- 2) analizuje najważniejsze przemiany kulturowe i społeczne po II wojnie światowej;
- 3) charakteryzuje zjawisko „rewolucji obyczajowej” i ruchów młodzieżowych, ze szczególnym uwzględnieniem wydarzeń 1968 r.;
- 4) opisuje rozwój nowych środków komunikacji społecznej i ocenia ich znaczenie.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) dostrzega problem biedy we współczesnym świecie, ze szczególnym uwzględnieniem państw Południa;
- 2) charakteryzuje najważniejsze współczesne zagrożenia cywilizacyjne;
- 3) wyjaśnia rolę religii we współczesnym świecie, w tym znaczenie Soboru Watykańskiego II dla działalności Kościoła katolickiego w świecie i idei ekumenizmu;
- 4) charakteryzuje rolę kultury masowej i sportu we współczesnym świecie.

LIV. Świat na przełomie tysiącleci

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) charakteryzuje proces rozpadu ZSRS i określa jego następstwa;
- 2) charakteryzuje przemiany społeczno-polityczne w Europie Środkowo-Wschodniej w latach 1989–1991;
- 3) opisuje konflikty na terenie byłej Jugosławii oraz wojny czecheńskie;
- 4) charakteryzuje kontynuację procesu integracji w Europie i przedstawia główne etapy rozwoju Unii Europejskiej.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) porównuje proces obalania komunizmu w krajach Europy Środkowo-Wschodniej i transformacji ustrojowej tych państw;
- 2) wyjaśnia przyczyny rosnącego znaczenia Chin w świecie współczesnym;
- 3) charakteryzuje nowe zagrożenia dla ładu międzynarodowego.

LV. Proces przejmowania władzy przez komunistów w Polsce (1944–1948)

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) opisuje straty demograficzne, gospodarcze i kulturowe po II wojnie światowej;
- 2) porównuje obszar państwa polskiego przed i po II wojnie światowej;
- 3) charakteryzuje okoliczności i etapy przejmowania władzy w Polsce przez komunistów;
- 4) omawia działalność opozycji legalnej oraz podziemia antykomunistycznego, w tym: Narodowych Sił Zbrojnych (NSZ), Zrzeszenia Wolność i Niezawisłość (WiN), Narodowego Zjednoczenia Wojskowego (NZW).

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) ocenia następstwa społeczno-gospodarcze zmiany granic państwa polskiego;
- 2) omawia sytuację polskiej emigracji politycznej i działalność rządu Rzeczypospolitej na uchodźstwie.

LVI. Stalinizm w Polsce i jego erozja

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) przedstawia proces sowietyzacji kraju na płaszczyźnie ustrojowej, gospodarczo-społecznej i kulturowej;
- 2) omawia i ocenia skutki terroru stalinowskiego w Polsce;
- 3) wyjaśnia przyczyny i następstwa poznańskiego czerwca oraz znaczenie wydarzeń październikowych 1956 r.;
- 4) opisuje formy i skutki prześladowania Kościoła katolickiego.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) wyjaśnia założenia propagandy komunistycznej i charakteryzuje cechy sztuki socrealizmu;
- 2) wyjaśnia rolę radia „Wolna Europa” wobec propagandy komunistycznej;
- 3) ocenia efekty społeczne i gospodarcze planu sześcioletniego;
- 4) charakteryzuje przejawy odwilży popaździernikowej

LVII. Polska w latach 1957–1981

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) charakteryzuje system władzy w latach 60. i 70. w PRL i stopień uzależnienia od ZSRS; opisuje proces industrializacji i funkcjonowanie gospodarki planowej;
- 2) wyjaśnia genezę i następstwa kryzysów społecznych w latach 1968, 1970 i 1976;
- 3) wyjaśnia społeczno-polityczną rolę Kościoła katolickiego;
- 4) charakteryzuje i ocenia działalność opozycji politycznej w latach 1976–1980;
- 5) ocenia rolę papieża Jana Pawła II i jego wpływ na przemiany w Polsce i krajach sąsiednich;
- 6) wyjaśnia przyczyny i następstwa strajków w 1980 r.;
- 7) charakteryzuje ruch społeczny „Solidarność” i ocenia jego wpływ na przemiany społeczno-polityczne w Polsce i w Europie.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) opisuje postawy społeczne od negacji i oporu po przystosowanie i współpracę;
- 2) wyjaśnia znaczenie obchodów milenijnych w roku 1966, z uwzględnieniem roli prymasa Stefana Wyszyńskiego;
- 3) rozpoznaje najważniejsze postacie „Solidarności” (z perspektywy ogólnopolskiej i lokalnej);
- 4) charakteryzuje osiągnięcia polskich twórców kultury, ludzi nauki i sportowców w latach 60. i 70.

LVIII. Dekada 1981–1989

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) wyjaśnia przyczyny wprowadzenia stanu wojennego, opisuje jego specyfikę oraz społeczne, gospodarcze i polityczne skutki;
- 2) charakteryzuje postawy Polaków wobec stanu wojennego, przedstawia formy oporu społecznego oraz ocenia rolę ks. Jerzego Popiełuszki i okoliczności jego śmierci;
- 3) wyjaśnia przyczyny zawarcia porozumienia okrągłego stołu opisuje i ocenia jego skutki;
- 4) rozpoznaje największe powojenne polskie osiągnięcia w dziedzinie kultury i nauki, z uwzględnieniem twórczości emigracyjnej.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) ocenia międzynarodową reakcję na wprowadzenie stanu wojennego w Polsce;
- 2) opisuje i ocenia politykę władz PRL względem Kościoła w latach 80.;
- 3) opisuje wpływ Kościoła katolickiego na ruch społeczny Polaków;
- 4) charakteryzuje realia życia codziennego w PRL lat 80.

LIX. Narodziny III Rzeczypospolitej i jej miejsce w świecie na przełomie XX i XXI w.

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) przedstawia proces rozpadu Układu Warszawskiego i odzyskiwania suwerenności przez Polskę;
- 2) opisuje kluczowe przemiany ustrojowe w latach 1989–1997, wyjaśnia ich międzynarodowe uwarunkowania;
- 3) wyjaśnia kontrowersje wokół problemu dekomunizacji i lustracji;
- 4) ocenia proces transformacji ustrojowej i gospodarczej;
- 5) charakteryzuje i ocenia polską politykę zagraniczną (w tym przystąpienie Polski do NATO i do Unii Europejskiej).

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) charakteryzuje przemiany społeczno-polityczne, gospodarcze i kulturowe lat 90.;
- 2) charakteryzuje polityczne spory o kształt wolnej Polski;
- 3) ocenia społeczne koszty transformacji;
- 4) charakteryzuje stosunki Polski z państwami sąsiednimi.

3.3. Cele wychowawcze

Edukacja historyczna pełni ważne cele wychowawcze. Umożliwia w szczególności:

- 1) pogłębianie wiedzy o ważnych wydarzeniach z dziejów narodu polskiego i dziejów powszechnych, by móc krytycznie odnosić się do przeszłości, lepiej rozumieć teraźniejszość i odpowiedzialnie budować przyszłość;
- 2) wzmacnianie poczucia miłości do ojczyzny przez szacunek i przywiązanie do tradycji i historii własnego narodu oraz jego osiągnięć, kultury i języka ojczystego;
- 3) kształtowanie więzi z krajem ojczystym, świadomości obywatelskiej, postawy szacunku i odpowiedzialności za własne państwo; utrwalanie poczucia godności i dumy narodowej; budowanie szacunku dla innych ludzi oraz dokonań innych narodów i państw;
- 4) kształtowanie szacunku dla dziedzictwa narodowego; wyrabianie poczucia troski o pamiętki i zabytki historyczne;
- 5) rozbudzanie zainteresowań własną przeszłością, przeszłością swojej rodziny oraz historią lokalną i regionalną;
- 6) rozwijanie myślenia historycznego oraz wrażliwości moralnej i estetycznej;
- 7) kształtowanie zdolności humanistycznych, sprawności językowej, umiejętności samodzielnego poszukiwania wiedzy i korzystania z różnorodnych źródeł informacji, krytycznego formułowania i wypowiadania własnych opinii.

4. Materiał nauczania

Klasa 1.

Temat	Zagadnienia	Odniesienia do podstawy programowej
1. Historia – od opowieści do nauki	<ul style="list-style-type: none">▪ historia jako nauka▪ chronologia w historii▪ periodyzacja dziejów powszechnych i ojczystych▪ rodzaje źródeł historycznych▪ zasady pracy ze źródłami historycznymi▪ krytyka źródeł historycznych▪ nauki pomocnicze historii▪ interpretacja wyników badań historycznych, różne oceny historiografii	<p>I. Historia jako nauka. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none">1) definiuje podstawowe pojęcia (prehistoria, historia, historiografia, źródło historyczne);2) rozpoznaje rodzaje źródeł historycznych;3) przedstawia periodyzację dziejów powszechnych i ojczystych. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none">1) charakteryzuje nauki pomocnicze historii;2) wyjaśnia zasady krytycznej analizy i interpretacji różnych rodzajów źródeł historycznych;3) analizuje różne oceny historiografii, dotyczące dziejów ojczystych i powszechnych.
PRADZIEJE I HISTORIA STAROŻYTNEGO WSCHODU		
2. Pradzieje ludzkości	<ul style="list-style-type: none">▪ pochodzenie człowieka▪ etapy ewolucji człowieka▪ rozprzestrzenianie się ludzi na Ziemi▪ człowiek rozumny▪ rewolucja neolityczna i Żywny Półksiężyc▪ początki najstarszych cywilizacji i migracje ludności▪ pierwsze miasta▪ epoki prehistoryczne – przemiany w życiu człowieka w okresie paleolitu, neolitu, w epoce brązu i żelaza	<p>I. Historia jako nauka. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none">1) definiuje podstawowe pojęcia (prehistoria [...]). <p>II. Pradzieje i historia starożytnego Wschodu. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none">1) wyjaśnia zagadnienie rewolucji neolitycznej. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none">1) charakteryzuje pradzieje ludzkości z podziałem na epoki.

<p>3. W dorzeczu Tygrysu i Eufratu</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ warunki naturalne Mezopotamii ▪ cywilizacja Sumerów ▪ powstanie, rozwój i upadek państw w Mezopotamii – Imperium Akadyjskiego, Babilonii i Asyrii ▪ ustrój, organizacja władzy i społeczeństwo w państwach na terenie Mezopotamii ▪ powstanie systemów prawnych, Kodeks Hammurabiego ▪ osiągnięcia kulturalne i techniczne oraz wierzenia religijne społeczeństwa Mezopotamii 	<p>II. Pradzieje i historia starożytnego Wschodu. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) porównuje uwarunkowania geograficzne rozwoju cywilizacji na Bliskim [...] Wschodzie; 3) charakteryzuje organizację państw i strukturę społeczeństw w cywilizacjach starożytnego Bliskiego Wschodu; 4) rozpoznaje najważniejsze osiągnięcia kulturowe starożytnych cywilizacji Bliskiego [...] Wschodu; 5) charakteryzuje wierzenia ludów tworzących cywilizację starożytnego Bliskiego [...] Wschodu [...].
<p>4. Egipt faraonów</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ warunki naturalne w starożytnym Egipcie i ich wpływ na gospodarkę ▪ dzieje polityczne starożytnego Egiptu ▪ struktura społeczna i organizacja państwa w starożytnym Egipcie ▪ kultura i religia starożytnych Egipcjan ▪ osiągnięcia cywilizacyjne Egipcjan 	<p>II. Pradzieje i historia starożytnego Wschodu. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) porównuje uwarunkowania geograficzne rozwoju cywilizacji na Bliskim [...] Wschodzie; 3) charakteryzuje organizację państw i strukturę społeczeństw w cywilizacjach starożytnego Bliskiego Wschodu; 4) rozpoznaje najważniejsze osiągnięcia kulturowe starożytnych cywilizacji Bliskiego [...] Wschodu; 5) charakteryzuje wierzenia ludów tworzących cywilizację starożytnego Bliskiego [...] Wschodu [...].
<p>5. Starożytny Izrael</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ początki dziejów Izraela ▪ królestwo Dawida i Salomona – rozwój i upadek ▪ rozbieżności polityczne, niewola babilońska, obce panowanie ▪ powstania antyrzymskie i okres diaspery ▪ judaizm – religia monoteistyczna 	<p>II. Pradzieje i historia starożytnego Wschodu. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) porównuje uwarunkowania geograficzne rozwoju cywilizacji na Bliskim [...] Wschodzie; 3) charakteryzuje organizację państw i strukturę społeczeństw w cywilizacjach starożytnego Bliskiego Wschodu; 4) rozpoznaje najważniejsze osiągnięcia kulturowe starożytnych cywilizacji Bliskiego [...] Wschodu; 5) charakteryzuje wierzenia ludów tworzących cywilizację starożytnego Bliskiego [...] Wschodu, z uwzględnieniem judaizmu.

<p>6. Starożytne Chiny i Indie</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ warunki naturalne starożytnych Chin i powstanie Państwa Środka ▪ organizacja państwa i społeczeństwa w starożytnych Chinach ▪ wierzenia mieszkańców starożytnych Chin, powstanie dwóch systemów filozoficzno-religijnych i ich twórcy ▪ osiągnięcia cywilizacyjne starożytnych Chin ▪ powstanie cywilizacji Doliny Indusu ▪ organizacja państwa i struktura społeczna starożytnych Indii ▪ wierzenia religijne mieszkańców doliny Indusu ▪ osiągnięcia cywilizacyjne starożytnych Indii 	<p>II. Pradzieje i historia starożytnego Wschodu. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) porównuje uwarunkowania geograficzne rozwoju cywilizacji na Bliskim i Dalekim Wschodzie; 4) rozpoznaje najważniejsze osiągnięcia kulturowe starożytnych cywilizacji Bliskiego i Dalekiego Wschodu; 5) charakteryzuje wierzenia ludów tworzących cywilizacje starożytnego Bliskiego i Dalekiego Wschodu, z uwzględnieniem judaizmu. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) charakteryzuje organizację państw i strukturę społeczeństw w cywilizacjach starożytnego Dalekiego Wschodu; 3) porównuje systemy prawne i etyczne cywilizacji starożytnego Bliskiego i Dalekiego Wschodu.
<p>Powtórzenie. Pradzieje i historia starożytnego Wschodu</p>		
<p>ŚWIAT STAROŻYTNÝCH GREKÓW</p>		
<p>7. Grecja – kolebka cywilizacji europejskiej</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ warunki naturalne starożytnej Grecji i ich wpływ na gospodarkę ▪ cywilizacja minojska i jej osiągnięcia ▪ cywilizacja mykeńska i jej osiągnięcia ▪ wieki ciemne w dziejach starożytnej Grecji ▪ powstanie miast-państw greckich – organizacja państwa i podział społeczny ▪ różne ustroje greckich polis ▪ wielka kolonizacja grecka i jej skutki ▪ kolonizacja grecka a kolonizacja fenicka w basenie Morza Śródziemnego 	<p>III. Świat starożytnych Greków. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje geograficzne warunki ukształtowania się cywilizacji greckiej; 3) opisuje różne formy ekspansji w świecie greckim (kolonizację grecką i fenicką [...]). <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) porównuje geograficzne uwarunkowania narodzin cywilizacji starożytnego Wschodu i Grecji; 2) charakteryzuje kulturę kreteńską i mykeńską.

8. Sparta i Ateny – dwa modele greckich polis	<ul style="list-style-type: none"> ▪ początki Sparty i działalność Likurga ▪ społeczeństwo i ustroj polityczny Sparty ▪ rola armii w życiu Sparty ▪ ateńska droga do demokracji – prawa Drakona, reformy Solona, Klejstenesa i Peryklesa ▪ funkcjonowanie demokracji w Atenach ▪ ocena demokracji ateńskiej 	<p>III. Świat starożytnych Greków. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>2) porównuje organizację społeczeństwa Aten i Sparty oraz formy ustrojowe greckich polis.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>3) ocenia funkcjonowanie demokracji w Atenach czasów Peryklesa.</p>
9. Wojny grecko-perskie i wojna peloponeska	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przyczyny, przebieg i skutki wojen grecko-perskich ▪ armia grecka, rola falangi w armii greckiej ▪ powstanie i znaczenie Związku Morskiego ▪ wojna peloponeska – przyczyny, charakter działań zbrojnych, skutki 	<p>III. Świat starożytnych Greków. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>3) opisuje różne formy ekspansji w świecie greckim ([...] wojny grecko-perskie [...]).</p>
10. Religia i kultura starożytnych Greków	<ul style="list-style-type: none"> ▪ religia i mitologia grecka ▪ osiągnięcia starożytnych Greków w dziedzinie literatury, filozofii, architektury, sztuk plastycznych ▪ teatr grecki i jego znaczenie w życiu starożytnych Greków ▪ sport w starożytnej Grecji – organizacja igrzysk ▪ znaczenie kultury greckiej dla współczesnej Europy 	<p>III. Świat starożytnych Greków. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>4) charakteryzuje religię starożytnych Greków; 5) rozpoznaje osiągnięcia kulturowe starożytnych Greków.</p>
11. Imperium Aleksandra Wielkiego	<ul style="list-style-type: none"> ▪ królestwo Macedonii ▪ armia macedońska za panowania Filipa II ▪ wojna z Atenami i powstanie Związku Korynckiego ▪ wojna z Persją i wyprawa Aleksandra Wielkiego do Indii ▪ organizacja państwa Aleksandra Wielkiego ▪ rozpad imperium Aleksandra Wielkiego ▪ powstanie państw hellenistycznych ▪ kultura hellenistyczna, jej specyfika i osiągnięcia ▪ dziedzictwo epoki hellenistycznej 	<p>III. Świat starożytnych Greków. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>3) opisuje różne formy ekspansji w świecie greckim ([...] ekspansję Aleksandra Macedońskiego).</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>4) opisuje państwo Aleksandra Macedońskiego; 5) wyjaśnia specyfikę kultury hellenistycznej.</p>
Powtórzenie. Świat starożytnych Greków		

STAROŻYTNY RZYM		
12. Powstanie i podboje Rzymu	<ul style="list-style-type: none"> ▪ warunki naturalne Półwyspu Apenińskiego i ich wpływ na gospodarkę ▪ Etruskowie i ich kultura ▪ powstanie Rzymu – mity, legendy, świadectwa archeologiczne ▪ organizacja armii rzymskiej i reforma Mariusza ▪ podbój Italii ▪ wojny punickie – przyczyny, etapy, skutki ▪ podbój basenu Morza Śródziemnego ▪ skutki podbojów dla organizacji państwa i społeczeństwa rzymskiego 	<p>IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu. Zakres podstawowy. Uczeń: 2) omawia charakter ekspansji rzymskiej i wyjaśnia ideę imperium rzymskiego.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) omawia początki Rzymu, z uwzględnieniem kultury Etrusków; 2) charakteryzuje organizację armii oraz etapy ekspansji rzymskiej.</p>
13. Rzym od królestwa do cesarstwa	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Rzym w okresie królestwa – organizacja władzy i podział społeczeństwa ▪ organizacja władzy republiki rzymskiej ▪ przemiany społeczne i ich wpływ na ustrój Rzymu ▪ reformy agrarne i walki wewnętrzne w Rzymie ▪ niewolnictwo w Rzymie i powstanie Spartakusa ▪ wojna domowa i rządy Gajusza Juliusza Cezara ▪ przejęcie władzy przez Oktawiana Augusta ▪ pryncypat 	<p>IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) charakteryzuje przemiany ustrojowe i społeczne (w tym problem niewolnictwa) w państwie rzymskim doby republiki oraz cesarstwa, z uwzględnieniem roli Juliusza Cezara [...]; 2) omawia charakter ekspansji rzymskiej i wyjaśnia ideę imperium rzymskiego.</p>
14. Rozkwit i upadek Imperium Romanum	<ul style="list-style-type: none"> ▪ organizacja władzy i społeczeństwa w okresie pryncypatu ▪ okres pokoju w Imperium Rzymskim – Pax Romana ▪ ekspansja rzymska w okresie cesarstwa ▪ romanizacja prowincji ▪ dominat i reformy Dioklecjana ▪ podział Imperium Romanum na Cesarstwo Zachodniorzymskie i Wschodniorzymskie ▪ zagrożenie zewnętrzne Cesarstwa Rzymskiego ▪ kryzys wewnętrzny i upadek cesarstwa na Zachodzie 	<p>IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) charakteryzuje przemiany ustrojowe i społeczne (w tym problem niewolnictwa) w państwie rzymskim doby [...] cesarstwa, z uwzględnieniem roli [...] Oktawiana Augusta; 2) omawia charakter ekspansji rzymskiej i wyjaśnia ideę imperium rzymskiego; 5) wyjaśnia wewnętrzne i zewnętrzne przyczyny upadku państwa rzymskiego.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń: 4) wyjaśnia pojęcia <i>obywatel</i> i <i>obywatelstwo</i> w polis ateńskiej i republikańskim Rzymie oraz wyjaśnia recepcję antycznego pojęcia <i>obywatel</i> w późniejszych epokach.</p>

15. Religia Rzymian. Początki chrześcijaństwa	<ul style="list-style-type: none"> ▪ religia Rzymian ▪ tolerancja religijna Rzymian ▪ korzenie i rozwój chrześcijaństwa ▪ prześladowanie chrześcijan ▪ edykt mediolański i jego znaczenie ▪ chrześcijaństwo religią państwową 	<p>IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu.</p> <p>Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>3) charakteryzuje wierzenia religijne starożytnych Rzymian;</p> <p>4) wyjaśnia genezę chrześcijaństwa i zmiany sytuacji chrześcijan w państwie rzymskim.</p>
16. Kultura i osiągnięcia cywilizacyjne starożytnych Rzymian	<ul style="list-style-type: none"> ▪ kształtowanie się kultury rzymskiej – przejmowanie i recepcja obcych wzorców kulturowych ▪ osiągnięcia Rzymian w dziedzinie literatury, filozofii, architektury, budownictwa, sztuk plastycznych i nauki ▪ prawo rzymskie i jego wpływ na systemy prawne współczesnego świata ▪ życie codzienne i osiągnięcia techniczne Rzymian 	<p>IV. Społeczeństwo, życie polityczne i kultura starożytnego Rzymu.</p> <p>Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>6) rozpoznaje osiągnięcia kulturowe starożytnych Rzymian.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>3) rozpoznaje dziedzictwo antyku grecko-rzymskiego we współczesnym świecie.</p>
Powtórzenie. Starożytny Rzym		
BIZANCJUM I ŚWIAT ISLAMU		
17. Cesarstwo Bizantyjskie – „nowy Rzym”	<ul style="list-style-type: none"> ▪ początki Cesarstwa Bizantyjskiego ▪ reformy Justyniana I Wielkiego i odbudowa imperium ▪ system polityczny cesarstwa bizantyjskiego ▪ kryzys religijny w Cesarstwie Bizantyjskim ▪ kultura Bizancjum 	<p>V. Bizancjum i świat islamu.</p> <p>Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>1) lokalizuje w czasie i przestrzeni cesarstwo bizantyjskie i charakteryzuje jego osiągnięcia w zakresie kultury.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>1) opisuje charakterystyczne cechy bizantyjskiego systemu politycznego.</p>

<p>18. Świat islamu. Ekspansja Arabów</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ geneza islamu ▪ powstanie i rozwój islamu ▪ główne kierunki ekspansji arabskiej ▪ osiągnięcia kulturowe Arabów ▪ organizacja państwa Arabów i ich polityka wobec ludności podbitej ▪ wpływ kultury arabskiej na cywilizację łacińską i bizantyjską 	<p>V. Bizancjum i świat islamu. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) wyjaśnia genezę islamu i charakteryzuje główne zasady tej religii; 3) przedstawia główne kierunki ekspansji arabskiej; 4) opisuje charakterystyczne cechy kultury arabskiej i rozpoznaje jej najważniejsze osiągnięcia. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) charakteryzuje etapy ekspansji Arabów i ocenia ich politykę wobec ludności podbitej; 3) wyjaśnia wpływ cywilizacji islamskiej na cywilizację łacińską i bizantyjską.
<p>EUROPA ŚREDNIOWIECZNA</p>		
<p>19. Państwo Karola Wielkiego</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ tworzenie się nowych państw na gruzach Imperium Rzymskiego ▪ powstanie państwa Franków ▪ chrzest Chlodwiga ▪ państwo Franków pod rządami Merowingów ▪ początki potęgi Karolingów ▪ wyprawa Pepina Krótkiego do Italii i utworzenie Państwa Kościelnego ▪ podboje Karola Wielkiego ▪ koronacja Karola Wielkiego na cesarza ▪ państwo Karola Wielkiego – organizacja władzy, gospodarka, armia, rozwój kultury ▪ znaczenie renesansu karolińskiego dla kultury europejskiej 	<p>VI. Europa wczesnego średniowiecza. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) opisuje zasięg terytorialny, organizację władzy, gospodarkę i kulturę państwa Franków, ze szczególnym uwzględnieniem polityki Karola Wielkiego; 2) charakteryzuje ideę cesarstwa karolińskiego [...]. 3) opisuje proces tworzenia się państw w Europie, z uwzględnieniem ich chrystianizacji. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 4) ocenia znaczenie renesansu karolińskiego dla rozwoju kultury europejskiej.
<p>20. Państwo Ottonów</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ rozpad monarchii Karola Wielkiego – decyzje traktatu w Verdun ▪ przejęcie władzy w państwie wschodniofrankijskim przez Ottona I z dynastii Ludolfingów ▪ odnowienie cesarstwa w Europie – koronacja Ottona I na cesarza Świętego Cesarstwa Rzymskiego ▪ idea cesarstwa uniwersalistycznego Ottona III ▪ Ottonowie a Karolingowie – idee uniwersalistyczne 	<p>VI. Europa wczesnego średniowiecza. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) charakteryzuje ideę cesarstwa karolińskiego i porównuje ją z ideą cesarstwa Ottonów; 3) opisuje proces tworzenia się państw w Europie [...].

21. Powstanie nowych państw w Europie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Normanowie i ich państwa ▪ podbój Anglii przez Wilhelma Zdobywcę ▪ pochodzenie i rozmieszczenie Słowian ▪ organizacja społeczna Słowian ▪ gospodarka i religia Słowian ▪ państwo Samona ▪ państwo Bułgarów ▪ Państwo Wielkomorawskie i misja świętych Cyryla i Metodego ▪ powstanie państwa czeskiego ▪ Ruś Kijowska i przyjęcie chrztu przez Włodzimierza I Wielkiego ▪ Węgrzy i początki ich państwa, koronacja Stefana I Świętego 	<p>VI. Europa wczesnego średniowiecza. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>3) opisuje proces tworzenia się państw w Europie, z uwzględnieniem ich chrystianizacji.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>1) opisuje wierzenia i organizację społeczną Słowian; 2) opisuje proces powstawania pierwszych państw w Europie Środkowo-Wschodniej z uwzględnieniem wpływu cywilizacji łacińskiej i bizantyjskiej; 3) charakteryzuje kierunki ekspansji Normanów i ocenia jej skutki.</p>
22. Feudalizm w Europie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ gospodarka i społeczeństwo we wczesnym średniowieczu ▪ feudalizm ▪ renta feudalna ▪ system lenny ▪ drabina feudalna ▪ rozdrobnienie feudalne 	<p>VIII. Gospodarcze i społeczne realia średniowiecznej Europy. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>1) charakteryzuje funkcjonowanie władzy, struktur społecznych i gospodarki w systemie feudalnym.</p>
23. Rywalizacja cesarstwa z papieżem	<ul style="list-style-type: none"> ▪ walka cesarstwa z papieżem o zwierzchnictwo nad światem chrześcijańskim ▪ kryzys w Kościele ▪ wielka schizma wschodnia ▪ reforma kluniacka ▪ rola zakonów w średniowiecznej Europie ▪ reforma gregoriańska ▪ spór Henryka IV z papieżem Grzegorzem VII ▪ konkordat w Wormacji 	<p>VII. Europa w okresie krucjat. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>1) wyjaśnia ideowe i polityczne przyczyny, a także charakter rywalizacji papieża z cesarstwem o zwierzchnictwo nad średniowieczną Europą.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>1) wyjaśnia przyczyny rozłamu w Kościele w XI w.; 2) charakteryzuje i ocenia rolę zakonów w średniowiecznej Europie.</p>

24. Wyprawy krzyżowe	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sytuacja w Europie i na Bliskim Wschodzie w przededniu krucjat ▪ przyczyny wypraw krzyżowych ▪ pierwsza wyprawa krzyżowa i powstanie Królestwa Jerozolimskiego ▪ zakony rycerskie ▪ kolejne wyprawy krzyżowe i ich uczestnicy ▪ upadek państw łacińskich na Bliskim Wschodzie ▪ przyczyny klęski wypraw krzyżowych ▪ skutki wypraw krzyżowych 	<p>VII. Europa w okresie krucjat. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>2) charakteryzuje polityczne, społeczno-gospodarcze i religijne uwarunkowania wypraw krzyżowych do Ziemi Świętej i rekonkwisty oraz przedstawia ich skutki.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>2) charakteryzuje i ocenia rolę zakonów w średniowiecznej Europie.</p>
25. Zmiany gospodarcze i społeczne w XI–XIII w.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przyczyny ożywienia społeczno-gospodarczego w XI–XIII w. ▪ przemiany w rolnictwie – wprowadzenie trójpolówki i nowych narzędzi ▪ organizacja życia na wsi ▪ rozwój osadnictwa ▪ zakładanie miast ▪ rozwój rzemiosła, powstanie cechów ▪ rozwój gospodarki towarowo-pieniężnej ▪ pierwsze banki ▪ podziały społeczne wśród mieszczaństwa ▪ Hanza ▪ powstanie samorządów w miastach ▪ miejskie republiki kupieckie 	<p>VIII. Gospodarcze i społeczne realia średniowiecznej Europy. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>1) charakteryzuje funkcjonowanie władzy, struktur społecznych i gospodarki w systemie feudalnym; 2) opisuje charakterystyczne przejawy ożywienia społeczno-gospodarczego w Europie XI–XIII w.; 3) charakteryzuje realia życia codziennego w średniowiecznym mieście i wsi.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>1) opisuje formy produkcji i handlu w średniowieczu; 2) charakteryzuje genezę, rozwój i rolę średniowiecznych miast, z uwzględnieniem miejskich republik kupieckich.</p>
26. Kryzys idei uniwersalistycznej, powstanie monarchii stanowych	<ul style="list-style-type: none"> ▪ walka o prymat w Europie – panowanie cesarza Fryderyka Barbarossy, dążenia papieża Innocentego III do realizacji idei papocezaryzmu ▪ upadek idei uniwersalistycznej ▪ kształtowanie się monarchii stanowych ▪ Anglia pod panowaniem Plantagenetów ▪ Wielka Karta Swobód ▪ początki parlamentu angielskiego ▪ władza Kapetyngów we Francji ▪ powstanie Stanów Generalnych we Francji 	<p>XI. Europa późnego średniowiecza. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>2) opisuje zmiany na mapie politycznej Europy w XIV–XV w.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>1) wyjaśnia przyczyny kryzysu idei władzy uniwersalnej w Europie późnego średniowiecza; 3) opisuje i wyjaśnia proces powstawania monarchii stanowych w Europie.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wielkie bezkrólewie w Rzeszy ▪ panowanie cesarza Karola IV Luksemburskiego ▪ Złota bulla 	
Powtórzenie. Bizancjum i świat islamu. Europa średniowieczna		
POLSKA PIASTÓW		
27. Narodziny państwa polskiego. Mieszko I	<ul style="list-style-type: none"> ▪ plemiona słowiańskie na terenie Polski ▪ organizacja plemienna w Polsce przedpiastowskiej ▪ państwo Piastów ▪ przyczyny przyjęcia chrztu przez Mieszka I ▪ skutki przyjęcia chrztu ▪ stosunki państwa Mieszka I z sąsiadami ▪ <i>Dagome iudex</i> 	<p>IX. Polska w okresie wczesnopiastowskim. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia uwarunkowania narodzin państwa polskiego i jego chrystianizacji, z uwzględnieniem roli Mieszka I [...]; 2) opisuje zmiany terytorialne państwa polskiego w X–XII w.; 3) rozpoznaje tendencje centralistyczne i decentralistyczne w życiu politycznym państwa polskiego w X–XII w.; 4) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski i Europy w X–XII w. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) przedstawia geografie plemienną Polski przedpiastowskiej; 2) charakteryzuje organizację państwa wczesnopiastowskiego.
28. Bolesław Chrobry i jego państwo	<ul style="list-style-type: none"> ▪ początki rządów Bolesława Chrobrego ▪ misja św. Wojciecha w Prusach ▪ zjazd gnieźnieński ▪ wojny Bolesława Chrobrego z sąsiadami ▪ koronacja Bolesława Chrobrego ▪ Polska monarchią patrymonialną ▪ organizacja państwa pierwszych Piastów ▪ struktura społeczna w państwie wczesnopiastowskim 	<p>IX. Polska w okresie wczesnopiastowskim. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia uwarunkowania narodzin państwa polskiego i jego chrystianizacji, z uwzględnieniem roli Bolesława Chrobrego; 2) opisuje zmiany terytorialne państwa polskiego w XXII w.; 3) rozpoznaje tendencje centralistyczne i decentralistyczne w życiu politycznym państwa polskiego w X–XII w.; 4) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski i Europy w X–XII w. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) charakteryzuje organizację państwa wczesnopiastowskiego.

<p>29. Kryzys i odbudowa monarchii pierwszych Piastów</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sukcesja po Bolesławie Chrobrym, początki rządów Mieszka II ▪ kryzys państwa pierwszych Piastów ▪ reakcja pogańska ▪ najazd Brzetysława ▪ powrót do Polski Kazimierza Odnowiciela i jego rządu ▪ odbudowa państwa piastowskiego ▪ koronacja Bolesława Śmiałego i jego polityka zagraniczna ▪ konflikt Bolesława Śmiałego ze św. Stanisławem ze Szczepanowa ▪ przyczyny opuszczenia Polski przez Bolesława Śmiałego ▪ rządy Władysława Hermana ▪ przejście władzy przez Bolesława Krzywoustego ▪ stosunki z sąsiadami za panowania Bolesława Krzywoustego ▪ bilans panowania pierwszych Piastów 	<p>IX. Polska w okresie wczesnopiastowskim. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) opisuje zmiany terytorialne państwa polskiego w X–XII w.; 3) rozpoznaje tendencje centralistyczne i decentralistyczne w życiu politycznym państwa polskiego w X–XII w.; 4) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski i Europy w X–XII w. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) charakteryzuje organizację państwa wczesnopiastowskiego; 3) dokonuje bilansu panowania władców piastowskich (do 1138 r.); 4) charakteryzuje spór Bolesława Śmiałego z biskupem Stanisławem.
<p>30. Rozbicie dzielnicowe</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ustawa sukcesyjna Bolesława Krzywoustego i jej zasady ▪ przyczyny polityczne i społeczno-gospodarcze rozbicia dzielnicowego ▪ walka o władzę między synami Bolesława Krzywoustego ▪ zjazd w Łęczycy i złamanie zasady senioratu ▪ walka o tron krakowski i upadek zasady pryncypatu ▪ państwo Henryków śląskich ▪ bitwa pod Legnicą – śmierć Henryka Pobożnego ▪ skutki rozbicia dzielnicowego ▪ najazd mongolski na Polskę 	<p>VII. Europa w okresie krucjat. Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) opisuje kierunki, charakter oraz konsekwencje najazdów mongolskich dla Europy. <p>IX. Polska w okresie wczesnopiastowskim. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) opisuje zmiany terytorialne państwa polskiego w X–XII w.; 3) rozpoznaje tendencje centralistyczne i decentralistyczne w życiu politycznym państwa polskiego w X–XII w.; <p>X. Polska w okresie rozbicia dzielnicowego. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia przyczyny polityczne i społeczno-gospodarcze oraz następstwa rozbicia dzielnicowego; 2) przedstawia nowe zagrożenia zewnętrzne ([...] Mongołowie);

		<p>5) zestawia najważniejsze wydarzenia z okresu rozbicia dzielnicowego i dziejów Europy.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>1) charakteryzuje przebieg walk o tron senioralny w kontekście postanowień tzw. testamentu Bolesława Krzywoustego.</p>
31. Ziemie polskie w XIII w.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ powstanie Marchii Brandenburskiej i jej ekspansja ▪ najazdy Prusów na ziemie polskie ▪ sprowadzenie zakonu krzyżackiego do Polski ▪ polityczne i gospodarcze przesłanki zjednoczenia państwa ▪ kult świętego Stanisława ▪ pierwsze próby zjednoczenia – Henryk IV Probus ▪ koronacja Przemysła II ▪ Wacław II z dynastii Przemyslidów królem Polski 	<p>X. Polska w okresie rozbicia dzielnicowego.</p> <p>Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>2) przedstawia nowe zagrożenia zewnętrzne (Marchia Brandenburska, Zakon Krzyżacki, [...]);</p> <p>4) charakteryzuje proces przewyciężenia rozbicia politycznego ziem polskich, ze wskazaniem na rolę władców i Kościoła;</p> <p>5) zestawia najważniejsze wydarzenia z okresu rozbicia dzielnicowego i dziejów Europy.</p>
32. Przeobrażenia społeczno-gospodarcze Polski w XIII w.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ożywienie gospodarcze na ziemiach polskich i jego przyczyny ▪ kolonizacja na prawie niemieckim ▪ zakładanie wsi na prawie niemieckim ▪ lokacja miast i ich organizacja ▪ skutki przemian gospodarczych w XII–XIII w. na ziemiach polskich ▪ porównanie kolonizacji na prawie polskim i na prawie niemieckim ▪ początki społeczeństwa stanowego 	<p>X. Polska w okresie rozbicia dzielnicowego.</p> <p>Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>3) opisuje przemiany społeczno-gospodarcze na ziemiach polskich oraz ocenia społeczno-kulturowe skutki kolonizacji na prawie niemieckim.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>2) porównuje zasady kolonizacji na prawie polskim i na prawie niemieckim;</p> <p>3) charakteryzuje proces formowania się społeczeństwa stanowego w Polsce.</p>
Powtórzenie. Polska Piastów		

SCHYŁEK ŚREDNIOWIECZA		
33. Europa w XIV i XV w.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ niewola awiniońska i wielka schizma zachodnia ▪ geneza konfliktu między Anglią i Francją ▪ wojna stuletnia i jej skutki ▪ wojna „Dwóch Róż” w Anglii 	<p>XI. Europa późnego średniowiecza. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>2) opisuje zmiany na mapie politycznej Europy w XIV–XV w. Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>2) charakteryzuje kryzysy polityczne [...] późnego średniowiecza.</p>
34. Niepokoje późnego średniowiecza	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wpływ kryzysu w rolnictwie i spadku wartości renty feudalnej w XIV w. na niepokoje społeczne ▪ czarna śmierć i jej następstwa ▪ powstania chłopskie w Anglii i we Francji w okresie wojny stuletniej ▪ rewolty miejskie ▪ ruchy heretyckie ▪ ruch husycki 	<p>XI. Europa późnego średniowiecza. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>1) charakteryzuje przemiany społeczne i gospodarcze w Europie w późnym średniowieczu; 2) opisuje zmiany na mapie politycznej Europy w XIV–XV w. Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>2) charakteryzuje kryzysy polityczne, społeczne i religijne późnego średniowiecza.</p>
35. Ekspansja turecka w Europie i upadek Cesarstwa Bizantyjskiego	<ul style="list-style-type: none"> ▪ powstanie Imperium Osmańskiego ▪ ekspansja turecka na Bałkanach – bitwa pod Warną ▪ organizacja Imperium Osmańskiego ▪ zajęcie Konstantynopola przez Turków i kres Bizancjum ▪ skutki ekspansji tureckiej 	<p>XI. Europa późnego średniowiecza. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>3) charakteryzuje następstwa upadku cesarstwa bizantyjskiego i ekspansji tureckiej dla Europy. Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>2) charakteryzuje kryzysy polityczne [...] późnego średniowiecza.</p>
36. Kultura średniowiecznej Europy	<ul style="list-style-type: none"> ▪ cechy kultury średniowiecznej ▪ uniwersalny charakter kultury średniowiecza, rola łaciny ▪ wzorce osobowe w średniowieczu ▪ kultura rycerska ▪ literatura średniowiecznej Europy ▪ scholastyka i filozofia średniowieczna ▪ początki uniwersytetów ▪ przemiany życia religijnego w okresie średniowiecza ▪ sztuka romańska ▪ sztuka gotycka 	<p>XIII. Kultura średniowiecza. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>1) wyjaśnia uniwersalny charakter kultury średniowiecza, wskazując na wyjątkową rolę chrześcijaństwa; 2) rozpoznaje dokonania okresu średniowiecza w dziedzinie kultury, [...]; 4) charakteryzuje sztukę romańską i gotycką. Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>1) opisuje rolę uniwersytetów i ich organizację oraz wyjaśnia przyczyny trwałości idei uniwersyteckiej; 2) charakteryzuje przemiany życia religijnego w okresie średniowiecza.</p>
Powtórzenie. Schyłek średniowiecza		

OSTATNI PIASTOWIE. JAGIELLONOWIE NA POLSKIM TRONIE

<p>37. Polska Władysława Łokietka</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ początki panowania Władysława Łokietka ▪ utrata Pomorza Gdańskiego ▪ walka o zjednoczenie kraju ▪ koronacja Władysława Łokietka ▪ konflikty z sąsiadami – konflikt z Krzyżakami i Czechami ▪ sojusz z Węgrami ▪ wojna z zakonem krzyżackim i bitwa pod Płowcami ▪ znaczenie panowania Władysława Łokietka 	<p>XII. Polska w XIV–XV w. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) opisuje proces zjednoczeniowy i rozwój terytorialny państwa polskiego w XIV–XV w.; 4) charakteryzuje i ocenia stosunki polsko-krzyżackie na płaszczyźnie politycznej, gospodarczej i kulturowej; 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski i Europy w XIV–XV w. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 4) dokonuje bilansu panowania władców panujących w Polsce w XIV i XV w.
<p>38. Państwo Kazimierza Wielkiego</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ koronacja Kazimierza Wielkiego ▪ polityka zagraniczna Kazimierza Wielkiego – spór z Krzyżakami i zawarcie pokoju kaliskiego, konflikt z Czechami, przyłączenie Rusi Halickiej, sojusz z Węgrami, zjazd monarchów w Krakowie ▪ polityka wewnętrzna Kazimierza Wielkiego – budowa systemu obronnego, osadnictwo, nadawanie miastom przywilejów, spisanie statutów wiślicko-piotrkowskich, utworzenie Akademii Krakowskiej ▪ zmiany w strukturze społecznej i wyznaniowej mieszkańców państwa Kazimierza Wielkiego ▪ organizacja administracji, urzędów, sądownictwa, skarbu ▪ usprawnienie polityki fiskalnej ▪ reforma monetarna ▪ problem sukcesji tronu po Kazimierzu Wielkim 	<p>XII. Polska w XIV–XV w. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) opisuje [...] rozwój terytorialny państwa polskiego w XIV–XV w.; 2) charakteryzuje rozwój monarchii stanowej w Polsce, uwzględniając strukturę społeczeństwa polskiego w późnym średniowieczu [...]; 3) wyjaśnia międzynarodowe i wewnętrzne uwarunkowania związków Polski z Węgrami i Litwą w XIV–XV w.; 4) charakteryzuje i ocenia stosunki polsko-krzyżackie na płaszczyźnie politycznej, gospodarczej i kulturowej; 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski i Europy w XIV–XV w. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) rozpoznaje przejawy wielokulturowości na ziemiach polskich w XIV–XV w., z uwzględnieniem stosunku Kazimierza Wielkiego do diaspory żydowskiej; 4) dokonuje bilansu panowania władców panujących w Polsce w XIV [...] w.

<p>39. Unie Polski w XIV–XV w.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ unia z Węgrami ▪ przyczyny i okoliczności objęcia przez Jadwigę Andegaweńską tronu w Polsce ▪ nadanie przez Ludwika Węgierskiego pierwszego przywileju generalnego dla szlachty ▪ przyczyny zawarcia unii polsko-litewskiej w Krewie ▪ unia w Horodle ▪ znaczenie unii polsko-litewskiej dla Królestwa Polskiego i Wielkiego Księstwa Litewskiego 	<p>XII. Polska w XIV–XV w. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) opisuje [...] rozwój terytorialny państwa polskiego w XIV–XV w.; 3) wyjaśnia międzynarodowe i wewnętrzne uwarunkowania związków Polski z [...] Litwą w XIV–XV w.; 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski i Europy w XIV–XV w. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia przyczyny kryzysu idei władzy uniwersalnej w Europie późnego średniowiecza; 2) charakteryzuje kryzysy polityczne, społeczne i religijne późnego średniowiecza; 3) opisuje i wyjaśnia proces powstawania monarchii stanowych w Europie.
<p>40. Wojny z zakonem krzyżackim w XV w.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przyczyny wybuchu wielkiej wojny z zakonem krzyżackim ▪ bitwa pod Grunwaldem ▪ pokój w Toruniu z 1411 r. ▪ spór polsko-krzyżacki na soborze w Konstancji i wystąpienie Pawła Włodkowica ▪ polityka państwa krzyżackiego w Prusach ▪ powstanie Związku Pruskiego ▪ wojna trzynastoletnia ▪ postanowienia i skutki II pokoju toruńskiego 	<p>XII. Polska w XIV–XV w. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) wyjaśnia międzynarodowe i wewnętrzne uwarunkowania związków Polski z Węgrami i Litwą w XIV–XV w.; 4) charakteryzuje i ocenia stosunki polsko-krzyżackie na płaszczyźnie politycznej, 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski i Europy w XIV–XV w. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 4) dokonuje bilansu panowania władców panujących w Polsce w XIV i XV w.

41. Monarchia stanowa w Polsce	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ukształtowanie się społeczeństwa stanowego ▪ przywileje szlacheckie ▪ geneza polskiego parlamentaryzmu i jego początki ▪ wpływ rozwoju przywilejów szlacheckich na sytuację gospodarczą państwa ▪ bilans panowania władców panujących w Polsce w XIV i XV w. 	<p>XII. Polska w XIV–XV w. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>2) charakteryzuje rozwój monarchii stanowej w Polsce, uwzględniając strukturę społeczeństwa polskiego w późnym średniowieczu i rozwój przywilejów szlacheckich.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>3) wyjaśnia wpływ rozwoju przywilejów szlacheckich na sytuację gospodarczą państwa;</p> <p>4) dokonuje bilansu panowania władców panujących w Polsce w XIV i XV w.;</p> <p>5) ocenia politykę dynastyczną Jagiellonów w XV w.</p>
42. Kultura średniowiecznej Polski	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ośrodki życia kulturalnego ▪ początki polskiego dziejopisarstwa ▪ rola Akademii Krakowskiej ▪ architektura romańska w Polsce ▪ sztuki plastyczne i architektura gotycka w Polsce ▪ znaczenie chrześcijaństwa w obrządku łacińskim dla rozwoju kultury polskiej 	<p>XIII. Kultura średniowiecza. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>2) rozpoznaje dokonania okresu średniowiecza w dziedzinie kultury, z uwzględnieniem dorobku polskiego średniowiecza;</p> <p>3) określa znaczenie chrześcijaństwa w obrządku łacińskim dla rozwoju kultury polskiej;</p> <p>4) charakteryzuje sztukę romańską i gotycką.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>3) określa znaczenie włączenia ziem polskich do cywilizacyjnego kręgu świata zachodniego (łacińskiego).</p>
Powtórzenie. Ostatni Piastowie. Jagiellonowie na polskim tronie		

Klasa 2.

Temat	Zagadnienia	Odniesienia do podstawy programowej
W EPOCE HUMANISTÓW I WIELKICH ODKRYĆ GEOGRAFICZNYCH		
1. Cywilizacje prekolumbijskie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ charakterystyka kultury Ameryki czasów przedkolumbijskich ▪ największe osiągnięcia cywilizacji prekolumbijskich ▪ przyczyny klęski Indian w konfrontacji z Europejczykami 	<p>XIV. Odkrycia geograficzne i europejski kolonializm doby nowożytnej. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) charakteryzuje cywilizacje prekolumbijskie.</p>
2. Wielkie odkrycia geograficzne	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wiedza Europejczyków w XV w. na temat otaczającego świata ▪ sytuacja polityczna, społeczna i gospodarcza Hiszpanii i Portugalii w XV w. ▪ przyczyny odkryć geograficznych i ich przebieg ▪ powstanie pierwszych zamorskich kolonii ▪ wpływ wielkich odkryć geograficznych na gospodarkę, społeczeństwo i kulturę zarówno Europy, jak i obszarów pozaeuropejskich 	<p>XIV. Odkrycia geograficzne i europejski kolonializm doby nowożytnej. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) charakteryzuje przyczyny i przebieg wypraw odkrywczych; 3) wyjaśnia wpływ wielkich odkryć geograficznych na społeczeństwo, gospodarkę i kulturę Europy oraz obszarów pozaeuropejskich.</p>
3. W walce o Nowy Świat	<ul style="list-style-type: none"> ▪ etapy kolonizacji hiszpańskiej, jej konsekwencje dla rdzennej ludności Ameryki oraz dla Hiszpanii ▪ udział innych państw europejskich w podbojach Nowego Świata ▪ układ w Tordesillas ▪ niewolnictwo w koloniach 	<p>XIV. Odkrycia geograficzne i europejski kolonializm doby nowożytnej. Zakres podstawowy. Uczeń: 2) opisuje udział poszczególnych państw europejskich w podziale Nowego Świata w XVI–XVIII w. Zakres rozszerzony. Uczeń: 2) przedstawia proces rozrostu posiadłości kolonialnych państw europejskich w XVI–XVIII w.</p>

4. Epoka odrodzenia	<ul style="list-style-type: none"> ▪ geneza renesansu ▪ główne cechy humanizmu ▪ cechy i przykłady renesansowego malarstwa, rzeźby i architektury ▪ literatura renesansu i jej twórcy ▪ myśl polityczna i filozoficzna renesansu 	<p>XV. Czasy renesansu. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia główne prądy ideowe epoki; 2) rozpoznaje dokonania twórców renesansowych w dziedzinie kultury; 3) charakteryzuje sztukę renesansową.
5. Reformacja	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przyczyny reformacji i sytuacja w Kościele katolickim pod koniec XV w. ▪ główne kierunki reformacji ▪ działalność Marcina Lutra, Jana Kalwina, Huldrycha Zwinglego ▪ sytuacja polityczna w Rzeszy na przełomie XV i XVI w. ▪ wojna religijna w Niemczech i zawarcie pokoju w Augsburgu ▪ sytuacja polityczna i społeczna we Francji w XVI w. ▪ edykt nantejski i jego znaczenie ▪ geneza reformacji w Anglii ▪ powstanie wyznania anglikańskiego ▪ wpływ upowszechnienia druku na rozwój reformacji ▪ wpływ reformacji na kulturę 	<p>XVI. Reformacja i jej skutki. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia religijne, polityczne, gospodarcze, społeczne, kulturowe uwarunkowania i następstwa reformacji, opisując jej główne nurty i postaci. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) porównuje najważniejsze wyznania protestanckie; 3) wyjaśnia wpływ reformacji i kontrreformacji na kulturę; 4) charakteryzuje najważniejsze wojny religijne.
6. Reforma Kościoła katolickiego w XVI w.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sobór trydencki i jego postanowienia ▪ powołanie i działalność Towarzystwa Jezusowego ▪ działalność inkwizycji ▪ Indeks ksiąg zakazanych ▪ podział religijny Europy w XVI w. ▪ wpływ kontrreformacji na kulturę 	<p>XVI. Reformacja i jej skutki. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) wyjaśnia rolę soboru trydenckiego i opisuje różne aspekty reformy Kościoła katolickiego; 3) opisuje mapę polityczną i wyznaniową Europy w XVI w. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) przedstawia i ocenia kontrreformacyjne działania Kościoła katolickiego; 3) wyjaśnia wpływ [...] kontrreformacji na kulturę.

7. Rywalizacja o prymat w Europie Zachodniej w XVI w.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ imperium Habsburgów ▪ monarchie narodowe w Europie Zachodniej (Francja, Anglia, Hiszpania) ▪ geneza rewolucji w Niderlandach ▪ konflikt hiszpańsko-angielski ▪ Imperium Osmańskie i jego rozwój terytorialny w XVI w. 	XVII. Europa w XVI–XVII w. Zakres podstawowy. Uczeń: 2) charakteryzuje konflikty polityczne w Europie, z uwzględnieniem ekspansji tureckiej [...].
8. Dualizm gospodarczy w Europie w XVI i XVII w.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ rewolucja cen w Europie ▪ rola pieniądza w gospodarce nowożytnej ▪ geneza i główne cechy dualizmu gospodarczego ▪ przemiany w rolnictwie europejskim ▪ rozwój miast ▪ początki gospodarki kapitalistycznej 	XIV. Odkrycia geograficzne i europejski kolonializm doby nowożytnej. Zakres podstawowy. Uczeń: 3) wyjaśnia wpływ wielkich odkryć geograficznych na społeczeństwo, gospodarkę [...] Europy [...]. Zakres rozszerzony. Uczeń: 3) charakteryzuje przemiany kapitalistyczne w życiu gospodarczym Europy Zachodniej XVI–XVII w.
9. Europa Wschodnia w XVI w. i początkach XVII w.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ rozpad Złotej Ordy ▪ kształtowanie się państwa moskiewskiego/rosyjskiego w XVI–XVII w. ▪ polityka wewnętrzna Iwana Groźnego 	XVII. Europa w XVI–XVII w. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) opisuje proces kształtowania się państwa moskiewskiego/rosyjskiego w XVI–XVII w.
Powtórzenie. W epoce humanistów i wielkich odkryć geograficznych		
POLSKA ZŁOTEGO WIEKU		
10. Polska za panowania ostatnich Jagiellonów	<ul style="list-style-type: none"> ▪ polityka zagraniczna ostatnich Jagiellonów ▪ wojna z Moskwą ▪ układ wiedeński z Habsburgami ▪ ostatnia wojna z Zakonem Krzyżackim i sekularyzacja państwa zakonnego w Prusach ▪ sekularyzacja państwa zakonnego w Inflantach ▪ wojna o Inflanty za panowania Zygmunta Augusta ▪ polska polityka morska 	XVIII. Państwo polsko-litewskie w czasach ostatnich Jagiellonów. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) opisuje zmiany terytorialne państwa polsko-litewskiego i charakteryzuje jego stosunki z sąsiadami w XVI w. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) ocenia rozwiązanie problemu państw zakonnych w Prusach i Inflantach.

<p>11. Kształtowanie się demokracji szlacheckiej</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ dominacja polityczna szlachty ▪ przywileje szlacheckie – przyczyny nadania, postanowienia, skutki ▪ rozwarstwienie stanu szlacheckiego ▪ powstanie sejmu walnego i jego funkcjonowanie ▪ geneza ruchu egzekucyjnego, jego program i realizacja 	<p>XVIII. Państwo polsko-litewskie w czasach ostatnich Jagiellonów. Zakres podstawowy. Uczeń: 2) wyjaśnia funkcjonowanie najważniejszych instytucji życia politycznego w XVI-wiecznej Polsce i ocenia funkcjonowanie demokracji szlacheckiej. Zakres rozszerzony. Uczeń: 2) charakteryzuje ruch egzekucyjny szlachty (wskazując przedstawicieli) i ocenia jego znaczenie dla rozwoju parlamentaryzmu w państwie polsko-litewskim; 3) charakteryzuje stosunki wewnętrzne w Koronie i na Litwie, uwzględniając rozwarstwienie stanu szlacheckiego.</p>
<p>12. Reformacja i kontrreformacja na ziemiach polskich</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ geneza i główne kierunki reformacji w Polsce ▪ sytuacja wyznaniowa na ziemiach państwa polsko-litewskiego ▪ polityka wyznaniowa Zygmunta Starego i Zygmunta Augusta ▪ konfederacja warszawska i tolerancja religijna w Rzeczypospolitej 	<p>XVIII. Państwo polsko-litewskie w czasach ostatnich Jagiellonów. Zakres podstawowy. Uczeń: 4) przedstawia sytuację wyznaniową na ziemiach państwa polsko-litewskiego w XVI w. Zakres rozszerzony. Uczeń: 4) charakteryzuje główne nurty reformacji w państwie polsko-litewskim. XIX. Powstanie Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Zakres podstawowy. Uczeń: 4) wyjaśnia prawne i kulturowe podstawy tolerancji religijnej na ziemiach Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVI w.</p>

<p>13. Początki Rzeczypospolitej Obojga Narodów</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przyczyny i okoliczności zawarcia unii lubelskiej ▪ ustrój Rzeczypospolitej Obojga Narodów – urzędy ministerialne, administracja państwa, sądownictwo ▪ wielonarodowościowa struktura mieszkańców Rzeczypospolitej ▪ rola kulturowa Polski w przeniesieniu wzorców cywilizacji zachodniej na obszary ruskie i litewskie 	<p>XIX. Powstanie Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia przyczyny, okoliczności i następstwa zawarcia unii realnej pomiędzy Koroną a Litwą; 2) charakteryzuje ustrój Rzeczypospolitej Obojga Narodów w świetle postanowień unii lubelskiej; 3) opisuje strukturę terytorialną i ludnościową Rzeczypospolitej Obojga Narodów. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ocenia kulturową rolę Polski w przeniesieniu wzorców cywilizacji zachodniej na obszary ruskie i litewskie.
<p>14. Pierwsi władcy elekcyjni na polskim tronie</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ pierwsze bezkrólewie ▪ pierwsza wolna elekcja ▪ artykuły henrykowskie i pacta conventa ▪ wybór Henryka Walezego na króla i przyczyny jego ucieczki do Francji ▪ druga wolna elekcja ▪ polityka wewnętrzna i zagraniczna Stefana Batorego 	<p>XX. Pierwsze wolne elekcje i ich następstwa. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) opisuje okoliczności, zasady, przebieg i następstwa pierwszych wolnych elekcji; 2) charakteryzuje działania Stefana Batorego w zakresie polityki wewnętrznej i zagranicznej; 3) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów państwa polsko-litewskiego w XVI w. z wydarzeniami europejskimi. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ocenia polityczną rolę wybitnych postaci okresu pierwszych wolnych elekcji.

<p>15. Gospodarka i społeczeństwo Polski w XVI i początkach XVII w.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ geneza gospodarki folwarczno-pańszczyźnianej ▪ funkcjonowanie folwarków pańszczyźnianych ▪ poddaństwo chłopów ▪ główne miasta Rzeczypospolitej ▪ rola i pozycja mieszczaństwa ▪ rozwój handlu ▪ różnice w strukturze gospodarczej Rzeczypospolitej i państw Europy Zachodniej ▪ rozwój handlu i rola Rzeczypospolitej w gospodarce europejskiej 	<p>XVIII. Państwo polsko-litewskie w czasach ostatnich Jagiellonów. Zakres podstawowy. Uczeń: 3) omawia polską specyfikę w zakresie [...] struktury społecznej i modelu życia gospodarczego (gospodarka folwarczno-pańszczyźniana) na tle europejskim. Zakres rozszerzony. Uczeń: 5) ocenia sytuację gospodarczą państwa ostatnich Jagiellonów. XIX. Powstanie Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Zakres podstawowy. Uczeń: 3) opisuje strukturę terytorialną i ludnościową Rzeczypospolitej Obojga Narodów.</p>
<p>16. Kultura i sztuka renesansowa w Polsce</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ początki humanizmu i odrodzenia na ziemiach polskich ▪ rozwój szkolnictwa i nauki ▪ Mikołaj Kopernik i jego dzieło ▪ przebudowa Wawelu ▪ Zamość – miasto idealne ▪ literatura piękna doby renesansu w Polsce ▪ dorobek polskiej myśli politycznej doby renesansu 	<p>XXI. Renesans w Polsce. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) ocenia dorobek polskiej myśli politycznej doby renesansu; 2) rozpoznaje dokonania twórców polskiego odrodzenia w dziedzinie kultury. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) analizuje i interpretuje fragmenty dzieł pisarzy politycznych polskiego odrodzenia; 2) ocenia wpływ reformacji i kontrreformacji na rozwój kultury w Rzeczypospolitej Obojga Narodów; 3) charakteryzuje związki renesansu polskiego z europejskim.</p>
<p>Powtórzenie. Polska złotego wieku</p>		

EUROPA I POLSKA W XVII w.		
17. Wojna trzydziestoletnia	<ul style="list-style-type: none"> ▪ geneza wojny trzydziestoletniej ▪ etapy i uczestnicy wojny ▪ postanowienia pokoju westfalskiego ▪ skutki polityczne, gospodarcze i społeczne wojny trzydziestoletniej 	XVII. Europa w XVI–XVII w. Zakres podstawowy. Uczeń: 2) charakteryzuje konflikty polityczne w Europie, z uwzględnieniem ekspansji tureckiej i charakteru wojny trzydziestoletniej.
18. Na drodze do absolutyzmu – Francja w XVII w.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Francja za rządów kardynała Richelieu ▪ okres Frondy ▪ rządy Ludwika XIV 	XVII. Europa w XVI–XVII w. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) przedstawia drogę do nowego modelu monarchii europejskich w epoce nowożytnej, z uwzględnieniem charakterystyki i oceny absolutyzmu francuskiego. Zakres rozszerzony. Uczeń: 2) [opisuje] ewolucję ustroju Francji [...] w XVII w.
19. Wojna domowa w Anglii i kształtowanie się systemu parlamentarnego	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sytuacja społeczno-gospodarcza w Anglii w XVII w. ▪ konflikty religijne w Anglii w XVII w. ▪ charakterystyka rządów Stuartów ▪ wojna domowa w Anglii ▪ dyktatura Cromwella ▪ restauracja Stuartów ▪ ukształtowanie się demokracji parlamentarnej w Anglii 	XVII. Europa w XVI–XVII w. Zakres podstawowy. Uczeń: 3) wyjaśnia genezę i opisuje następstwa rewolucji angielskich. Zakres rozszerzony. Uczeń: 2) porównuje ewolucję ustroju Francji i Anglii w XVII w.
20. Kultura i sztuka baroku w Europie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ geneza baroku ▪ główne cechy baroku ▪ dzieła malarstwa, rzeźby i architektury barokowej w Europie i ich twórcy ▪ literatura, teatr i muzyka w okresie baroku 	XVII. Europa w XVI–XVII w. Zakres podstawowy. Uczeń: 4) opisuje przemiany w kulturze europejskiej w XVII w. Zakres rozszerzony. Uczeń: 4) charakteryzuje sztukę barokową.

<p>21. Król, magnateria i szlachta w XVII w.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ społeczeństwo stanowe Rzeczypospolitej ▪ podwójna elekcja ▪ początki rządów Zygmunta III Wazy ▪ wzrost politycznej roli magnaterii ▪ rokosz Zebrzydowski ▪ pierwsze liberum veto ▪ przemiany społeczno-gospodarcze w Rzeczypospolitej w XVII w. 	<p>XIX. Powstanie Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Zakres rozszerzony. Uczeń: 2) charakteryzuje działania kontrreformacyjne ze strony Kościoła i władz państwowych.</p> <p>XX. Pierwsze wolne elekcje i ich następstwa. Zakres rozszerzony. Uczeń: 2) charakteryzuje sytuację wewnętrzną i zagraniczną Rzeczypospolitej na początku panowania Zygmunta III Wazy.</p> <p>XXII. Polityka wewnętrzna i zagraniczna Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) omawia konflikty wewnętrzne [...] Rzeczypospolitej Obojga Narodów w okresie panowania Wazów.</p> <p>XXIII. Ustrój, społeczeństwo i kultura Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) opisuje proces oligarchizacji życia politycznego Rzeczypospolitej Obojga Narodów, uwzględniając wpływy obce, <i>liberum veto</i> i rokosze; 2) wyjaśnia przyczyny kryzysów wewnętrznych [...] Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.; 3) ocenia polską specyfikę w zakresie rozwiązań ustrojowych, [...] na tle europejskim w XVII w.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń: 2) opisuje i ocenia projekty wzmocnienia władzy królewskiej w Rzeczypospolitej Obojga Narodów, w tym Piotra Skargi [...].</p>
--	---	---

<p>22. Wojny Polski w XVII w.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ główne kierunki polityki zagranicznej Rzeczypospolitej za panowania Wazów ▪ wojny ze Szwecją w pierwszej połowie XIX w. ▪ wojny z Rosją w pierwszej połowie XVII w. ▪ wojny z Turcją w pierwszej połowie XVII w. ▪ potop szwedzki ▪ traktaty welawsko-bydgoskie ▪ problem kozacki i powstanie Chmielnickiego ▪ wojna z Rosją o Ukrainę 	<p>XXII. Polityka wewnętrzna i zagraniczna Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w.</p> <p>Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) omawia konflikty wewnętrzne i zewnętrzne Rzeczypospolitej Obojga Narodów w okresie panowania Wazów, 4) charakteryzuje zmiany granic Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Europy [...] w XVII w. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia wewnętrzne i międzynarodowe uwarunkowania XVII-wiecznych konfliktów Rzeczypospolitej Obojga Narodów; 2) przedstawia przebieg wojen toczonych przez Rzeczpospolitą Obojga Narodów w XVII w., z uwzględnieniem roli wybitnych dowódców i polityków, w tym: Stanisława Żółkiewskiego, Jana Karola Chodkiewicza, Stefana Czarnieckiego [...].
-----------------------------------	---	---

<p>23. Kryzys Rzeczypospolitej w połowie XVII w.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ straty ludnościowe i materialne w wyniku wojen XVII w. ▪ załamanie gospodarcze w wyniku wojen w XVII w. ▪ rokosz Lubomirskiego 	<p>XXIII. Ustrój, społeczeństwo i kultura Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) wyjaśnia przyczyny kryzysów wewnętrznych oraz załamania gospodarczego Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. 3) ocenia polską specyfikę w zakresie rozwiązań ustrojowych, struktury społecznej i modelu życia gospodarczego na tle europejskim w XVII w. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje udział poszczególnych stanów w życiu gospodarczym Rzeczypospolitej Obojga Narodów; 2) opisuje i ocenia projekty wzmocnienia władzy królewskiej w Rzeczypospolitej Obojga Narodów, w tym [...], Jana Kazimierza.
<p>24. Rzeczpospolita za panowania Jana III Sobieskiego</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wojna z Turcją za panowania Michała Korybuta Wiśniowieckiego i pokój w Buczaczu ▪ bitwa pod Chocimiem ▪ elekcja Jana III Sobieskiego ▪ polityka zagraniczna Jana III Sobieskiego ▪ wyprawa wiedeńska ▪ powstanie Ligi Świętej ▪ pokój w Karłowicach 	<p>XXII. Polityka wewnętrzna i zagraniczna Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) opisuje sytuację wewnętrzną i położenie międzynarodowe Rzeczypospolitej Obojga Narodów w latach 1669–1696; 3) ocenia znaczenie bitwy pod Wiedniem dla losów Rzeczypospolitej Obojga Narodów i Europy. 4) charakteryzuje zmiany granic Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Rzeczypospolitej Obojga Narodów, Europy i świata w XVII w. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) przedstawia przebieg wojen toczonych przez Rzeczpospolitą Obojga Narodów w XVII w., z uwzględnieniem roli wybitnych dowódców i polityków, w tym [...] Jana III Sobieskiego.

25. Kultura i sztuka polskiego baroku	<ul style="list-style-type: none"> ▪ specyfika polskiego baroku ▪ sztuka barokowa w Polsce ▪ literatura barokowa ▪ sarmatyzm i jego cechy 	<p>XXIII. Ustrój, społeczeństwo i kultura Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVII w. Zakres podstawowy. Uczeń: 4) rozpoznaje dokonania twórców epoki baroku powstałe na terytorium Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Zakres rozszerzony. Uczeń: 3) charakteryzuje cechy sztuki barokowej i opisuje sarmatyzm jako ideologię i styl życia szlachty w Rzeczypospolitej Obojga Narodów.</p>
Powtórzenie. Europa i Polska w XVII w.		
WIEK OŚWIECENIA		
26. Oświecenie – epoka przemian	<ul style="list-style-type: none"> ▪ geneza i główne cechy oświecenia ▪ główni filozofowie oświecenia ▪ rozwój nauki i szkolnictwa ▪ literatura piękna i polityczna czasów oświecenia 	<p>XXIV. Europa w dobie oświecenia. Zakres podstawowy. Uczeń: 2) wyjaśnia główne idee oświecenia i rozpoznaje dokonania epoki w dziedzinie kultury. Zakres rozszerzony. Uczeń: 2) analizuje i interpretuje fragmenty tekstów myślicieli oświeceniowych.</p>
27. Rewolucja przemysłowa XVIII w.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przyczyny rozwoju gospodarczego Anglii w XVIII w. ▪ wynalazek maszyny parowej i jego zastosowanie w górnictwie, włókiennictwie, komunikacji ▪ proces urbanizacji ▪ nowe idee ekonomiczne 	<p>XXIV. Europa w dobie oświecenia. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) charakteryzuje postęp techniczny i przemiany kapitalistyczne w Europie Zachodniej. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) opisuje [...] rewolucję przemysłową w Anglii.</p>
28. Rywalizacja mocarstw w XVIII w.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wielka wojna północna ▪ postanowienia pokoju w Nystad ▪ wojny śląskie ▪ wojna siedmioletnia 	<p>XXIV. Europa w dobie oświecenia. Zakres rozszerzony. Uczeń: 4) charakteryzuje najważniejsze konflikty polityczne w Europie i na świecie w XVIII w.</p>

<p>29. Sąsiedzi Polski w XVIII w. – w drodze do absolutyzmu oświeconego</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przemiany ustrojowe, społeczno-gospodarcze i kulturowe w Rosji za panowania Piotra Wielkiego ▪ Rosja za panowania Katarzyny II Wielkiej ▪ imperialne cele polityki zagranicznej Rosji ▪ przemiany ustrojowe, społeczno-gospodarcze i kulturowe w Prusach w XVIII w. ▪ monarchia Habsburgów austriackich ▪ reformy Józefa II 	<p>XXIV. Europa w dobie oświecenia. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) charakteryzuje absolutyzm oświecony na przykładach państw sąsiadujących z Rzeczpospolitą Obojga Narodów; 4) charakteryzuje proces modernizacji Rosji w XVIII w. i rosyjską ideę imperium.
<p>30. Wojna o niepodległość Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sytuacja gospodarcza i społeczna w koloniach angielskich w Nowym Świecie w XVIII w. ▪ geneza wojny z Anglią ▪ uchwalenie Deklaracji niepodległości ▪ wojna o niepodległość USA i udział Polaków w walkach zbrojnych ▪ Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki 	<p>XXV. Rewolucje XVIII w. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia genezę i charakteryzuje następstwa amerykańskiej wojny o niepodległość; 2) charakteryzuje ustrój Stanów Zjednoczonych w świetle założeń konstytucji amerykańskiej; 4) ocenia znaczenie rewolucji amerykańskiej i [...] z perspektywy politycznej, gospodarczej i społecznej; 5) przedstawia wkład Polaków w walkę o niepodległość Stanów Zjednoczonych. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ocenia rolę przywódców rewolucji amerykańskiej [...].
<p>31. Rewolucja francuska</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Francja Ludwika XVI ▪ przyczyny wybuchu rewolucji w 1789 r. ▪ uchwalenie Deklaracji praw człowieka i obywatela ▪ konstytucja Francji z 1791 r. ▪ Francja republiką – przemiany polityczne, walka o władzę ▪ dyktatura jakobinów ▪ obalenie władzy Maksymiliana Robespierre’a ▪ rządy Dyktatoriatu ▪ ocena znaczenia rewolucji francuskiej 	<p>XXV. Rewolucje XVIII w. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) wyjaśnia przyczyny i opisuje skutki rewolucji francuskiej; 4) ocenia znaczenie rewolucji [...] francuskiej z perspektywy politycznej, gospodarczej i społecznej. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ocenia rolę przywódców rewolucji [...] francuskiej; 2) charakteryzuje etapy rewolucji francuskiej i wyjaśnia specyfikę okresu jakobińskiego; 3) ocenia sytuację wewnętrzną i międzynarodową Francji w dobie Dyktatoriatu.

32. Klasycyzm w Europie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przyczyny wzrostu zainteresowania sztuką starożytną ▪ czerpanie wzorców ze sztuki antycznej ▪ sztuka klasycystyczna – przykłady dzieł i ich twórcy 	<p>XXIV. Europa w dobie oświecenia. Zakres podstawowy. Uczeń: 2) wyjaśnia główne idee oświecenia i rozpoznaje dokonania epoki w dziedzinie kultury. Zakres rozszerzony. Uczeń: 3) charakteryzuje sztukę klasycystyczną.</p>
Powtórzenie. Wiek oświecenia		
RZECZPOSPOLITA W XVIII w.		
33. Kryzysy wewnętrzne i zewnętrzne Rzeczypospolitej w czasach saskich	<ul style="list-style-type: none"> ▪ unia personalna Rzeczypospolitej z Saksonią ▪ sytuacja polityczna w Rzeczypospolitej w czasie wielkiej wojny północnej ▪ sejm niemy i jego postanowienia ▪ układ w Poczdamie ▪ podwójna elekcja po śmierci Augusta II Mocnego ▪ pierwsze projekty naprawy Rzeczypospolitej ▪ przemiany społeczno-gospodarcze w czasach saskich ▪ szkolnictwo pijarów ▪ powstanie Collegium Nobilium 	<p>XXVI. Rzeczpospolita w XVIII w. (od czasów saskich do Konstytucji 3 maja). Zakres podstawowy. Uczeń: 1) opisuje i ocenia sytuację wewnętrzną i międzynarodową Rzeczypospolitej w czasach saskich; 2) charakteryzuje politykę Rosji, Prus i Austrii wobec Rzeczypospolitej, wskazując przejawy osłabienia suwerenności państwa polskiego. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) charakteryzuje i ocenia projekty naprawy Rzeczypospolitej w I poł. XVIII w., w tym: Stanisława Leszczyńskiego, Stanisława Konarskiego; 2) ocenia znaczenie polsko-saskiej unii personalnej i rolę panujących.</p>
34. Początki rządów Stanisława Augusta Poniatowskiego. Pierwszy rozbiór Polski.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ reformy sejmu konwokacyjnego ▪ elekcja Stanisława Augusta Poniatowskiego ▪ problem równouprawnienia dysydentów ▪ uchwalenie praw kardynalnych ▪ reakcja szlachty na dążenie Rosji do osłabienia suwerenności Rzeczypospolitej ▪ konfederacja barska – jej cele, przywódcy, charakter walk ▪ pierwszy rozbiór Polski ▪ sejm rozbiorowy ▪ protest Tadeusza Rejtana 	<p>XXVI. Rzeczpospolita w XVIII w. (od czasów saskich do Konstytucji 3 maja). Zakres podstawowy. Uczeń: 2) charakteryzuje politykę Rosji, Prus i Austrii wobec Rzeczypospolitej, wskazując przejawy osłabienia suwerenności państwa polskiego; 3) przedstawia reformy z pierwszych lat panowania Stanisława Augusta; 4) wyjaśnia przyczyny i przedstawia zasięg terytorialny pierwszego rozbioru Rzeczypospolitej.</p>

		<p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) wyjaśnia znaczenie konfederacji barskiej; 4) charakteryzuje położenie międzynarodowe i sytuację wewnętrzną Rzeczypospolitej po pierwszym rozbiore.
<p>35. Kultura doby oświecenia w Rzeczypospolitej</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ literatura i publicystyka doby oświecenia w Polsce ▪ utworzenie Szkoły Rycerskiej ▪ powstanie Teatru Narodowego ▪ wydawanie czasopisma „Monitor” ▪ powstanie Komisji Edukacji Narodowej i reforma oświaty ▪ Biblioteka Załuskich ▪ mecenat artystyczny Stanisława Augusta ▪ styl stanisławowski w architekturze ▪ organizacja obiadów czwartkowych 	<p>XXVIII. Kultura doby oświecenia w Rzeczypospolitej. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) rozpoznaje dokonania przedstawicieli polskiego oświecenia w dziedzinie kultury; 2) rozpoznaje i charakteryzuje najważniejsze zabytki architektury i sztuki doby oświecenia w Polsce; 3) omawia rolę instytucji oświeceniowych (Komisja Edukacji Narodowej, Biblioteka Załuskich, teatr, czasopiśmiennictwo). <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia związki oświecenia polskiego z europejskim; 2) omawia i ocenia dorobek piśmiennictwa oświeceniowego w służbie Rzeczypospolitej (Hugo Kollątaja, Stanisława Staszica); 3) omawia rolę Stanisława Augusta jako mecenasa sztuki.
<p>36. Sejm Wielki i Konstytucja 3 maja</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ polityczne plany Stanisława Augusta Poniatowskiego związane z wojną rosyjsko-turecką ▪ okoliczności zwołania Sejmu Czteroletniego ▪ główne stronnictwa Sejmu Czteroletniego i ich programy polityczne ▪ rola publicystyki w okresie Sejmu Wielkiego ▪ reforma skarbowo-wojskowa ▪ czarna procesja i walka o prawa mieszczan ▪ ustawa o sejmikach ▪ ustawa o miastach królewskich ▪ uchwalenie Konstytucji 3 maja ▪ konfederacja targowicka ▪ wojna w obronie Konstytucji 3 maja ▪ ustanowienie Orderu Virtuti Militari ▪ rządu targowicy ▪ II rozbiór – uczestnicy i zasięg terytorialny ▪ ostatni sejm w dziejach I Rzeczypospolitej 	<p>XXVI. Rzeczpospolita w XVIII w. (od czasów saskich do Konstytucji 3 maja). Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 5) wyjaśnia okoliczności zwołania Sejmu Wielkiego i przedstawia jego reformy, ze szczególnym uwzględnieniem postanowień Konstytucji 3 maja. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 5) porównuje polskie rozwiązania konstytucyjne z amerykańskimi i francuskimi. <p>XXVII. Upadek Rzeczypospolitej (wojna z Rosją i powstanie kościuszkowskie). Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia wpływ konfederacji targowickiej na wybuch wojny z Rosją; 3) opisuje zasięg terytorialny drugiego [...] rozbioru Rzeczypospolitej. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) przedstawia przebieg wojny w obronie Konstytucji 3 maja, z uwzględnieniem roli dowódców.

<p>37. Upadek Rzeczypospolitej Obojga Narodów</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przyczyny wybuchu powstania kościuszkowskiego ▪ ogłoszenie aktu insurekcji w Krakowie przez Tadeusza Kościuszkę ▪ zwycięstwo Polaków pod Raclawicami ▪ Uniwersał połaniecki ▪ udział Prus w walkach przeciwko powstaniu ▪ wybuch insurekcji w Warszawie i w Wilnie ▪ klęska pod Maciejowicami ▪ rzeź Pragi ▪ trzeci rozbiór Polski ▪ abdykacja Stanisława Augusta Poniatowskiego 	<p>XXVII. Upadek Rzeczypospolitej (wojna z Rosją i powstanie kościuszkowskie). Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) charakteryzuje przebieg powstania kościuszkowskiego, z uwzględnieniem roli jego przywódców; 3) opisuje zasięg terytorialny [...] trzeciego rozbioru Rzeczypospolitej; 4) przedstawia przyczyny upadku Rzeczypospolitej w XVIII w. 5) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Rzeczypospolitej w XVIII w. z wydarzeniami w Europie i na świecie. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) ocenia postać Tadeusza Kościuszki jako pierwszego polskiego nowożytnego bohatera narodowego.
<p>38. Dlaczego Rzeczpospolita upadła?</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wewnętrzne przyczyny upadku Rzeczypospolitej ▪ zewnętrzne przyczyny upadku Rzeczypospolitej ▪ stanowiska w historiografii na temat przyczyn upadku Rzeczypospolitej w XVIII w. 	<p>XXVII. Upadek Rzeczypospolitej (wojna z Rosją i powstanie kościuszkowskie). Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) porównuje politykę państw zaborczych na zagarniętych ziemiach Rzeczypospolitej; 4) charakteryzuje wewnętrzne i zewnętrzne przyczyny upadku Rzeczypospolitej w XVIII w.
<p>Powtórzenie. Rzeczpospolita w XVIII w.</p>		
<p>EPOKA NAPOLEOŃSKA</p>		
<p>39. System napoleoński w Europie</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przejście władzy we Francji przez Napoleona Bonaparte ▪ polityka wewnętrzna i zagraniczna Napoleona Bonaparte ▪ walka Francji o dominację w Europie ▪ Napoleon cesarzem Francuzów ▪ reformy Napoleona ▪ wyprawa na Moskwę 	<p>XXIX. Epoka napoleońska. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje walkę Francji o dominację w Europie; 2) przedstawia sukcesy i porażki wewnętrznej polityki Napoleona. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyodrębnia etapy ekspansji Francji i omawia proces tworzenia kolejnych antynapoleońskich koalicji.

40. Legiony Polskie we Włoszech	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sprawa polska po III rozbiórce Polski ▪ zgoda Francji na utworzenie Legionów Polskich we Włoszech ▪ udział Legionów w walkach w Europie ▪ rozwiązanie Legionów 	<p>XXIX. Epoka napoleońska. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>3) przedstawia przykłady zaangażowania się Polaków po stronie Napoleona, z uwzględnieniem Legionów Polskich we Włoszech.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>1) wyodrębnia etapy ekspansji Francji i omawia proces tworzenia kolejnych antynapoleońskich koalicji; 4) ocenia stosunek Napoleona do sprawy polskiej.</p>
41. Księstwo Warszawskie – małe państwo wielkich nadziei	<ul style="list-style-type: none"> ▪ postanowienia pokoju w Tylży ▪ nadanie konstytucji Księstwu Warszawskiemu przez Napoleona Bonaparte ▪ ustrój polityczny Księstwa Warszawskiego ▪ sytuacja społeczno-gospodarcza Księstwa Warszawskiego ▪ wojna z Austrią 1809 r. ▪ udział Polaków w wyprawie na Moskwę ▪ upadek Księstwa Warszawskiego 	<p>XXIX. Epoka napoleońska. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>3) przedstawia przykłady zaangażowania się Polaków po stronie Napoleona [...];</p> <p>4) charakteryzuje genezę, ustrój i dzieje Księstwa Warszawskiego.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>1) wyodrębnia etapy ekspansji Francji i omawia proces tworzenia kolejnych antynapoleońskich koalicji; 2) przedstawia przebieg wojny 1809 r. na ziemiach polskich; 3) ocenia postać księcia Józefa Poniatowskiego; 4) ocenia stosunek Napoleona do sprawy polskiej.</p>
42. Upadek Napoleona	<ul style="list-style-type: none"> ▪ odwrót armii napoleońskiej z wyprawy do Rosji ▪ wojna z wielką koalicją i bitwa narodów pod Lipskiem ▪ zesłanie Napoleona na Elbę ▪ sto dni Napoleona ▪ klęska Napoleona w bitwie pod Waterloo 	<p>XXIX. Epoka napoleońska. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>2) przedstawia sukcesy i porażki wewnętrznej polityki Napoleona; 5) ocenia znaczenie epoki napoleońskiej dla losów Francji i Europy.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>1) wyodrębnia etapy ekspansji Francji i omawia proces tworzenia kolejnych antynapoleońskich koalicji.</p>
Powtórzenie. Epoka napoleońska		

Klasa 3.

Temat	Zagadnienia	Odniesienia do podstawy programowej
EUROPA I ŚWIAT PO KONGRESIE WIEDEŃSKIM		
1. Kongres wiedeński	<ul style="list-style-type: none"> ▪ okoliczności zwołania kongresu wiedeńskiego ▪ główni uczestnicy kongresu wiedeńskiego ▪ najważniejsze decyzje kongresu wiedeńskiego ▪ powstanie Świętego Przymierza ▪ zasada równowagi europejskiej ▪ legitymizm ▪ restauracja ▪ sto dni Napoleona ▪ stosunki we Włoszech po kongresie wiedeńskim ▪ karbonaryzm ▪ ruchy zjednoczeniowe na ziemiach niemieckich ▪ powstanie w Hiszpanii ▪ powstanie w Belgii ▪ ruchy zjednoczeniowe na ziemiach niemieckich ▪ powstanie w Grecji ▪ powstanie dekabrystów w Rosji ▪ rewolucja lipcowa we Francji 	<p>XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) przedstawia decyzje kongresu wiedeńskiego w odniesieniu do Europy i świata, z uwzględnieniem podziału ziem polskich; 2) opisuje funkcjonowanie systemu wiedeńskiego i charakteryzuje próby jego podważenia. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ocenia rolę Świętego Przymierza.
2. Rewolucja przemysłowa	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przyczyny rewolucji przemysłowej ▪ wynalazki pierwszej połowy XIX w. ▪ postęp techniczny i rozwój przemysłu ▪ rozwój przemysłu w Wielkiej Brytanii w pierwszej połowie XIX w. ▪ rozwój przemysłu we Francji w pierwszej połowie XIX w. ▪ rozwój przemysłu w Stanach Zjednoczonych w pierwszej połowie XIX w. ▪ rozwój transportu ▪ kryzysy społeczno-gospodarcze w pierwszej połowie XIX w. 	<p>XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) przedstawia przebieg rewolucji przemysłowej w Europie i Stanach Zjednoczonych oraz wskazuje jej najważniejsze konsekwencje społeczno-gospodarcze.

3. Nowe idee polityczne	<ul style="list-style-type: none"> ▪ liberalizm ▪ konserwatyzm ▪ socjalizm utopijny ▪ czartyści ▪ powstanie luddystów ▪ powstanie tkaczy w Lyonie 	<p>XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>4) omawia najważniejsze prądy kulturowe oraz nurty ideowe I poł. XIX w., uwzględniając ich przedstawicieli.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>2) charakteryzuje ruchy społeczne i niepodległościowe w I poł. XIX w.</p>
4. Wiosna Ludów w Europie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Europa przed wydarzeniami Wiosny Ludów ▪ rewolucja lutowa we Francji ▪ rewolucje na ziemiach niemieckich ▪ Wiosna Ludów w Czechach, na Węgrzech, we Włoszech ▪ znaczenie i skutki Wiosny Ludów 	<p>XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>5) wyjaśnia genezę i skutki Wiosny Ludów.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>2) charakteryzuje ruchy społeczne i niepodległościowe w I poł. XIX w.;</p> <p>5) charakteryzuje przebieg Wiosny Ludów w Europie.</p>
5. Stany Zjednoczone i Ameryka Łacińska w I połowie XIX w.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Stany Zjednoczone Ameryki w pierwszej połowie XIX w. ▪ wojny amerykańsko-meksykańskie ▪ uznanie niepodległości republik amerykańskich ▪ proklamowanie i wyjaśnienie założeń doktryny prezydenta Stanów Zjednoczonych Jakuba Monroe ▪ Ameryka Łacińska w I połowie XIX w. ▪ sytuacja w koloniach hiszpańskich w Ameryce ▪ walki o niepodległość w Ameryce Łacińskiej ▪ niepodległość Wenezueli ▪ niepodległość Kolumbii ▪ niepodległość Brazylii ▪ niepodległość Meksyku 	<p>XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim. Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>3) charakteryzuje proces powstawania niepodległych państw w Ameryce Łacińskiej;</p> <p>4) wyjaśnia założenia doktryny Monroe.</p>
Powtórzenie. Europa i świat po kongresie wiedeńskim		

ZIEMIE POLSKIE W LATACH 1815–1848

<p>6. Ziemie polskie po upadku Księstwa Warszawskiego</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sprawa polska na kongresie wiedeńskim ▪ podział ziem polskich po kongresie wiedeńskim ▪ utworzenie Królestwa Polskiego ▪ utworzenie Rzeczypospolitej Krakowskiej ▪ utworzenie Królestwa Galicji i Lodomerii ▪ ziemie polskie pod panowaniem pruskim ▪ rozwój gospodarczy Królestwa Polskiego ▪ położenie chłopów w Królestwie Polskim ▪ legalna opozycja polityczna ▪ początki działalności organizacji spiskowej na ziemiach polskich ▪ kultura i szkolnictwo w Królestwie Polskim 	<p>XXXI. Ziemie polskie i ich mieszkańcy w latach 1815–1848. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) charakteryzuje sytuację polityczną, społeczno-gospodarczą i kulturową Królestwa Polskiego, ziem zabranych, zaboru pruskiego i austriackiego. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) charakteryzuje ruch spiskowy na ziemiach polskich.</p>
<p>7. Powstanie listopadowe</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ograniczenie uprawnień konstytucyjnych ▪ działalność organizacji spiskowych na ziemiach polskich ▪ powstanie i działalność Towarzystwa Filomatów i Filaretów, Wolnomularstwa Narodowego, Towarzystwa Patriotycznego ▪ kontakty z rewolucjonistami rosyjskimi ▪ spisec podchorążych ▪ wybuch powstania ▪ noc listopadowa ▪ wojna polsko-rosyjska ▪ obozy polityczne wobec sprawy chłopskiej podczas powstania ▪ sejm wobec sprawy chłopskiej ▪ powstanie listopadowe na arenie międzynarodowej ▪ upadek powstania ▪ represje i prześladowania po upadku powstania listopadowego ▪ zniesienie autonomii Królestwa Polskiego ▪ działalność spiskowa w kraju po upadku powstania listopadowego 	<p>XXXI. Ziemie polskie i ich mieszkańcy w latach 1815–1848. Zakres podstawowy. Uczeń: 2) wyjaśnia genezę powstania listopadowego i opisuje jego następstwa; 3) opisuje działania władz powstańczych, charakter toczonych walk oraz międzynarodową reakcję na powstanie. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) charakteryzuje ruch spiskowy na ziemiach polskich.</p>

8. Ocena powstania listopadowego w polskiej historiografii	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ocena szans powodzenia powstania listopadowego ▪ ocena, czy przywódcy powstania zrobili wszystko, aby zwyciężyć 	<p>XXXI. Ziemie polskie i ich mieszkańcy w latach 1815–1848. Zakres rozszerzony. Uczeń: 2) prezentuje oceny polskiej historiografii dotyczące powstania listopadowego i roli jego przywódców.</p>
9. Wielka Emigracja	<ul style="list-style-type: none"> ▪ emigracja po klęsce powstania listopadowego ▪ Komitet Lelewelowski ▪ Towarzystwo Demokratyczne Polskie ▪ Gromady Ludu Polskiego ▪ obóz Hotelu Lambert ▪ życie umysłowe i kulturalne na emigracji 	<p>XXXI. Ziemie polskie i ich mieszkańcy w latach 1815–1848. Zakres podstawowy. Uczeń: 2) wyjaśnia genezę powstania listopadowego i opisuje jego następstwa; 6) rozpoznaje i charakteryzuje dorobek kultury polskiej I poł. XIX w. Zakres rozszerzony. Uczeń: 4) porównuje programy głównych obozów Wielkiej Emigracji [...].</p>
10. Wiosna Ludów na ziemiach polskich	<ul style="list-style-type: none"> ▪ powstanie krakowskie 1846 r. ▪ rabacja galicyjska ▪ walka władz austriackich z ruchem chłopskim ▪ konsekwencje rewolucji 1848 r. na ziemiach polskich ▪ udział Polaków w Wiośnie Ludów w Europie ▪ sprawa polska a rewolucja 1848 r. ▪ emigracja po Wiośnie Ludów 	<p>XXXI. Ziemie polskie i ich mieszkańcy w latach 1815–1848. Zakres podstawowy. Uczeń: 4) wyjaśnia okoliczności wybuchu powstania krakowskiego i opisuje jego skutki, z uwzględnieniem tzw. rabacji galicyjskiej; 5) opisuje następstwa Wiosny Ludów na ziemiach polskich i przedstawia udział Polaków w Wiośnie Ludów w Europie.</p>
11. Społeczeństwo i gospodarka na ziemiach polskich w I połowie XIX w.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zmiany w przemyśle na terenie Królestwa Polskiego ▪ gospodarka w zaborze pruskim i austriackim ▪ kształtowanie się klasy robotniczej ▪ pruska droga do kapitalizmu ▪ rozwój przemysłu na Śląsku ▪ ucisk germanizacyjny ▪ początki odrodzenia narodowego na Śląsku ▪ praca organiczna ▪ zastój w rolnictwie i przemyśle galicyjskim ▪ życie kulturalne na ziemiach polskich w I połowie XIX w. 	<p>XXXI. Ziemie polskie i ich mieszkańcy w latach 1815–1848. Zakres podstawowy. Uczeń: 6) rozpoznaje i charakteryzuje dorobek kultury polskiej I poł. XIX w. Zakres rozszerzony. Uczeń: 3) wyjaśnia przyczyny i charakter przemian społecznych i gospodarczych na ziemiach polskich w I poł. XIX w.</p>

12. Romantyzm	<ul style="list-style-type: none"> ▪ klasycyzm ▪ romantyzm ▪ literatura okresu romantyzmu ▪ malarstwo i muzyka ▪ różnice między klasycyzmem a romantyzmem 	<p>XXXI. Ziemie polskie i ich mieszkańcy w latach 1815–1848.</p> <p>Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>6) rozpoznaje i charakteryzuje dorobek kultury polskiej I poł. XIX w.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>5) charakteryzuje różnice między klasycyzmem i romantyzmem.</p>
Powtórzenie. Ziemie polskie w latach 1815–1848		
EUROPA I ŚWIAT W II POŁOWIE XIX W. I NA POCZĄTKU XX W.		
13. Wojna krymska i jej następstwa	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wojna krymska ▪ pokój paryski ▪ osłabienie absolutyzmu carskiego ▪ powstanie Rumunii ▪ sprawa polska w czasie wojny krymskiej ▪ kryzys wewnętrzny w Rosji ▪ obóz radykalny w Rosji ▪ uwłaszczenie w Rosji ▪ stosunki w Królestwie Polskim w II połowie XIX w. 	<p>XXX. Europa i świat po kongresie wiedeńskim.</p> <p>Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>6) charakteryzuje wojnę krymską i jej następstwa.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>1) ocenia rolę Świętego Przymierza.</p> <p>XXXIII. Europa i świat w II połowie XIX w. i na początku XX w.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>2) przedstawia reformy wewnętrzne w państwach zaborecznych w II połowie XIX i na początku XX w.</p>
14. Wojna secesyjna	<ul style="list-style-type: none"> ▪ dualizm społeczno-gospodarczy Stanów Zjednoczonych ▪ walka z niewolnictwem ▪ rywalizacja republikanów i demokratów ▪ wojna secesyjna ▪ stanowisko państw europejskich wobec wojny secesyjnej ▪ skutki wojny secesyjnej 	<p>XXXIII. Europa i świat w II połowie XIX w. i na początku XX w.</p> <p>Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>2) wyjaśnia przyczyny i skutki wojny secesyjnej w Stanach Zjednoczonych.</p>

<p>15. Zjednoczenie Włoch i Niemiec</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Włochy po rewolucji 1848 r. ▪ koncepcje zjednoczenia Włoch ▪ reformy wewnętrzne w Królestwie Piemontu ▪ polityka Kamila Cavoura wobec Austrii i Francji ▪ przymierze francusko-sardyńskie ▪ wojna z Austrią ▪ ruchy narodowe w północnych Włoszech ▪ rewolucja w Królestwie Obojga Sycylii ▪ zjednoczenie Włoch ▪ Niemcy po rewolucji 1848 r. ▪ koncepcje zjednoczenia Niemiec ▪ reformy wewnętrzne w Prusach ▪ polityka Ottona von Bismarcka wobec Danii i Austrii ▪ wojna francusko-pruska ▪ utworzenie Cesarstwa Niemieckiego ▪ powstanie monarchii austro-węgierskiej 	<p>XXXIII. Europa i świat w II połowie XIX w. i na początku XX w. Zakres podstawowy. Uczeń: 1) porównuje procesy zjednoczeniowe Włoch i Niemiec w XIX w. Zakres rozszerzony. Uczeń: 2) przedstawia reformy wewnętrzne w państwach zaborczych w II połowie XIX i na początku XX w.</p>
<p>16. Kolonializm w XIX w.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przyczyny nowej fali kolonializmu w II połowie XIX w. i na początku XX w. ▪ podboje kolonialne w Afryce ▪ konflikty kolonialne w Afryce ▪ polityka kolonialna w Azji ▪ imperium kolonialne Anglii i Francji ▪ rywalizacja w Chinach ▪ powstanie Sipajów 	<p>XXXIII. Europa i świat w II połowie XIX w. i na początku XX w. Zakres podstawowy. Uczeń: 3) omawia przyczyny, zasięg i następstwa ekspansji kolonialnej państw europejskich [...]. Zakres rozszerzony. Uczeń: 1) charakteryzuje podział polityczny świata u schyłku XIX w.</p>
<p>17. O dominację na świecie</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ekspansja Stanów Zjednoczonych ▪ wojna amerykańsko-hiszpańska ▪ wzrost znaczenia Japonii na Dalekim Wschodzie ▪ Japonia w połowie XIX w. ▪ ekspansja Japonii w Chinach ▪ konflikt rosyjsko-japoński 	<p>XXXIII. Europa i świat w II połowie XIX w. i na początku XX w. Zakres podstawowy. Uczeń: 3) omawia przyczyny, zasięg i następstwa ekspansji kolonialnej państw europejskich, Stanów Zjednoczonych i Japonii. Zakres rozszerzony. Uczeń: 3) charakteryzuje proces modernizacji Japonii.</p>

<p>18. Przemiany społeczne i gospodarcze w II połowie XIX w.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ postęp cywilizacyjny ▪ postęp medycyny i higieny ▪ zmiany w miastach ▪ ruch emancypacyjny kobiet ▪ upowszechnienie oświaty ▪ upowszechnienie sportu ▪ odnowienie tradycji olimpijskiej ▪ powstanie kultury masowej ▪ przemiany w rolnictwie ▪ rozwój nauk przyrodniczych ▪ nowe źródła energii ▪ zmiany w transporcie ▪ rozwój komunikacji ▪ wynalazki w przemyśle ▪ migracje 	<p>XXXIV. Przemiany gospodarcze i społeczne. Nowe prądy ideowe. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) przedstawia przemiany gospodarcze w Europie i świecie, wymienia najważniejsze odkrycia naukowe dokonania techniczne; charakteryzuje procesy migracyjne; 2) charakteryzuje nowe prądy ideowe i kulturowe, ruch emancypacyjny kobiet, przemiany obyczajowe i początki kultury masowej. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) charakteryzuje odrodzenie się idei sportu olimpijskiego.
<p>19. Nowe ruchy polityczne przełomu XIX i XX w.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wzrost zainteresowania obywateli sprawami politycznymi ▪ upowszechnienie systemów demokratycznych ▪ zmierzch absolutyzmu ▪ rozwój partii politycznych ▪ liberałowie i konserwatyści ▪ anarchiści ▪ socjaldemokracja i komunizm ▪ chrześcijańska demokracja ▪ nacjonalizm ▪ syjonizm ▪ I Międzynarodówka ▪ Komuna Paryska ▪ ruch robotniczy we Francji, w Anglii, w Stanach Zjednoczonych ▪ ruch rewolucyjny i robotniczy w Rosji ▪ rewizjonizm i reformizm 	<p>XXXIV. Przemiany gospodarcze i społeczne. Nowe prądy ideowe. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) wyjaśnia procesy demokratyzacji ustrojów państw Europy Zachodniej; 4) charakteryzuje różne formy zorganizowanej działalności robotników. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) rozpoznaje wybitnych teoretyków i działaczy nowych ideologii; opisuje ich dokonania; 2) wyjaśnia związki ideologii z ruchami narodowyzwoleńczymi i zjednoczeniowymi, z działalnością partii politycznych oraz związków zawodowych.
<p>Powtórzenie. Europa i świat w II połowie XIX w. i na początku XX w.</p>		

ZIEMIE POLSKIE W II POŁOWIE XIX W. I NA POCZĄTKU XX W.

<p>20. Powstanie styczniowe</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ stosunki w Królestwie Polskim przed powstaniem styczniowym ▪ manifestacje warszawskie ▪ koła rewolucyjne ▪ reformy Aleksandra Wielopolskiego ▪ biali i czerwoni ▪ branka ▪ wybuch powstania styczniowego ▪ organizacja i charakterystyka władz powstańczych ▪ przebieg powstania styczniowego ▪ stanowisko mocarstw wobec powstania styczniowego ▪ pomoc dla powstania ▪ uwłaszczenie chłopów ▪ skutki powstania ▪ bilans powstania ▪ znaczenie powstania dla narodu polskiego ▪ ocena szans powodzenia powstania styczniowego ▪ działalność Polaków w czasie zesłania na Syberii 	<p>XXXII. Powstanie styczniowe i jego następstwa. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia genezę powstania styczniowego i opisuje jego następstwa; 2) opisuje działania władz powstańczych, charakter toczonych walk oraz międzynarodową reakcję na powstanie; 3) charakteryzuje organizację polskiego państwa podziemnego w okresie powstania styczniowego, z uwzględnieniem roli jego przywódców, w tym Romualda Traugutta; 4) przedstawia problem uwłaszczenia chłopów w zaborze rosyjskim oraz porównuje z procesem uwłaszczeniowym w pozostałych zaborach. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ocenia znaczenie powstania styczniowego dla kształtowania się nowoczesnego narodu polskiego; 2) opisuje przykłady działalności Polaków w czasie zesłania na Syberii.
<p>21. Polacy w zaborze rosyjskim po powstaniu styczniowym</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ represje po upadku powstania styczniowego ▪ rusyfikacja Królestwa Polskiego po upadku powstania styczniowego ▪ prześladowanie Kościoła katolickiego i unickiego ▪ postawy Polaków wobec rusyfikacji ▪ przemiany na wsi po ustawie uwłaszczeniowej ▪ rozwój działalności chłopskiej w zaborze rosyjskim ▪ walka Polaków z rusyfikacją 	<p>XXXV. Ziemie polskie w II połowie XIX w. i na początku XX w. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia cele i porównuje metody polityki zaborców wobec mieszkańców ziem dawnej Rzeczypospolitej (w tym ziem zabranych) – rusyfikacja [...]; 3) charakteryzuje postawy społeczeństwa polskiego w stosunku do zaborców; 4) charakteryzuje proces formowania się nowoczesnej świadomości narodowej Polaków i innych grup narodowych zamieszkujących tereny dawnej Rzeczypospolitej; dostrzega znaczenie języka, wiary, edukacji dla podtrzymania świadomości narodowej.

22. Polacy w zaborach pruskim i austriackim	<ul style="list-style-type: none"> ▪ represje po upadku powstania styczniowego ▪ Kulturkampf w zaborze pruskim ▪ polityka germanizacyjna ▪ Hakata ▪ Komisja Kolonizacyjna ▪ postawy Polaków wobec polityki germanizacyjnej ▪ rozwój działalności chłopskiej w zaborze pruskim ▪ autonomia galicyjska w ramach monarchii austro-węgierskiej ▪ system polityczny Galicji w czasach autonomii ▪ Stańczycy ▪ wzrost znaczenia świadomości narodowej ▪ działalność Józefa Lompy na Śląsku ▪ działalność Gustawa Gizewiusza na Warmii i Mazurach 	<p>XXXV. Ziemie polskie w II połowie XIX w. i na początku XX w.</p> <p>Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia cele i porównuje metody polityki zaborców wobec mieszkańców ziem dawnej Rzeczypospolitej [...], germanizacja, autonomia galicyjska; 3) charakteryzuje postawy społeczeństwa polskiego w stosunku do zaborców; 4) charakteryzuje proces formowania się nowoczesnej świadomości narodowej Polaków i innych grup narodowych zamieszkujących tereny dawnej Rzeczypospolitej; dostrzega znaczenie języka, wiary, edukacji dla podtrzymania świadomości narodowej; 5) rozpoznaje przejawy odradzania się polskości na Górnym Śląsku, Warmii i Mazurach.
23. Przemiany społeczne i gospodarcze na ziemiach polskich w II połowie XIX w.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sytuacja społeczno-gospodarcza na ziemiach polskich w II połowie XIX w. i na początku XX w. ▪ praca organiczna w Królestwie Polskim i Wielkopolsce ▪ pozytywizm ▪ pozytywizm warszawski ▪ przemiana i rozwój miast ▪ przemiany na wsi ▪ rozwój przemysłu na ziemiach polskich ▪ struktura społeczeństwa w trzech zaborach 	<p>XXXV. Ziemie polskie w II połowie XIX w. i na początku XX w.</p> <p>Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) porównuje zmiany zachodzące w sytuacji społeczno-gospodarczej w trzech zaborach. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje rozwój przemysłowy ziem polskich, z uwzględnieniem urbanizacji; 2) charakteryzuje nowe klasy i warstwy społeczne.
24. Nowe ruchy polityczne na przełomie XIX i XX w.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ powstanie partii masowych ▪ początki ruchu socjalistycznego ▪ początki ruchu ludowego ▪ początki ruchu narodowego ▪ przedstawiciele nowoczesnych ruchów politycznych ▪ programy ruchów politycznych ▪ najważniejsze dokonania przedstawicieli nowoczesnych ruchów politycznych 	<p>XXXV. Ziemie polskie w II połowie XIX w. i na początku XX w.</p> <p>Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 6) przedstawia genezę nowoczesnych ruchów politycznych (socjalizm, ruch ludowy, ruch narodowy), z uwzględnieniem ich przedstawicieli, w tym: Wincetego Witosa, Ignacego Daszyńskiego, Romana Dmowskiego, Józefa Piłsudskiego i Wojciecha Korfańtego. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) porównuje programy nowoczesnych ruchów politycznych; charakteryzuje dokonania najważniejszych przedstawicieli tych ruchów.

25. Polskie organizacje niepodległościowe	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wybuch rewolucji w Rosji ▪ postawa Polaków wobec rewolucji w Rosji ▪ przyczyny rewolucji w Królestwie Polskim ▪ rewolucja na ziemiach polskich ▪ skutki rewolucji w Królestwie Polskim ▪ wpływ rewolucji 1905–1907 w Królestwie Polskim na ziemie polskie zaborów pruskiego i austriackiego ▪ rewolucja w Rosji a rewolucja w Królestwie Polskim ▪ znaczenie rewolucji 1905–1907 w Królestwie Polskim 	<p>XXXV. Ziemie polskie w II połowie XIX w. i na początku XX w.</p> <p>Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>7) wyjaśnia genezę, charakter i skutki rewolucji w latach 1905–1907 w Królestwie Polskim.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>4) porównuje przyczyny i przebieg rewolucji w latach 1905–1907 w Rosji i w Królestwie Polskim;</p> <p>5) przedstawia rezultaty wystąpień rewolucyjnych i ocenia ich znaczenie.</p>
26. Kultura i nauka na ziemiach polskich	<ul style="list-style-type: none"> ▪ kultura w II połowie XIX w. ▪ twórcy polskiego pozytywizmu ▪ kultura Młodej Polski ▪ literatura i malarstwo historyczne „ku pokrzepieniu serc” ▪ najwybitniejsi przedstawiciele polskiej nauki w II połowie XIX w. i na początku XX w. ▪ nurty w sztuce przełomu XIX/XX w. ▪ kultura polska a tożsamość narodowa ▪ kultura polska wobec rusyfikacji i germanizacji 	<p>XXXVI. Kultura i nauka polska w II połowie XIX w. i na początku XX w.</p> <p>Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>1) wyjaśnia specyfikę polskiego pozytywizmu oraz twórczości młodopolskiej;</p> <p>2) rozpoznaje dorobek kultury polskiej doby pozytywizmu i Młodej Polski;</p> <p>3) wskazuje przykłady najwybitniejszych dzieł tworzonych „ku pokrzepieniu serc”;</p> <p>4) rozpoznaje najważniejszych ludzi nauki oraz omawia ich dokonania.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>1) charakteryzuje podstawy ideowe i program polskiego pozytywizmu;</p> <p>2) charakteryzuje różne nurty w sztuce na przełomie XIX i XX w.;</p> <p>3) ocenia rolę kultury polskiej w dziele zachowania tożsamości narodowej przez Polaków w dobie rusyfikacji i germanizacji.</p>
Powtórzenie. Ziemie polskie w II połowie XIX w. i na początku XX w.		

I WOJNA ŚWIATOWA I OKRES MIĘDZYWOJENNY

27. I wojna światowa

- rywalizacja wielkich mocarstw na Bliskim Wschodzie
- „kocioł bałkański”
- Trójprzymierze (państwa centralne) i Trójporozumienie (Ententa)
- kryzysy marokańskie
- zamach w Sarajewie i początek wojny
- plan Schlieffena
- wojna błyskawiczna
- wojna pozycyjna
- charakter działań wojennych
- gazy bojowe i wprowadzenie do walki czołgów
- ofensywa niemiecka na zachodzie
- działania wojenne 1915–1918
- rywalizacja na morzach i oceanach
- walki poza Europą
- przystąpienie Stanów Zjednoczonych do wojny
- zakończenie walk
- klęska państw centralnych i Rosji
- rozejm w Compiègne
- straty wojenne
- sytuacja ludności cywilnej podczas wojny
- wojna totalna
- pokój brzeski

XXXVII. I wojna światowa.

Zakres podstawowy. Uczeń:

- 1) wyjaśnia pośrednie i bezpośrednie przyczyny wybuchu wojny, z uwzględnieniem procesu powstawania dwóch przeciwstawnych systemów sojuszy;
- 2) opisuje charakter działań wojennych na różnych frontach;
- 3) wyjaśnia okoliczności przystąpienia USA do wojny i ich rolę w konflikcie;
- 5) wyjaśnia przyczyny klęski państw centralnych i Rosji.

Zakres rozszerzony. Uczeń:

- 1) omawia najważniejsze konflikty polityczne i militarne poprzedzające I wojnę światową, ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji na Bałkanach;
- 2) omawia strategiczne koncepcje prowadzenia wojny i ich realizację;
- 3) przedstawia przebieg działań wojennych na najważniejszych frontach, dostrzegając zależności między nimi;
- 4) charakteryzuje sytuację ludności cywilnej, z uwzględnieniem przykładów eksterminacji.

<p>28. Polska i Polacy w czasie I wojny światowej</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ orientacje polityczne w Polsce przed 1914 r. ▪ Polska Organizacja Wojskowa – działalność Józefa Piłsudskiego, koncepcja zjednoczenia ziem polskich ▪ Legiony Polskie ▪ organizacje paramilitarne ▪ kryzys przysięgowy – akt 5 listopada 1916 r. ▪ wojsko polskie u boku ententy ▪ Błękitna Armia Józefa Hallera ▪ I wojna światowa na ziemiach polskich ▪ bitwy pod Łowczówkiem, Rokitną, Kostiuchnówką, Kaniowem, Krzywopłotami; rola dowódców ▪ sprawa polska na arenie międzynarodowej w przededniu i po wybuchu I wojny ▪ stanowisko wielkich mocarstw w sprawie polskiej ▪ deklaracja wersalska z 3 czerwca 1918 r. ▪ straty wojenne na ziemiach polskich ▪ sytuacja ludności cywilnej podczas I wojny ▪ sytuacja Polaków wcielonych podczas I wojny do armii państw zaborczych ▪ Narodowa Demokracja – koncepcja zjednoczeniowa ziem polskich ▪ Komitet Narodowy Polski – działalność Romana Dmowskiego i Ignacego Paderewskiego ▪ Rada Regencyjna 	<p>XXXVIII. Sprawa polska w przededniu i podczas I wojny światowej.</p> <p>Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) omawia stosunek państw zaborczych do sprawy polskiej w przededniu i po wybuchu wojny; 2) przedstawia koncepcje polskich ugrupowań politycznych wobec nadciągającego konfliktu światowego; 3) analizuje umiędzynarodowienie sprawy polskiej (m.in. akt 5 listopada, rola USA i rewolucji rosyjskich, deklaracja z 3 czerwca 1918 r.); 4) charakteryzuje przykłady zaangażowania militarnego Polaków podczas wojny, ze szczególnym uwzględnieniem losów Legionów. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) opisuje polskie przedsięwzięcia polityczne po stronie państw centralnych i Ententy; 2) przedstawia szlak bitewny żołnierzy polskich formacji wojskowych w tym: Łowczówek, Rokitna, Kostiuchnówka, Kaniów, Krzywopłoty, z uwzględnieniem roli dowódców; 3) charakteryzuje przykłady politycznych działań państwotwórczych i wymienia ich liderów; 4) ocenia skalę zniszczeń wojennych na ziemiach polskich; 5) opisuje tragizm losów Polaków wcielonych do armii zaborczych.
<p>29. Rewolucje w Rosji</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przyczyny rewolucji lutowej i październikowej w Rosji ▪ rewolucja lutowa ▪ rewolucja październikowa ▪ dekret o pokoju ▪ dekret o ziemi ▪ tezy kwietniowe ▪ mienszewicy i bolszewicy ▪ skutki rewolucji lutowej i październikowej w Rosji 	<p>XXXVII. I wojna światowa.</p> <p>Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 4) przedstawia przyczyny i skutki rewolucji lutowej i październikowej w Rosji.

<p>30. Koniec wojny i ład powersalski</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ społeczne i gospodarcze następstwa I wojny światowej ▪ cywilizacyjne i kulturowe następstwa I wojny światowej ▪ postanowienia traktatu wersalskiego ▪ Liga Narodów – powstanie i funkcjonowanie ▪ postanowienia układów z Rapallo i Locarno i ich znaczenie dla ładu europejskiego ▪ traktaty pokojowe tworzące tzw. system wersalski i ich postanowienia ▪ Liga Narodów – funkcjonowanie i ocena ▪ konferencja waszyngtońska ▪ izolacjonizm amerykański i jego skutki ▪ sytuacja Niemiec w okresie międzywojennym 	<p>XXXIX. Europa i świat po I wojnie światowej. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) analizuje cywilizacyjne i kulturowe następstwa wojny; ocenia straty wojenne, wylicza społeczne i gospodarcze następstwa wojny; 2) przedstawia postanowienia traktatu wersalskiego; charakteryzuje słabe strony ładu wersalskiego; 3) charakteryzuje cele Ligi Narodów; 4) wyjaśnia znaczenie układów z Rapallo i Locarno dla ładu międzynarodowego. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) przedstawia postanowienia traktatów pokojowych podpisanych z sojusznikami Niemiec; 2) ocenia funkcjonowanie Ligi Narodów i skutki amerykańskiego izolacjonizmu; 4) ocenia sytuację Niemiec w latach dwudziestych.
<p>31. Narodziny faszyzmu we Włoszech</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ skutki I wojny światowej we Włoszech ▪ narodziny faszyzmu włoskiego ▪ „marsz czarnych koszul” ▪ dyktatura Benito Mussoliniego we Włoszech ▪ kult jednostki ▪ totalitaryzm i rządy autorytarne ▪ przyczyny kryzysu demokracji w okresie międzywojennym ▪ społeczne, gospodarcze i polityczne uwarunkowania faszyzmu włoskiego 	<p>XL. Narodziny i rozwój totalitaryzmów w okresie międzywojennym. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) wyjaśnia genezę faszyzmu i charakteryzuje faszystowskie Włochy. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) wyjaśnia rolę ideologii w systemach totalitarnych i zjawisko kultu jednostki; 3) wyjaśnia przyczyny i opisuje przejawy kryzysu demokracji w okresie międzywojennym.
<p>32. Gospodarka w dwudziestoleciu międzywojennym</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przyczyny wielkiego kryzysu gospodarczego na świecie ▪ czarny czwartek ▪ wielki kryzys gospodarczy na świecie 1929–1933 ▪ skutki społeczne wielkiego kryzysu ▪ polityka Nowego Ładu ▪ podejmowane działania i ich skuteczność w zwalczaniu wielkiego kryzysu gospodarczego na świecie 	<p>XXXIX. Europa i świat po I wojnie światowej. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 5) charakteryzuje wielki kryzys gospodarczy. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) wyjaśnia przyczyny wielkiego kryzysu gospodarczego i ocenia skuteczność metod jego zwalczania na świecie.

<p>33. Nazizm. Niemcy w rękach Hitlera</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ skutki I wojny światowej w Niemczech ▪ powstanie Republiki Weimarskiej ▪ sytuacja polityczna i społeczno-gospodarcza w Niemczech w latach dwudziestych XX w. ▪ powstanie NSDAP ▪ dojście Adolfa Hitlera do władzy ▪ kult jednostki ▪ utworzenie III Rzeszy ▪ nazizm ▪ polityka wewnętrzna i zagraniczna III Rzeszy ▪ polityka Adolfa Hitlera wobec Żydów ▪ gospodarka i kultura III Rzeszy ▪ znaczenie propagandy w procesie budowania „Tysiącletniej Rzeszy” ▪ totalitaryzm i rządy autorytarne ▪ przyczyny kryzysu demokracji w okresie międzywojennym ▪ społeczne, gospodarcze i polityczne uwarunkowania faszyzmu niemieckiego 	<p>XL. Narodziny i rozwój totalitaryzmów w okresie międzywojennym.</p> <p>Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) charakteryzuje drogę Hitlera do władzy w Niemczech; 4) charakteryzuje politykę wewnętrzną i zagraniczną III rzeszy w latach trzydziestych. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) porównuje systemy totalitarne charakteryzując ich imperialne cele; 2) wyjaśnia rolę ideologii w systemach totalitarnych i zjawisko kultu jednostki; 3) wyjaśnia przyczyny i opisuje przejawy kryzysu demokracji w okresie międzywojennym.
<p>34. System totalitarny w ZSRR</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ powstanie państwa sowieckiego ▪ przejście władzy i rządy Józefa Stalina ▪ polityka wewnętrzna ZSRS w okresie międzywojennym ▪ stalinizm ▪ przemiany gospodarcze w państwie ▪ industrializacja i kolektywizacja wsi ▪ Wielki Głód ▪ terror państwowy w ZSRS a terror III Rzeszy ▪ dyktatura proletariatu ▪ NEP ▪ <i>homo sovieticus</i> ▪ stachanowcy ▪ polityka zagraniczna ZSRS w okresie międzywojennym ▪ polityka ZSRS wobec III Rzeszy ▪ operacja polska NKWD 1937–1938 	<p>XL. Narodziny i rozwój totalitaryzmów w okresie międzywojennym.</p> <p>Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia genezę powstania państwa sowieckiego i charakteryzuje jego politykę wewnętrzną i zagraniczną w okresie międzywojennym; 5) porównuje funkcjonowanie aparatu terroru w ZSRS i III Rzeszy. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) wyjaśnia rolę ideologii w systemach totalitarnych i zjawisko kultu jednostki; 5) ukazuje skalę wewnętrznych represji w ZSRS w latach 30. (w tym tzw. operację polską NKWD 1937–1938).

35. Na drodze do wojny	<ul style="list-style-type: none"> ▪ militaryzacja Niemiec ▪ polityka zagraniczna Niemiec ▪ polityka zagraniczna Włoch ▪ spadek znaczenia Ligi Narodów ▪ wojna domowa w Hiszpanii ▪ ekspansja Japonii ▪ Anschluss Austrii ▪ kryzys sudecki ▪ układ monachijski ▪ kształtowanie osi Berlin-Rzym-Tokio ▪ polityka appeasementu ▪ pakt Ribbentrop–Mołotow i jego postanowienia ▪ ostatnie dni pokoju 	<p>XL. Narodziny i rozwój totalitaryzmów w okresie międzywojennym. Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>4) charakteryzuje państwa autorytarne w Europie i na świecie.</p> <p>XLV. Świat na drodze do II wojny światowej. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>1) przedstawia ideologiczne, polityczne i gospodarcze przyczyny wybuchu II wojny światowej; 2) wyjaśnia wpływ polityki hitlerowskich Niemiec na rozbijanie systemu wersalskiego; 3) charakteryzuje politykę appeasementu; 4) wyjaśnia genezę paktu Ribbentrop–Mołotow i przedstawia jego postanowienia.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>1) charakteryzuje proces marginalizowania Ligi Narodów przez państwa niedemokratyczne; 2) charakteryzuje i ocenia ekspansję Włoch oraz wojnę domową w Hiszpanii i jej uwarunkowania.</p>
36. Kultura dwudziestolecia międzywojennego	<ul style="list-style-type: none"> ▪ rozwój nauki i techniki ▪ kultura masowa ▪ początki telewizji ▪ rozwój sztuki filmowej ▪ sztuka i architektura okresu międzywojennego ▪ moda okresu międzywojennego ▪ przemiany cywilizacyjne na świecie w okresie międzywojennego ▪ wzrost znaczenia kobiet w okresie międzywojennym 	<p>XXXIX. Europa i świat po I wojnie światowej. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>6) rozpoznaje dorobek okresu międzywojennego w dziedzinie kultury i nauki.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>5) charakteryzuje przemiany cywilizacyjne na świecie w okresie międzywojennym.</p>
Powtórzenie. I wojna światowa i okres międzywojenny		

II RZECZPOSPOLITA (1918–1939)		
37. Odrodzone państwo polskie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ tworzenie się lokalnych ośrodków polskiej władzy ▪ ziemie polskie pod koniec I wojny światowej ▪ koncepcje granic odradzającego się państwa polskiego ▪ sytuacja międzynarodowa 1918 r. ▪ odzyskanie niepodległości 11 listopada 1918 r. ▪ ententa a sprawa polska ▪ postanowienia konferencji pokojowej w Paryżu dotyczące Polski ▪ międzynarodowe uwarunkowania odzyskania niepodległości przez Polskę 	<p>XLI. Walka o odrodzenie państwa polskiego po I wojnie światowej.</p> <p>Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) analizuje proces formowania się centralnego ośrodka władzy państwowej (od październikowej deklaracji Rady Regencyjnej do małej konstytucji z 1919 r.); 2) przedstawia postanowienia konferencji pokojowej w Paryżu dotyczące Polski. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia wewnętrzne i międzynarodowe uwarunkowania odzyskania niepodległości przez Polskę.
38. Walka o granice	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wizje państwa oraz koncepcje granic Romana Dmowskiego i Józefa Piłsudskiego ▪ konflikt polsko-ukraiński o Galicję Wschodnią ▪ Orleńskie Lwowskie ▪ wojna polsko-bolszewicka ▪ bitwa warszawska i jej znaczenie cywilizacyjne ▪ wyprawa kijowska ▪ sprawa Wileńszczyzny ▪ bunt Żeligowskiego ▪ problem Litwy Środkowej ▪ stosunki polsko-litewskie ▪ traktat ryski ▪ powstanie wielkopolskie ▪ powstania śląskie i plebiscyty na Górnym Śląsku ▪ plebiscyty na Warmii, Mazurach i Powiślu ▪ konflikt o Śląsk Cieszyński i Zaolzie ▪ porównanie granic I i II Rzeczypospolitej 	<p>XLI. Walka o odrodzenie państwa polskiego po I wojnie światowej.</p> <p>Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) charakteryzuje proces kształtowania się polskiej granicy z Niemcami, z uwzględnieniem powstania wielkopolskiego, powstań śląskich i plebiscytów; 4) charakteryzuje proces kształtowania się polskiej granicy wschodniej, ze szczególnym uwzględnieniem wojny polsko-bolszewickiej; 5) porównuje kształt terytorialny I i II Rzeczypospolitej. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) opisuje genezę i przebieg wojny polsko-bolszewickiej oraz jej powiązanie z kwestią ukraińską i litewską; 3) ocenia z perspektywy polskiej i europejskiej polityczne i cywilizacyjne znaczenie bitwy warszawskiej; 4) charakteryzuje proces formowania się granic z Czechosłowacją i Litwą.

39. II Rzeczpospolita	<ul style="list-style-type: none"> ▪ pierwsze wybory parlamentarne i mała konstytucja ▪ konstytucja marcowa ▪ polska scena polityczna ▪ wybory parlamentarne ▪ wybory prezydenckie i zabójstwo Gabriela Narutowicza ▪ działalność Józefa Piłsudskiego, Romana Dmowskiego, Stanisława Wojciechowskiego, Władysława Grabskiego, Wincentego Witosa, Ignacego Daszyńskiego, Maurycego Zamoyskiego ▪ zaostrzenie się sytuacji politycznej przed zamachem majowym ▪ charakterystyka rządów parlamentarnych do 1926 r. 	<p>XLII. Dzieje polityczne II Rzeczypospolitej. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje ustroj polityczny II Rzeczypospolitej na podstawie konstytucji marcowej z 1921 r.; 3) ocenia wpływ Józefa Piłsudskiego, Romana Dmowskiego oraz innych polityków na kształt II Rzeczypospolitej; porównuje ich wizje Polski; 5) ocenia rolę wybitnych postaci w odbudowie niepodległej Polski i kształtowaniu jej ustroju; 6) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski, Europy i świata w okresie międzywojennym. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) charakteryzuje dynamikę zmian na polskiej scenie politycznej w okresie międzywojennym.
40. Przewrót majowy i rządy sanacji	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ugrupowania polityczne w przededniu przewrotu majowego ▪ przyczyny kryzysów rządów parlamentarnych ▪ przewrót majowy – przyczyny, przebieg i skutki ▪ nowela sierpniowa ▪ konstytucja kwietniowa ▪ wybory prezydenckie Ignacego Mościckiego ▪ rządy sanacyjne ▪ Centrolew ▪ stosunek do opozycji ▪ wybory i proces brzeski ▪ obóz dla więźniów politycznych w Berezie Kartuskiej ▪ obóz sanacji po śmierci Józefa Piłsudskiego ▪ ustroj II Rzeczypospolitej a rzeczywistość polityczna przed i po przewrocie majowym ▪ przemiany na scenie politycznej w okresie międzywojennym 	<p>XLII. Dzieje polityczne II Rzeczypospolitej. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2) wyjaśnia przyczyny przewrotu majowego, charakteryzuje jego przebieg oraz ocenia skutki ustrojowe (nowela sierpniowa, konstytucja kwietniowa z 1935 r.); 4) charakteryzuje życie polityczne w Polsce w czasie rządów sanacyjnych. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) porównuje ustroj i rzeczywistość polityczną w II Rzeczypospolitej przed i po przewrocie majowym; 2) charakteryzuje dynamikę zmian na polskiej scenie politycznej w okresie międzywojennym.
41. Polska polityka zagraniczna w latach 1918–1939	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sytuacja międzynarodowa II Rzeczypospolitej ▪ układ w Rapallo ▪ układ w Locarno ▪ polityka równowagi ▪ polityka zagraniczna Józefa Piłsudskiego 	<p>XLII. Dzieje polityczne II Rzeczypospolitej. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 6) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski, Europy i świata w okresie międzywojennym.

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ założenia polityki zagranicznej Józefa Becka ▪ relacje Polski z sąsiadami na tle sytuacji międzynarodowej ▪ niemieckie żądania wobec Polski ▪ sojusz z Francją i Wielką Brytanią ▪ pakt Ribbentrop–Mołotow ▪ społeczeństwo polskie w przededniu II wojny światowej ▪ ocena skuteczności polityki zagranicznej przed wybuchem wojny ▪ postawy społeczeństwa i polityka wewnętrzna władz II Rzeczypospolitej wobec zagrożenia wojennego 	<p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) ocenia skuteczność polskiej polityki zagranicznej w okresie międzywojennym; 4) analizuje politykę wewnętrzną władz i postawy społeczeństwa II Rzeczypospolitej wobec zagrożenia wojennego.
<p>42. Gospodarka i społeczeństwo polskie w dwudziestoleciu międzywojennym</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ skutki I wojny światowej ▪ problem unifikacji gospodarczej po I wojnie światowej ▪ struktura społeczeństwa II Rzeczypospolitej ▪ próba stabilizacji gospodarczej ▪ reformy Władysława Grabskiego ▪ odbudowa gospodarcza ▪ budowa portu w Gdyni ▪ budowa Centralnego Okręgu Przemysłowego ▪ wielki kryzys gospodarczy na świecie a sytuacja gospodarcza II Rzeczypospolitej ▪ społeczne skutki wielkiego kryzysu gospodarczego na świecie ▪ problem reformy rolnej ▪ stosunki narodowościowe i wyznaniowe w II Rzeczypospolitej ▪ polityka gospodarcza i społeczna władz II Rzeczypospolitej ▪ rola Polonii na świecie ▪ religijne, kulturowe i polityczne korzenie rasizmu i antysemityzmu ▪ rasistowska i antysemitowska polityka Niemiec hitlerowskich przed II wojną światową 	<p>XLIII. Społeczeństwo i gospodarka II Rzeczypospolitej. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje skalę i skutki wojennych zniszczeń, uwzględniając zaborowe „dziedzictwo”; 2) charakteryzuje strukturę społeczeństwa II Rzeczypospolitej, uwzględniając jego wielonarodowy, wielokulturowy i wieloreligijny charakter; 3) przedstawia i ocenia dokonania pierwszych lat odbudowy (m.in. reformy Władysława Grabskiego i unifikacja państwa); 4) omawia skutki światowego kryzysu gospodarczego na ziemiach polskich; 5) charakteryzuje i ocenia osiągnięcia gospodarcze II Rzeczypospolitej z lat 30. (m.in. reformy Eugeniusza Kwiatkowskiego). <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje przemiany społeczne i gospodarcze w II Rzeczypospolitej, z uwzględnieniem problemu reformy rolnej; 2) analizuje stosunki narodowościowe i religijne na obszarze II Rzeczypospolitej; 3) ocenia politykę gospodarczą i społeczną władz II Rzeczypospolitej; 4) dostrzega obecność Polonii poza granicami kraju, z uwzględnieniem roli Związku Polaków w Niemczech.

<p>43. Kultura polska w latach 1918–1939</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ rozwój nauki i kultury ▪ osiągnięcia i twórcy w dziedzinie nauki i kultury okresu II Rzeczypospolitej ▪ literatura okresu II Rzeczypospolitej ▪ wpływ struktury narodowościowej na zróżnicowanie kulturowe w II Rzeczypospolitej ▪ upowszechnienie oświaty ▪ reformy Jędrzejewiczowskie ▪ rozwój szkolnictwa wyższego ▪ kultura masowa ▪ rozwój kinematografii 	<p>XLIV. Kultura i nauka w okresie II Rzeczypospolitej. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) rozpoznaje osiągnięcia w dziedzinie kultury i nauki z okresu II Rzeczypospolitej oraz ich twórców; 2) charakteryzuje zróżnicowanie kulturowe II Rzeczypospolitej. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) opisuje proces upowszechniania oświaty w II Rzeczypospolitej; 2) ocenia dorobek II Rzeczypospolitej w dziedzinie kultury, nauki i sportu na tle europejskim; 3) charakteryzuje przejawy kultury masowej w Polsce międzywojennej.
<p>Powtórzenie. II Rzeczpospolita (1918–1939)</p>		

Klasa 4.

Temat	Zagadnienia	Odniesienia do podstawy programowej
II WOJNA ŚWIATOWA		
1. Wybuch II wojny światowej i wojna obronna Polski	<ul style="list-style-type: none"> ▪ polityka III Rzeszy i ZSRS wobec Polski ▪ położenie międzynarodowe Polski w przededniu wybuchu II wojny światowej ▪ sojusz z Francją i Wielką Brytanią ▪ pakt Ribbentrop–Mołotow ▪ potencjał militarny III Rzeszy i II Rzeczypospolitej w przededniu II wojny światowej ▪ „prowokacja gliwicka” ▪ bitwy graniczne ▪ główne etapy wojny obronnej ▪ rozmieszczenie wojsk polskich na terenie II Rzeczypospolitej ▪ obrona Westerplatte ▪ przebieg działań wojennych ▪ przykłady bohaterstwa żołnierzy/Polaków podczas wojny obronnej ▪ ocena bohaterskich postaw żołnierzy/Polaków podczas wojny obronnej ▪ wkroczenie wojsk sowieckich na ziemię II Rzeczypospolitej ▪ ewakuacja władz państwowych do Rumunii ▪ powołanie polskich władz państwowych i Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie ▪ obrona i kapitulacja Warszawy ▪ ostatnie walki ▪ skutki przegranej wojny obronnej ▪ bilans walk wojny obronnej 	<p>XLVI. Wojna obronna Polski w 1939 r. Agresja Niemiec (1 września) i Związku Sowieckiego (17 września). Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje położenie międzynarodowe Polski w przededniu wybuchu II wojny światowej; 2) wyjaśnia cele wojenne hitlerowskich Niemiec i ZSRS; 3) charakteryzuje etapy wojny obronnej, podaje przykłady bohaterstwa obrońców, w tym: Westerplatte, Poczty Polskiej, Mokrej, Wizny, bitwy nad Bzurą, Warszawy, Kocka i zbrodni, wojennych dokonanych przez agresorów, w tym w: Wieluniu, Bydgoszczy, Katowicach, Grodnie; 4) przedstawia podział ziem polskich między okupantów; wskazuje przykłady współpracy między nimi; 5) wyjaśnia znaczenie powołania polskich władz państwowych i sił zbrojnych na uchodźstwie; 6) wyjaśnia przyczyny przegranej przez Polskę wojny obronnej. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) porównuje potencjał walczących stron; 2) przedstawia polską strategię obrony i rozmieszczenie wojsk; 3) ocenia zachowanie dowódców (m.in. Edwarda Rydza-Śmigłego, Henryka Sucharskiego, Juliana Filipowicza, Władysława Raginisa, Stanisława Dąbka, Tadeusza Kutrzebę, Franciszka Kleeberga), żołnierzy, polityków, w tym Ignacego Mościckiego, Stefana Starzyńskiego i ludności cywilnej podczas wojny obronnej w 1939 r.;

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przykłady zbrodni na ludności polskiej podczas wojny obronnej ▪ założenia polityki Wielkiej Brytanii i Francji wobec konfliktu polsko-niemieckiego ▪ ocena polityki Wielkiej Brytanii i Francji wobec konfliktu polsko-niemieckiego 	<p>4) charakteryzuje materialne i demograficzne skutki przegranej wojny obronnej;</p> <p>5) przedstawia i ocenia zachowania aliantów wobec agresji hitlerowskich Niemiec.</p>
2. Działania zbrojne w latach 1939–1941	<ul style="list-style-type: none"> ▪ współpraca niemiecko-radziecka od VIII 1939 r. ▪ ekspansja ZSRS ▪ napaść III Rzeszy na Danię i Norwegię ▪ napaść III Rzeszy na Francję ▪ bitwa o Anglię ▪ walki na morzach ▪ atak Niemiec na ZSRS – plan Barbarossa ▪ oblężenie Leningradu ▪ bitwa pod Stalingradem ▪ bitwa na Łuku Kurskim ▪ walki w Afryce ▪ atak Japonii na Pearl Harbor i przystąpienie Stanów Zjednoczonych do II wojny światowej ▪ wybuch wojny na Dalekim Wschodzie ▪ utworzenie frontu na Sycylii i we Włoszech ▪ przebieg działań wojennych na dalekim Wschodzie i na innych frontach II wojny światowej 	<p>XLVII. II wojna światowa i jej etapy. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) omawia współpracę hitlerowskich Niemiec i ZSRS w latach 1939–1941; 2) charakteryzuje etapy agresji i aneksji obu totalitarnych mocarstw; 3) sytuuje w czasie i przestrzeni przełomowe wydarzenia II wojny światowej (polityczne i militarne). <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje przebieg działań wojennych na Dalekim Wschodzie i na innych frontach II wojny światowej.
3. Europa pod okupacją	<ul style="list-style-type: none"> ▪ założenia i metody polityki rasowej III Rzeszy ▪ stosunek III Rzeszy do podbitych narodów Europy Wschodniej ▪ plan eksterminacji Żydów ▪ zbrodnie hitlerowskie na okupowanych terenach ▪ ruch oporu na terenach okupowanej Europy ▪ państwa i rządy kolaborujące z III Rzeszą ▪ sytuacja ludności cywilnej na okupowanych terenach ▪ sytuacja jeńców wojennych ▪ przykłady eksterminacji 	<p>XLVII. II wojna światowa i jej etapy. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 4) charakteryzuje politykę hitlerowskich Niemiec na terenach okupowanej Europy. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) charakteryzuje sytuację ludności cywilnej oraz jeńców wojennych, z uwzględnieniem przykładów eksterminacji.

4. Wielka koalicja	<ul style="list-style-type: none"> ▪ front wschodni i ofensywa radziecka w 1944 r. ▪ bitwa pod Kurskiem ▪ bitwa pod Stalingradem ▪ wojna na Pacyfiku ▪ desant aliantów na Sycylii i we Włoszech ▪ desant w Normandii ▪ konferencja w Teheranie ▪ powstanie i działalność Wielkiej Koalicji 	<p>XLVII. II wojna światowa i jej etapy. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>3) sytuuje w czasie i przestrzeni przełomowe wydarzenia II wojny światowej (polityczne i militarne);</p> <p>6) opisuje uwarunkowania militarne i polityczne konferencji Wielkiej Trójki (Teheran, [...]) przedstawia ich ustalenia.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>2) omawia narodziny i działalność Wielkiej Koalicji.</p>
5. Przełamanie na frontach i koniec II wojny światowej	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przyczyny klęski państw osi ▪ konferencja w Jałcie ▪ konferencja w Poczdamie ▪ kapitulacja Niemiec i koniec wojny w Europie ▪ ofensywa Stanów Zjednoczonych na Dalekim Wschodzie ▪ atak Stanów Zjednoczonych na Hiroszimę i Nagasaki ▪ kapitulacja Japonii i koniec wojny na Dalekim Wschodzie ▪ polityczne, społeczno-gospodarcze i kulturowe skutki II wojny światowej 	<p>XLVII. II wojna światowa i jej etapy. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>5) wyjaśnia przyczyny klęski państw Osi;</p> <p>6) opisuje uwarunkowania militarne i polityczne konferencji Wielkiej Trójki ([...] Jałta, Poczdam) i przedstawia ich ustalenia.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>4) charakteryzuje polityczne, gospodarczo-społeczne oraz kulturowe skutki II wojny światowej.</p>
Powtórzenie. II wojna światowa		
POLSKA I POLACY W CZASIE II WOJNY ŚWIATOWEJ		
6. Polska i Polacy pod okupacją niemiecką	<ul style="list-style-type: none"> ▪ współpraca niemiecko-radziecka od IX 1939 r. ▪ podział administracyjny ziem polskich przez okupantów ▪ utworzenie Generalnego Gubernatorstwa ▪ sytuacja Polaków na ziemiach wcielonych do III Rzeszy ▪ polityka III Rzeszy wobec społeczeństwa polskiego (wysiedlenia, wywózki na roboty przymusowe do Niemiec) ▪ terror hitlerowski 	<p>XLVIII. Polska pod okupacją niemiecką i sowiecką. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>1) przedstawia prawno-ustrojowe regulacje okupacyjnych władz, dotyczące terytorium państwa polskiego i zamieszkującej tam ludności;</p> <p>2) przedstawia realia życia codziennego w okupowanej Polsce;</p> <p>3) wymienia i charakteryzuje przykłady największych zbrodni niemieckich i sowieckich (m.in. Auschwitz, Palmiry, Piaśnica, Ponary, Katyń, Miednoje, Charków);</p>

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zbrodnie niemieckie wobec narodu polskiego: Palmiry, Auschwitz, Piaśnica, Ponary ▪ Holokaust na ziemiach polskich ▪ postawy społeczeństwa polskiego wobec polityki okupantów ▪ sposoby upamiętniania zbrodni okupantów i heroizmu Polaków ▪ pierwsze organizacje konspiracyjne ▪ eksterminacja inteligencji i duchowieństwa ▪ akcja „AB” – likwidacja inteligencji ▪ okupacja niemiecka w Polsce na tle okupacji w krajach europejskich 	<p>4) porównuje system sowieckich i niemieckich obozów pracy, obozów koncentracyjnych oraz obozów zagłady; omawia kwestie deportacji i wysiedleń ludności oraz jej planowanego wyniszczenia;</p> <p>6) charakteryzuje postawy polskiego społeczeństwa wobec polityki okupantów oraz wymienia przykłady heroizmu Polaków, w tym: Witolda Pileckiego, Maksymiliana Marii Kolbego;</p> <p>7) wyjaśnia i omawia sposoby upamiętnienia zbrodni obu okupantów oraz heroizm Polaków na przykładzie:</p> <ol style="list-style-type: none"> a) Muzeum Powstania Warszawskiego, b) Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu, c) Polskiego Cmentarza Wojennego w Katyniu. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia rolę okupantów w zaognianiu trudnych relacji polsko-litewskich i polsko-ukraińskich; 2) porównuje i ocenia założenia i metody polityki III Rzeszy i Związku Sowieckiego w okupowanej Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem eksterminacji inteligencji i duchowieństwa.
7. Holokaust	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ideologiczne podstawy eksterminacji Żydów oraz innych grup etnicznych i społecznych, prowadzonej przez Niemcy hitlerowskie ▪ etapy eksterminacji Żydów ▪ miejsca eksterminacji Żydów oraz innych grup etnicznych i społecznych na terenie Polski i Europy ▪ postawy Polaków i społeczności międzynarodowej wobec Holokaustu 	<p>XLIX. Niemiecka polityka eksterminacji.</p> <p>Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) przedstawia ideologiczne podstawy eksterminacji Żydów oraz innych grup etnicznych i społecznych, prowadzonej przez Niemcy hitlerowskie; 2) charakteryzuje etapy eksterminacji Żydów (dyskryminacja, stygmatyzacja, izolacja, zagłada); 3) rozpoznaje główne miejsca eksterminacji Żydów polskich i europejskich oraz innych grup etnicznych i społecznych na terenie Polski i Europy Środkowo-Wschodniej (w tym: Auschwitz- Birkenau, Treblinka, Sobibór, Babi Jar);

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ konferencja w Wannsee, ostateczne rozwiązanie kwestii żydowskiej ▪ Sprawiedliwi wśród Narodów Świata ▪ postawy ludności żydowskiej wobec Holokaustu ▪ powstanie w getcie warszawskim ▪ działania rządu Rzeczypospolitej wobec tragedii zagłady ▪ działalność Jana Karskiego i rola „Żegoty” ▪ stosunek rządów i świata zachodniego oraz Kościoła katolickiego wobec Holokaustu 	<p>4) opisuje postawy ludności żydowskiej wobec Holokaustu, z uwzględnieniem powstania w getcie warszawskim;</p> <p>5) charakteryzuje postawy społeczeństwa polskiego i społeczności międzynarodowej wobec Holokaustu, z uwzględnieniem „sprawiedliwych”, na przykładzie Ireny Sendlerowej, Antoniny i Jana Żabińskich oraz rodziny Ulmów.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) rozróżnia terminologię stosowaną w nauce na określenie niemieckiej polityki eksterminacyjnej w okresie II wojny światowej (m.in. Holokaust, Szoa, Porajmos); 2) wyjaśnia religijne, kulturowe i polityczne korzenie rasizmu i antysemityzmu; 3) przedstawia rasistowską i antysemicką politykę Niemiec hitlerowskich przed II wojną światową; 4) przedstawia i omawia działania rządu Rzeczypospolitej Polskiej wobec tragedii Zagłady, z uwzględnieniem misji Jana Karskiego i roli „Żegoty”.
<p>8. Polska i Polacy pod okupacją sowiecką</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ współpraca niemiecko-radziecka od IX 1939 r. ▪ podział administracyjny ziem polskich przez okupantów ▪ polityka ZSRS wobec Polaków ▪ polityka władz ZSRS na ziemiach okupowanych ▪ terror stalinowski ▪ stalinowska polityka wynaradawiania ▪ deportacje ludności polskiej w głąb ZSRS ▪ zbrodnie sowieckie: Katyń, Miednoje, Charków, Starobielsk, Ostaszków, Kozielsk ▪ sowietyzacja i ludobójstwo ludności polskiej na Wołyniu i w Małopolsce Wschodniej ▪ postawy społeczeństwa polskiego wobec polityki okupantów ▪ sposoby upamiętniania zbrodni okupantów i heroizmu Polaków 	<p>XLVIII. Polska pod okupacją niemiecką i sowiecką.</p> <p>Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) przedstawia prawno-ustrojowe regulacje okupacyjnych władz, dotyczące terytorium państwa polskiego i zamieszkującej tam ludności; 2) przedstawia realia życia codziennego w okupowanej Polsce; 3) wymienia i charakteryzuje przykłady największych zbrodni niemieckich i sowieckich (m.in. Auschwitz, Palmiry, Piaśnica, Ponary, Katyń, Miednoje, Charków); 4) porównuje system sowieckich i niemieckich obozów pracy, obozów koncentracyjnych oraz obozów zagłady; omawia kwestie deportacji i wysiedleń ludności oraz jej planowanego wyniszczenia;

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wpływ okupantów na stosunki polsko-litewskie i polsko-ukraińskie ▪ okupacja sowiecka w Polsce na tle okupacji w krajach europejskich ▪ eksterminacja inteligencji i duchowieństwa 	<p>5) wyjaśnia przyczyny i rozmiary konfliktu polsko-ukraińskiego, w tym ludobójstwa ludności polskiej na Wołyniu i w Małopolsce Wschodniej;</p> <p>6) charakteryzuje postawy polskiego społeczeństwa wobec polityki okupantów oraz wymienia przykłady heroizmu Polaków, w tym: Witolda Pileckiego, Maksymiliana Marii Kolbego;</p> <p>7) wyjaśnia i omawia sposoby upamiętnienia zbrodni obu okupantów oraz heroizm Polaków na przykładzie:</p> <ol style="list-style-type: none"> a) Muzeum Powstania Warszawskiego, b) Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu, c) Polskiego Cmentarza Wojennego w Katyniu. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wyjaśnia rolę okupantów w zaognianiu trudnych relacji polsko-litewskich i polsko-ukraińskich; 2) porównuje i ocenia założenia i metody polityki III Rzeszy i Związku Sowieckiego w okupowanej Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem eksterminacji inteligencji i duchowieństwa.
<p>9. Rząd londyński i działalność Polskich Sił Zbrojnych na obczyźnie</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ utworzenie rządu polskiego na uchodźstwie ▪ działalność rządu polskiego na uchodźstwie ▪ układ Sikorski–Majski ▪ sprawa katyńska i zerwanie stosunków z polskim rządem londyńskim przez ZSRS ▪ Polskie Siły Zbrojne na frontach II wojny światowej ▪ konferencja w Teheranie a sprawa polska ▪ polityka mocarstw wobec sprawy polskiej w czasie II wojny światowej ▪ stosunek mocarstw do rządu polskiego na uchodźstwie 	<p>L. Działalność władz Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie i w okupowanym kraju.</p> <p>Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) omawia działalność rządu Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie; 2) ocenia znaczenie układu Sikorski–Majski dla obywateli polskich, znajdujących się pod okupacją sowiecką; 3) przedstawia przykłady bohaterstwa żołnierzy polskich na frontach II wojny światowej, w tym: bitwę o Narvik, bitwę o Anglę, bitwę pod Tobrukiem, bitwę o Monte Cassino, bitwę pod Falaise, bitwę o Arnhem [...];

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ znaczenie rządu polskiego na uchodźstwie na arenie międzynarodowej ▪ działalność Władysława Sikorskiego, Władysława Andersa, Stanisława Mikołajczyka, Kazimierza Sosnkowskiego ▪ losy armii gen. Władysława Andersa 	<p>4) analizuje politykę mocarstw wobec sprawy polskiej w czasie II wojny światowej;</p> <p>9) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski w okresie II wojny światowej z wydarzeniami w Europie i na świecie.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>1) ocenia rolę wielkich postaci polskiej polityki z okresu II wojny światowej, w tym: Władysława Sikorskiego, [...] Władysława Andersa, Stanisława Mikołajczyka, Kazimierza Sosnkowskiego [...];</p> <p>2) opisuje położenie rządu Rzeczypospolitej Polskiej na arenie międzynarodowej;</p> <p>3) charakteryzuje losy armii gen. Władysława Andersa;</p> <p>4) sytuuje w czasie i przestrzeni działania polskich formacji wojskowych na różnych frontach II wojny światowej.</p>
10. Polskie Państwo Podziemne	<ul style="list-style-type: none"> ▪ organizacja i cele Polskiego Państwa Podziemnego ▪ polityczna i militarna działalność Związku Walki Zbrojnej ▪ polityczna i militarna działalność Armii Krajowej ▪ polityczna i militarna działalność Narodowych Sił Zbrojnych ▪ polityczna i militarna działalność Batalionów Chłopskich ▪ konflikt polsko-ukraiński na Wołyniu ▪ formy oporu wobec okupantów ▪ działalność Władysława Sikorskiego, Stefana Grot-Roweckiego, Władysława Andersa, Kazimierza Sosnkowskiego, Leopolda Okulickiego podczas II wojny światowej 	<p>L. Działalność władz Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie i w okupowanym kraju.</p> <p>Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>5) charakteryzuje organizację i cele Polskiego Państwa Podziemnego;</p> <p>6) charakteryzuje polityczną i militarną działalność Armii Krajowej oraz Narodowych Sił Zbrojnych i Batalionów Chłopskich; wskazuje różne formy oporu wobec okupantów.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>1) ocenia rolę wielkich postaci polskiej polityki z okresu II wojny światowej, w tym: Władysława Sikorskiego, Stefana Grot-Roweckiego, Władysława Andersa, Stanisława Mikołajczyka, Kazimierza Sosnkowskiego, Leopolda Okulickiego.</p>

11. Akcja „Burza” i powstanie warszawskie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ plan „Burza”, uwarunkowania polityczne ▪ geneza powstania warszawskiego ▪ wybuch powstania warszawskiego ▪ przebieg powstania warszawskiego ▪ następstwa powstania warszawskiego ▪ postawa aliantów i ZSRS wobec powstania warszawskiego ▪ upadek powstania warszawskiego ▪ bilans powstania warszawskiego ▪ sposób traktowania jeńców i ludności cywilnej ▪ ocena historyków powstania warszawskiego ▪ losy Krzysztofa Kamila Baczyńskiego, Tadeusza Gajcego i Zygmunta Rumla 	<p>L. Działalność władz Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie i w okupowanym kraju.</p> <p>Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>7) wyjaśnia uwarunkowania akcji „Burza”;</p> <p>8) charakteryzuje powstanie warszawskie (uwarunkowania polityczne, przebieg walk, następstwa powstania, postawę aliantów i Związku Sowieckiego).</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>5) opisuje walki na Kresach Wschodnich II Rzeczypospolitej, w tym: o Lwów, o Wilno;</p> <p>7) przywołuje różne oceny historyków na temat powstania warszawskiego;</p> <p>8) dostrzega tragizm losów twórców zaangażowanych w niepodległościową konspirację, w tym: Krzysztofa Kamila Baczyńskiego, Tadeusza Gajcego i Zygmunta Rumla.</p>
12. Udział Polaków w końcu II wojny światowej	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Polskie Siły Zbrojne ▪ Polacy na frontach II wojny światowej ▪ bitwa o Narwik ▪ bitwa o Anglię ▪ bitwa pod Tobrukiem ▪ armia Andersa ▪ bitwa o Monte Cassino ▪ bitwa pod Falaise ▪ działania polskiej marynarki wojennej ▪ powstanie Wojska Polskiego na terenie ZSRS ▪ działania zbrojne Wojska Polskiego ▪ problemy i sukcesy polskich formacji wojskowych 	<p>L. Działalność władz Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie i w okupowanym kraju.</p> <p>Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>3) przedstawia przykłady bohaterstwa żołnierzy polskich na frontach II wojny światowej, w tym: bitwę o Narvik, bitwę o Anglię, bitwę pod Tobrukiem, bitwę o Monte Cassino, bitwę pod Falaise, bitwę o Arnheim, bitwę o Kołobrzeg, bitwę o Brede;</p> <p>9) zestawia najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski w okresie II wojny światowej z wydarzeniami w Europie i na świecie.</p>
Powtórzenie. Polska i Polacy w czasie II wojny światowej		

ŚWIAT PO 1945 R.

13. Powojenna rzeczywistość	<ul style="list-style-type: none"> ▪ polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturowe skutki II wojny światowej ▪ konferencja w Poczdamie ▪ plan Marshalla ▪ zmiany na mapie politycznej Europy i świata ▪ powstanie i działalność Organizacji Narodów Zjednoczonych ▪ cele i struktura Organizacji Narodów Zjednoczonych ▪ proces norymberski ▪ skutki użycia broni atomowej ▪ geneza powstania NATO ▪ geneza powstania Układu Warszawskiego ▪ charakterystyka NATO i Układu Warszawskiego 	<p>LI. Świat po II wojnie światowej. Początek zimnej wojny. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturowe skutki II wojny światowej; 2) charakteryzuje zmiany na mapie politycznej Europy i świata; 3) wyjaśnia cele i strukturę Organizacji Narodów Zjednoczonych i charakteryzuje rolę tej organizacji w powojennym świecie; 7) wyjaśnia genezę NATO i Układu Warszawskiego i charakteryzuje oba bloki polityczno-wojskowe. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) charakteryzuje skutki II wojny światowej, w tym problem osądzenia ludobójstwa (sąd w Norymberdze), użycia broni atomowej, współistnienia państw demokratycznych z państwami totalitarnymi; 2) ocenia działalność Organizacji Narodów Zjednoczonych w powojennym świecie.
14. Żelazna kurtyna i podział Niemiec	<ul style="list-style-type: none"> ▪ konferencja w Poczdamie ▪ problem reparacji wojennych ▪ geneza zimnej wojny ▪ żelazna kurtyna ▪ powojenna polityka mocarstw wobec Niemiec ▪ blokada Berlina Zachodniego ▪ powstanie NRD i RFN ▪ powstanie berlińskie 1953 r. ▪ budowa muru berlińskiego ▪ wojna w Korei 	<p>LI. Świat po II wojnie światowej. Początek zimnej wojny. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 4) opisuje przyczyny rozpadu koalicji antyhitlerowskiej i wyjaśnia genezę zimnej wojny (z uwzględnieniem wojny w Korei); 5) charakteryzuje powojenny problem niemiecki.

<p>15. Sowietyzacja państw Europy Środkowo-Wschodniej</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sowietyzacja państw Europy Środkowo-Wschodniej ▪ zmiany w ZSRS po śmierci Stalina ▪ kryzys władzy w ZSRS po śmierci Stalina ▪ powstanie berlińskie 1953 r. ▪ Układ Warszawski ▪ XX Zjazd KPZR i tajny raport Nikity Chruszczowa ▪ powstanie węgierskie 1956 r. ▪ „praska wiosna” 1968 r. 	<p>LI. Świat po II wojnie światowej. Początek zimnej wojny. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>6) omawia proces sowietyzacji państw Europy Środkowo-Wschodniej;</p> <p>8) charakteryzuje zmiany w ZSRS po śmierci Stalina; opisuje wydarzenia w NRD w 1953 r. i na Węgrzech w 1956 r. i Czechosłowacji w 1968 r.</p>
<p>16. Konflikty okresu zimnej wojny</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ geneza procesów dekolonizacji w Afryce i Azji ▪ konflikt indyjsko-pakistański ▪ wojna w Wietnamie ▪ kryzys kubański ▪ wojna w Afganistanie ▪ problemy krajów Trzeciego Świata ▪ Chiny po II wojnie światowej ▪ system maoistowski ▪ polityka wielkiego skoku ▪ rewolucja kulturalna ▪ przemiany w Chinach po śmierci Mao Zedonga ▪ rok Afryki ▪ przemiany kulturowe i cywilizacyjne na świecie w latach zimnej wojny ▪ przyczyny rozwoju terroryzmu w Europie i na świecie 	<p>LI. Świat po II wojnie światowej. Początek zimnej wojny. Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>4) omawia przemiany w Chinach po II wojnie światowej; charakteryzuje system maoistowski;</p> <p>5) przedstawia przemiany kulturowe i cywilizacyjne na świecie w latach zimnej wojny.</p> <p>LII. Dekolonizacja, integracja i nowe konflikty. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>1) wyjaśnia genezę procesów dekolonizacyjnych w Azji i Afryce;</p> <p>2) wyjaśnia przyczyny i przedstawia skutki konfliktów zimnowojennych, w tym wojny w Wietnamie, kryzysu kubańskiego oraz wojny w Afganistanie.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>1) opisuje przebieg i specyfikę konfliktów w Wietnamie [...] i ocenia ich skutki;</p> <p>2) charakteryzuje tzw. rok Afryki;</p> <p>3) omawia przemiany w Chinach po śmierci Mao Zedonga;</p> <p>4) wyjaśnia przyczyny i uwarunkowania rozwoju terroryzmu w Europie i na świecie.</p>

17. Konflikt na Bliskim Wschodzie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ powstanie państwa Izrael ▪ geneza konfliktu arabsko-izraelskiego ▪ konflikt arabsko-izraelski ▪ kryzys sueski ▪ wojna sześciodniowa ▪ wojna Jom Kippur ▪ Organizacja Wyzwolenia Palestyny ▪ działalność Jasera Arafata ▪ rewolucja islamska w Iranie ▪ wojna iracko-irańska ▪ wojny w Zatoce Perskiej ▪ problem kurdyjski ▪ rola mocarstw światowych w konflikcie bliskowschodnim 	<p>LI. Świat po II wojnie światowej. Początek zimnej wojny. Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>3) wyjaśnia okoliczności utworzenia państwa Izrael i genezę konfliktu arabsko-izraelskiego.</p> <p>LII. Dekolonizacja, integracja i nowe konflikty. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>3) wyjaśnia charakter konfliktów na Bliskim Wschodzie, ze szczególnym uwzględnieniem konfliktu arabsko-izraelskiego.</p>
18. Ku wspólnej Europie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ geneza i etapy integracji europejskiej ▪ „ojcowie” Europy ▪ etapy rozwoju Unii Europejskiej ▪ Europejska Wspólnota Gospodarcza ▪ Europejska Wspólnota Węgla i Stali ▪ traktat z Maastricht ▪ traktat amsterdamski ▪ traktat z Lizbony 	<p>LII. Dekolonizacja, integracja i nowe konflikty. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>4) charakteryzuje genezę i etapy integracji europejskiej.</p> <p>LIV. Świat na przełomie tysiącleci. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>4) charakteryzuje kontynuację procesu integracji w Europie i przedstawia główne etapy rozwoju Unii Europejskiej.</p>
19. Przemiany cywilizacyjne na świecie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przemiany naukowo-techniczne na świecie po II wojnie światowej ▪ przemiany kulturowo-społeczne na świecie po II wojnie światowej ▪ walka z segregacją rasową w Stanach Zjednoczonych ▪ „rewolucja obyczajowa” ▪ rewolta studencka 1968 r. ▪ subkultury młodzieżowe ▪ lewacki terroryzm ▪ ruchy feministyczne ▪ nowe tendencje w modzie i kulturze 	<p>LIII. Przemiany cywilizacyjne na świecie. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>1) charakteryzuje i wyjaśnia znaczenie najważniejszych przemian naukowo-technicznych na świecie po II wojnie światowej;</p> <p>2) analizuje najważniejsze przemiany kulturowe i społeczne po II wojnie światowej;</p> <p>3) charakteryzuje zjawisko „rewolucji obyczajowej” i ruchów młodzieżowych, ze szczególnym uwzględnieniem wydarzeń 1968 r.;</p> <p>4) opisuje rozwój nowych środków komunikacji społecznej i ocenia ich znaczenie.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ muzyka ▪ rozwój i ocena nowych środków komunikacji ▪ dysproporcje gospodarcze we współczesnym świecie ▪ zagrożenia cywilizacyjne we współczesnym świecie ▪ Sobór Watykański II ▪ rola kultury masowej i sportu we współczesnym świecie 	<p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) dostrzega problem biedy we współczesnym świecie, ze szczególnym uwzględnieniem państw Południa; 2) charakteryzuje najważniejsze współczesne zagrożenia cywilizacyjne; 3) wyjaśnia rolę religii we współczesnym świecie, w tym znaczenie Soboru Watykańskiego II dla działalności Kościoła katolickiego w świecie i idei ekumenizmu; 4) charakteryzuje rolę kultury masowej i sportu we współczesnym świecie.
Powtórzenie. Świat po 1945 r.		
KOMUNISTYCZNA POLSKA		
20. Polska po II wojnie światowej	<ul style="list-style-type: none"> ▪ straty demograficzne w Polsce po II wojnie światowej ▪ straty gospodarcze w Polsce po II wojnie światowej ▪ straty kulturowe w Polsce po II wojnie światowej ▪ ustalenie nowych granic państwa polskiego po II wojnie światowej ▪ konsekwencje społeczno-gospodarcze zmiany granic państwa polskiego ▪ polska emigracja polityczna ▪ działalność rządu Rzeczypospolitej na uchodźstwie 	<p>LV. Proces przejmowania władzy przez komunistów w Polsce (1944–1948).</p> <p>Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) opisuje straty demograficzne, gospodarcze i kulturowe po II wojnie światowej; 2) porównuje obszar państwa polskiego przed i po II wojnie światowej. <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ocenia następstwa społeczno-gospodarcze zmiany granic państwa polskiego; 2) omawia sytuację polskiej emigracji politycznej i działalność rządu Rzeczypospolitej na uchodźstwie.
21. Kształtowanie się systemu komunistycznego w Polsce	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Manifest PKWN ▪ powołanie Rządu Tymczasowego ▪ powołanie Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej ▪ represje i działania aparatu bezpieczeństwa w czasie kształtowania się systemu komunistycznego w Polsce ▪ skutki polityczne II wojny światowej dla Polski ▪ reforma rolna 	<p>LV. Proces przejmowania władzy przez komunistów w Polsce (1944–1948).</p> <p>Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 3) charakteryzuje okoliczności i etapy przejmowania władzy w Polsce przez komunistów; 6) opisuje represje sowieckiego i polskiego aparatu bezpieczeństwa [...];

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ nacjonalizacja przemysłu i handlu ▪ bitwa o handel ▪ gospodarka planowana ▪ referendum 1946 r. ▪ sfałszowane wybory 1947 r. 	7) charakteryzuje okres odbudowy oraz ocenia projekt reformy rolnej i nacjonalizacji przemysłu i handlu.
22. Polskie podziemie niepodległościowe	<ul style="list-style-type: none"> ▪ działalność legalnej opozycji wobec władzy komunistycznej ▪ działalność podziemia antykomunistycznego ▪ Narodowe Siły Zbrojne ▪ Zrzeszenie Wolność i Niezawisłość ▪ Narodowe Zjednoczenie Wojskowe ▪ losy żołnierzy wyklętych/niezłomnych ▪ represje i działania aparatu bezpieczeństwa wobec polskiego podziemia niepodległościowego ▪ oblawa augustowska 	<p>LV. Proces przejmowania władzy przez komunistów w Polsce (1944–1948).</p> <p>Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>4) omawia działalność opozycji legalnej oraz podziemia antykomunistycznego, w tym: Narodowych Sił Zbrojnych (NSZ), Zrzeszenia Wolność i Niezawisłość (WiN), Narodowego Zjednoczenia Wojskowego (NZW);</p> <p>5) charakteryzuje losy żołnierzy wyklętych/niezłomnych;</p> <p>6) opisuje represje sowieckiego i polskiego aparatu bezpieczeństwa (w tym oblawa augustowska).</p>
23. Czasy stalinowskie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ powstanie PZPR ▪ kult jednostki ▪ sowietyzacja kultury rola propagandy ▪ radio Wolna Europa wobec propagandy komunistycznej ▪ socrealizm ▪ przemiany ustrojowe ▪ konstytucja PRL z 1952 r. ▪ przemiany społeczno-gospodarcze w czasach stalinowskich ▪ społeczne skutki planu sześcioletniego ▪ przemiany kulturowe w czasach stalinowskich ▪ terror stalinowski ▪ walki z Kościołem katolickim 	<p>LVI. Stalinizm w Polsce i jego erozja.</p> <p>Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>1) przedstawia proces sowietyzacji kraju na płaszczyźnie ustrojowej, gospodarczo-społecznej i kulturowej;</p> <p>2) omawia i ocenia skutki terroru stalinowskiego w Polsce;</p> <p>4) opisuje formy i skutki prześladowania Kościoła katolickiego.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>1) wyjaśnia założenia propagandy komunistycznej i charakteryzuje cechy sztuki socrealizmu;</p> <p>2) wyjaśnia rolę radia „Wolna Europa” wobec propagandy komunistycznej;</p> <p>3) ocenia efekty społeczne i gospodarcze planu sześcioletniego.</p>

<p>24. Polski październik i czasy gomułkowskie</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ PRL po śmierci Józefa Stalina ▪ pośrednie i bezpośrednie przyczyny czerwca 1956 r. ▪ czerwiec 1956 r. ▪ odwilż popaździernikowa ▪ objęcie funkcji I sekretarza KC PZPR przez Władysława Gomułkę ▪ kryzysy społeczne w latach 60. ▪ marzec 1968 r. ▪ kryzysy społeczne w latach 70. ▪ grudzień 1970 r. ▪ spór Władysława Gomułki z Kościołem katolickim ▪ społeczno-polityczna rola Kościoła katolickiego ▪ odsunięcie od władzy Władysława Gomułki ▪ rola prymasa Stefana Wyszyńskiego 	<p>LVI. Stalinizm w Polsce i jego erozja. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>3) wyjaśnia przyczyny i następstwa poznańskiego czerwca oraz znaczenie wydarzeń październikowych 1956 r.;</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>4) charakteryzuje przejawy odwilży popaździernikowej.</p> <p>LVII. Polska w latach 1957–1981. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>1) charakteryzuje system władzy w latach 60. [...] PRL i stopień uzależnienia od ZSRS; opisuje proces industrializacji i funkcjonowanie gospodarki planowej;</p> <p>2) wyjaśnia genezę i następstwa kryzysów społecznych w latach 1968, 1970 [...];</p> <p>3) wyjaśnia społeczno-polityczną rolę Kościoła katolickiego.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>1) opisuje postawy społeczne od negacji i oporu po przystosowanie i współpracę;</p> <p>2) wyjaśnia znaczenie obchodów milenijnych w roku 1966, z uwzględnieniem roli prymasa Stefana Wyszyńskiego.</p>
<p>25. Dekada Edwarda Gierka i narodziny opozycji demokratycznej</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ polityka wewnętrzna i zagraniczna Edwarda Gierka ▪ geneza i następstwa kryzysów społecznych lat 70. ▪ społeczno-polityczna rola Kościoła katolickiego ▪ rola papieża Jana Pawła II i jego wpływ na przemiany w Polsce i krajach sąsiednich ▪ opozycja polityczna w latach 1976–1980 ▪ postawy społeczne wobec obozu władzy w dekadzie Edwarda Gierka 	<p>LVII. Polska w latach 1957–1981. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>1) charakteryzuje system władzy w latach 60. i 70. w PRL i stopień uzależnienia od ZSRS; opisuje proces industrializacji i funkcjonowanie gospodarki planowej;</p> <p>2) wyjaśnia genezę i następstwa kryzysów społecznych w latach 1968, 1970 i 1976;</p> <p>3) wyjaśnia społeczno-polityczną rolę Kościoła katolickiego;</p> <p>4) charakteryzuje i ocenia działalność opozycji politycznej w latach 1976–1980;</p> <p>5) ocenia rolę papieża Jana Pawła II i jego wpływ na przemiany w Polsce i krajach sąsiednich.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>1) opisuje postawy społeczne od negacji i oporu po przystosowanie i współpracę.</p>

26. „Solidarność”	<ul style="list-style-type: none"> ▪ wybór Karola Wojtyły na papieża ▪ przyczyny strajków w 1980 r. ▪ strajki i porozumienie sierpniowe ▪ powstanie NSZZ „Solidarność” ▪ wpływ „Solidarności” na przemiany społeczno-polityczne w Polsce i w Europie ▪ stosunek władz PRL do NSZZ „Solidarność” ▪ skutki strajków 1980 r. ▪ postacie „Solidarności” – np. Lech Wałęsa, Anna Walentynowicz, Bogdan Borusewicz, Henryka Krzywonos 	<p>LVII. Polska w latach 1957–1981. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>6) wyjaśnia przyczyny i następstwa strajków w 1980 r.;</p> <p>7) charakteryzuje ruch społeczny „Solidarność” i ocenia jego wpływ na przemiany społeczno-polityczne w Polsce i w Europie.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>3) rozpoznaje najważniejsze postacie „Solidarności” (z perspektywy ogólnopolskiej i lokalnej).</p>
27. Stan wojenny w Polsce	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przyczyny wprowadzenia stanu wojennego ▪ Wojskowa Rada Ocalenia Narodowego ▪ specyfika stanu wojennego ▪ pacyfikacja kopalni „Wujek” ▪ społeczne, gospodarcze i polityczne skutki stanu wojennego ▪ postawy Polaków wobec stanu wojennego ▪ formy oporu społecznego wobec stanu wojennego ▪ rola ks. Jerzego Popiełuszki i okoliczności jego śmierci ▪ międzynarodowa reakcja na wprowadzenie stanu wojennego ▪ polityka władz PRL wobec Kościoła katolickiego w latach 80. ▪ wpływ Kościoła katolickiego na ruch społeczny Polaków ▪ skutki stanu wojennego 	<p>LVIII. Dekada 1981–1989. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>1) wyjaśnia przyczyny wprowadzenia stanu wojennego, opisuje jego specyfikę oraz społeczne, gospodarcze i polityczne skutki;</p> <p>2) charakteryzuje postawy Polaków wobec stanu wojennego, przedstawia formy oporu społecznego oraz ocenia rolę ks. Jerzego Popiełuszki i okoliczności jego śmierci.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>1) ocenia międzynarodową reakcję na wprowadzenie stanu wojennego w Polsce;</p> <p>2) opisuje i ocenia politykę władz PRL względem Kościoła w latach 80.;</p> <p>3) opisuje wpływ Kościoła katolickiego na ruch społeczny Polaków.</p>
28. Okrągły Stół i wybory czerwcowe	<ul style="list-style-type: none"> ▪ geneza kryzysu systemu komunistycznego w PRL ▪ powołanie Komitetu Obywatelskiego ▪ obrady i postanowienia okrągłego stołu ▪ skutki zawarcia porozumienia okrągłego stołu ▪ wybory czerwcowe 1989 r. ▪ wybór Wojciecha Jaruzelskiego na prezydenta ▪ powstanie rządu Tadeusza Mazowieckiego ▪ polityka „grubej kreski” ▪ wpływ Kościoła katolickiego na ruch społeczny Polaków 	<p>LVIII. Dekada 1981–1989. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>3) wyjaśnia przyczyny zawarcia porozumienia okrągłego stołu opisuje i ocenia jego skutki.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>3) opisuje wpływ Kościoła katolickiego na ruch społeczny Polaków.</p>

29. Kultura w PRL	<ul style="list-style-type: none"> ▪ osiągnięcia polskich twórców kultury ▪ osiągnięcia ludzi nauki i sportowców w latach 60. i 70. ▪ osiągnięcia w dziedzinie kultury i nauki w latach 80. ▪ twórczość emigracyjna w latach 80. ▪ życie codzienne w PRL w latach 80. 	<p>LVII. Polska w latach 1957–1981. Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>4) charakteryzuje osiągnięcia polskich twórców kultury, ludzi nauki i sportowców w latach 60. i 70.</p> <p>LVIII. Dekada 1981–1989. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>4) rozpoznaje największe powojenne polskie osiągnięcia w dziedzinie kultury i nauki, z uwzględnieniem twórczości emigracyjnej.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>4) charakteryzuje realia życia codziennego w PRL lat 80.</p>
Powtórzenie. Komunistyczna Polska		
WSPÓŁCZESNA POLSKA I ŚWIAT		
30. Jesień Narodów i rozpad ZSRS	<ul style="list-style-type: none"> ▪ upadek ZSRS ▪ reformy Michaiła Gorbaczowa ▪ kryzys polityczny w ZSRS ▪ sytuacja w państwach bloku wschodniego po upadku ZSRS ▪ skutki rozpadu ZSRS ▪ koniec komunizmu w Polsce ▪ koniec komunizmu na Węgrzech ▪ koniec komunizmu w NRD ▪ koniec komunizmu w Czechosłowacji ▪ koniec komunizmu w Bułgarii ▪ koniec komunizmu w Rumunii ▪ problemy społeczne państw postkomunistycznych ▪ problemy polityczne państw postkomunistycznych ▪ zjednoczenie Niemiec ▪ podział Czechosłowacji ▪ proces obalania komunizmu w krajach Europy Środkowo-Wschodniej ▪ transformacja ustrojowa krajów Europy Środkowo-Wschodniej 	<p>LIV. Świat na przełomie tysiącleci. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>1) charakteryzuje proces rozpadu ZSRS i określa jego następstwa;</p> <p>2) charakteryzuje przemiany społeczno-polityczne w Europie Środkowo-Wschodniej w latach 1989–1991.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>1) porównuje proces obalania komunizmu w krajach Europy Środkowo-Wschodniej i transformacji ustrojowej tych państw.</p>

<p>31. Współczesne konflikty zbrojne i zagrożenia dla świata</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ polityczny układ sił na świecie pod koniec XX w. ▪ gospodarczy układ sił na świecie pod koniec XX w. ▪ konflikty na terenie byłej Jugosławii ▪ rozpad Jugosławii ▪ konflikt w Kosowie ▪ wojny w Czeczenii ▪ przemiany na Dalekim Wschodzie ▪ przemiany w Chinach ▪ wzrost znaczenia Chin we współczesnym świecie ▪ fundamentalizm islamski ▪ wzrost znaczenia Rosji we współczesnym świecie ▪ globalizacja 	<p>LIV. Świat na przełomie tysiącleci. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>3) opisuje konflikty na terenie byłej Jugosławii oraz wojny czeczeńskie.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>2) wyjaśnia przyczyny rosnącego znaczenia Chin w świecie współczesnym;</p> <p>3) charakteryzuje nowe zagrożenia dla ładu międzynarodowego.</p>
<p>32. Transformacja ustrojowa w Polsce</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ rozpad Układu Warszawskiego ▪ proces odzyskiwania suwerenności przez Polskę ▪ problemy transformacji ustrojowej ▪ problemy dekomunizacji i lustracji ▪ proces transformacji ustrojowej i gospodarczej ▪ plan Balcerowicza ▪ przemiany gospodarcze III Rzeczypospolitej ▪ przemiany ustrojowe III Rzeczypospolitej ▪ uwarunkowania międzynarodowe przemian ustrojowych III Rzeczypospolitej ▪ życie polityczne III Rzeczypospolitej ▪ ocena procesu transformacji ustrojowej i gospodarczej ▪ wybór Lecha Wałęsy na prezydenta ▪ spory polityczne po 1991 r. ▪ uchwalenie małej konstytucji w 1992 r. i konstytucji 1997 r. ▪ przemiany społeczno-polityczne, gospodarcze i kulturowe lat 90. ▪ spory polityczne o kształt wolnej Polski ▪ społeczne koszty transformacji 	<p>LIX. Narodziny III Rzeczypospolitej i jej miejsce w świecie na przełomie XX i XXI w. Zakres podstawowy. Uczeń:</p> <p>1) przedstawia proces rozpadu Układu Warszawskiego i odzyskiwania suwerenności przez Polskę;</p> <p>2) opisuje kluczowe przemiany ustrojowe w latach 1989–1997, wyjaśnia ich międzynarodowe uwarunkowania;</p> <p>3) wyjaśnia kontrowersje wokół problemu dekomunizacji i lustracji;</p> <p>4) ocenia proces transformacji ustrojowej i gospodarczej.</p> <p>Zakres rozszerzony. Uczeń:</p> <p>1) charakteryzuje przemiany społeczno-polityczne, gospodarcze i kulturowe lat 90.;</p> <p>2) charakteryzuje polityczne spory o kształt wolnej Polski;</p> <p>3) ocenia społeczne koszty transformacji.</p>

<p>33. Polska droga do NATO i Unii Europejskiej</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ polityka zagraniczna III Rzeczypospolitej ▪ Polska droga do NATO ▪ Polska droga do Unii Europejskiej ▪ przystąpienie do NATO ▪ przystąpienie do Unii Europejskiej ▪ stosunki Polski z sąsiadami 	<p>LIX. Narodziny III Rzeczypospolitej i jej miejsce w świecie na przełomie XX i XXI w. Zakres podstawowy. Uczeń: 5) charakteryzuje i ocenia polską politykę zagraniczną (w tym przystąpienie Polski do NATO i do Unii Europejskiej). Zakres rozszerzony. Uczeń: 4) charakteryzuje stosunki Polski z państwami sąsiednimi.</p>
<p>Powtórzenie. Współczesna Polska i świat</p>		

5. Procedury osiągnięcia szczegółowych celów edukacyjnych

W pracy nauczyciela osiągnięcie zakładanych celów edukacyjnych wymaga odpowiedniego doboru metod, technik i środków dydaktycznych, które w dużej mierze zależą od indywidualnych możliwości i potrzeb uczniów. Nauczyciel powinien pamiętać, że mając swobodę w doborze metod i środków dydaktycznych świadomie decyduje o jakości nauczania i wynikających z nich efektów. Osiągnięcie celów edukacyjnych powinno być także dostosowane do możliwości organizacyjnych szkoły.

Do najczęściej stosowanych i zalecanych metod nauczania historii należą:

- wykład,
- rozmowa nauczająca,
- praca z mapą,
- praca z tekstem źródłowym,
- praca z dokumentami audiowizualnymi,
- praca z ikonografią,
- analiza SWOT,
- burza mózgów,
- mapa mentalna,
- metaplan,
- dyskusja,
- debata „za” i „przeciw”,
- debata oksfordzka,
- drzewo decyzyjne,
- drama,
- kula śniegowa,
- gry dydaktyczne,
- projekt edukacyjny,
- portfolio.

Wybór właściwej metody i jej zastosowanie mają na celu nie tylko przekazywanie wiedzy, ale także doskonalenie u uczniów umiejętności ponadprzedmiotowych takich jak:

- myślenie – rozumiane jako złożony proces umysłowy, polegający na formułowaniu wniosków, abstrahowaniu, rozumowaniu, rozwiązywaniu problemów, wyrażaniu sądów;
- rozwijanie myślenia: analitycznego, syntetycznego, logicznego, komputacyjnego, przyczynowo-skutkowego, kreatywnego, abstrakcyjnego;
- czytanie – rozumiane jako umiejętność łącząca zarówno rozumienie sensów, jak i znaczeń symbolicznych wypowiedzi;
- komunikowanie się w języku ojczystym;
- kreatywne rozwiązywanie problemów z różnych dziedzin;
- sprawne posługiwanie się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi;
- samodzielne docieranie do informacji, dokonywanie ich selekcji, syntezy oraz wartościowania, rzetelnego wykorzystywania źródeł;
- systematyczne uczenie się, porządkowanie i pogłębianie zdobytej wiedzy;
- współpraca w grupie;
- podejmowanie działań indywidualnych.

Nauczyciel powinien w miarę możliwości zachęcać uczniów do aktywności pozaszkolnej i pozalekcyjnej, tj. organizować wycieczki do miejsc pamięci i muzeów, w tym: Muzeum Powstania Warszawskiego, Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku, Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu, Polskiego Cmentarza Wojennego w Katyniu, Muzeum Polaków Ratujących Żydów podczas II wojny światowej im. Rodziny Ulmów w Markowej, Cmentarza Powązkowskiego w Warszawie, Cmentarza Obrońców Lwowa oraz wszystkich innych miejsc upamiętniających kluczowe wydarzenia historyczne.

Oprócz wycieczek do miejsc pamięci i muzeów ciekawą formą aktywności pozalekcyjnej edukacji historycznej, do której warto zachęcać uczniów, są:

- wymiany młodzieżowe,
- akademie szkolne,
- pobyty studyjne,
- uroczystości rocznicowe,
- projekty,
- rekonstrukcje historyczne,
- konkursy,
- multimedialne wystawy muzealne.
- olimpiady,

5.1 Przykładowy scenariusz zajęć w miejscu pamięci

Przybyszu! Z jakiegokolwiek kraju przychodzisz, zwróć uwagę na pozostałości tego obozu. Zastanów się i uczynь wszystko, by twoja pielgrzymka nie była daremna, jak nie była daremna nasza śmierć...

Dla ciebie i twoich dzieci popioły Auschwitz stanowią ostrzeżenie. Czynь tak, by okropny owoc nienawiści, której ślady widziałeś tutaj, nie wydał nowego nasienia ani jutro, ani nigdy.

Primo Levi, *Czy to jest człowiek*, Kraków 2008.

Oczekiwane osiągnięcia

Uczeń:

- zna daty założenia i wyzwolenia obozu;
- zna biografie: Reichsführera SS Heinricha Himmlera, SS-Gruppenführera Ericha von dem Bach-Zelewskiego, SS-Obersturmführera Rudolfa Hößa, SS-Obersturmbannführera Arthura Liebehenschela, SS-Sturmbannführera Richarda Baera, dr. Josefa Mengele, rotmistrza Witolda Pileckiego, Władysława Bartoszewskiego, Tadeusza Borowskiego, Augusta Kowalczyka, Edith Stein;
- rozumie pojęcia i terminy: obóz zagłady, obóz koncentracyjny, podobóz, fabryka śmierci, Szoah, Holocaust, ludobójstwo, eksterminacja, Sonderkommando, krematorium, komora gazowa, kapo, karcer, łaźnia, marsze śmierci, Ściana Śmierci „ostateczne rozwiązanie kwestii żydowskiej”, SS-man;
- potrafi wskazać na mapie Europy miejscowości, w których znajdowały się obozy zagłady i obozy koncentracyjne;
- potrafi opisać plan obozu Auschwitz I, Auschwitz II (Birkenau);
- potrafi wyjaśnić przyczyny negowania Holocaustu (kłamstwo oświęcimskie);
- potrafi wskazać zagrożenia płynące z braku pielęgnacji pamięci narodowej.

Metody i forma zajęć

Praca w grupie, wykład, rozmowa nauczająca, dyskusja, praca z mapą, praca ze źródłami.

Przygotowanie uczniów przed zaplanowanym wyjazdem

Przed wyjazdem nauczyciel dzieli uczestników na grupy, którym przydziela określone zadania. Następnie na lekcji grupy dzielą się zdobytymi informacjami.

Grupa I

Przedstawia informacje na temat obozu Auschwitz I, Auschwitz II (Birkenau) – założenie, rozwój obozów, wyzwolenie.

Grupa II

Wyjaśnia terminy: obóz zagłady, obóz koncentracyjny; wskazuje na mapie Europy miejscowości, w których znajdowały się obozy zagłady i obozy koncentracyjne, opisuje plan obozów: Auschwitz I, Auschwitz II (Birkenau).

Grupa III

Wyjaśnia pojęcia: podobóz, Holokaust, Szoah, fabryka śmierci, ludobójstwo, eksterminacja, Sonderkommando, krematorium, komora gazowa, kapo, łaźnia, karcer, Ściana Śmierci, marsze śmierci, „ostateczne rozwiązanie kwestii żydowskiej”, SS-man.

Grupa IV

Przedstawia informacje o: Reichsführerze SS Heinrichu Himmlerze, SS-Gruppenführerze Erichu von dem Bach-Zelewskim, SS-Hauptsturmführerze Rudolfie Hössie, SS-Obersturmbannführerze Arthurze Liebehenschelu, SS-Sturmbannführerze Richardzie Baerze, dr. Josefie Mengele.

Grupa V

Przedstawia informacje o więźniach obozu: rotmistrzu Witoldzie Pileckim, Władysławie Bartoszewskim, Tadeuszu Borowskim, Auguście Kowalczyku, Edith Stein.

Zwiedzanie obozu

Podczas zwiedzania z przewodnikiem uczniowie robią notatki, fotografie, zadają pytania przewodnikowi lub nauczycielowi.

Aby uczcić pamięć wszystkich więźniów zamordowanych w obozie, uczniowie składają pamiątkową wiązanek kwiatów i zapalają znicze pod Ścianą Śmierci – miejscem rozstrzelania więźniów.

Podsumowanie wyjazdu do miejsca pamięci

Po powrocie z wyjazdu należy uporządkować zdobyte wiadomości i przeprowadzić zajęcia je utrwalające. Notatki i fotografie, można wykorzystać w trakcie składania gazetki szkolnej lub umieścić na stronie internetowej szkoły.

Po powrocie uczeń powinien:

- umieć wykorzystać zdobytą wiedzę podczas wizyty w byłym obozie Auschwitz I, Auschwitz II (Birkenau),
- uświadomić sobie i próbować zrozumieć istotę tragedii Żydów europejskich w Auschwitz I, Auschwitz II (Birkenau),
- uświadomić sobie skalę zbrodni nazistowskich na terenie Auschwitz I, Auschwitz II (Birkenau),
- uświadomić sobie wyjątkowość miejsca pamięci, jakim jest Auschwitz I, Auschwitz II (Birkenau),
- uwrażliwić się na kwestię zagłady Żydów,
- uświadomić sobie rolę, jaką dziś pełni Muzeum w Europie i na świecie.

Ćwiczenie podsumowujące

Dyskusja na temat:

Czym jest dla nas Auschwitz i czym powinno być dla przyszłych pokoleń?

Nauczyciel kieruje prośbę do uczniów, aby w dyskusji wykorzystali motto zajęć.

Praca domowa

Napisz reportaż z wizyty w Miejscu Pamięci i Muzeum Auschwitz-Birkenau.

6. Zakładane osiągnięcia uczniów

Podstawa programowa kształcenia ogólnego historii dla czteroletniego liceum ogólnokształcącego i pięcioletniego technikum określa przewidywane osiągnięcia uczniów w sposób następujący:

W zakresie rozumienia wydarzeń i procesów historycznych. Uczeń:

- rozumie związki przyczynowo-skutkowe zachodzące pomiędzy wydarzeniami i procesami historycznymi,
- rozumie ideę wolności,
- świadomie i odpowiedzialnie współtworzy europejską wspólnotę wartości,
- dostrzega różnorodność kulturową współczesnego świata,
- dostrzega zachodzące związki pomiędzy historią regionu, Polski i świata,
- w podstawowy sposób ocenia zjawiska historyczne oraz zachodzące na przestrzeni wieków procesy społeczno-kulturowe i polityczno-gospodarcze
- rozumie i wyjaśnia podstawowe pojęcia historyczne,
- dzięki wiedzy o wydarzeniach z dziejów narodu polskiego i dziejów powszechnych, krytycznie odnosi się do przeszłości, lepiej rozumie teraźniejszość,
- ocenia rolę jednostek, np. Ireny Sendlerowej, w kreowaniu wydarzeń oraz procesów historycznych,
- rozumie znaczenie symboli narodowych,
- dostrzega szczególną rolę miejsc pamięci i muzeów.

W zakresie umiejętności. Uczeń:

- porządkuje i synchronizuje wydarzenia z historii powszechnej oraz dziejów ojczystych,
- dostrzega zmienność i dynamikę wydarzeń w dziejach oraz ciągłość procesów historycznych i cywilizacyjnych,
- analizuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w kontekście epok,
- dostrzega zależność pomiędzy różnymi dziedzinami życia społecznego,
- analizuje i rozpoznaje rodzaje źródeł, ocenia przydatność źródła do wyjaśnienia problemu historycznego,
- kształtuje umiejętność krytycznej analizy źródeł historycznych,
- dostrzega mnogość perspektyw badawczych oraz różnorakie interpretacje historii i ich przyczyny,
- ugruntowuje potrzebę poznawania przeszłości dla rozumienia współczesnych mechanizmów społecznych i kulturowych,
- tworzy narrację historyczną w ujęciu przekrojowym, jak i problemowym,
- dostrzega problem i buduje argumentację, uwzględniając różne aspekty procesu historycznego,
- dokonuje selekcji i hierarchizacji oraz integruje informacje pozyskane z różnych źródeł wiedzy.

7. Liczba godzin przeznaczonych na realizację podstawy programowej

W podstawie programowej treści nauczania obejmują 59 działów tematycznych, w których znajdują się wymagania zarówno z zakresu podstawowego, jak i z zakresu rozszerzonego. Realizacja poszczególnych działów tematycznych w danej klasie, z uwzględnieniem podstawowego i rozszerzonego zakresu kształcenia, przedstawia się w sposób następujący:

- 1) klasa 1. – starożytność – średniowiecze;
- 2) klasa 2. – do 1815 r.;
- 3) klasa 3. – do 1939 r.;
- 4) klasa 4. liceum ogólnokształcącego/klasy 4. i 5. technikum – po 1939 r.

Liczba godzin przewidziana na realizację podstawy programowej w czteroletnim liceum ogólnokształcącym:

Klasa	Zakres podstawowy	Zakres rozszerzony
1.	2 h	6 h
2.	2 h	
3.	2 h	
4.	2 h	
Łącznie	8 h	6 h

Liczba godzin przewidziana na realizację podstawy programowej w pięcioletnim technikum:

Klasa	Zakres podstawowy	Zakres rozszerzony
1.	2 h	6 h
2.	2 h	
3.	2 h	
4.	1 h	
5.	1 h	
Łącznie	8 h	6 h

8. Propozycje oceniania postępów ucznia

Ocenianie osiągnięć edukacyjnych polega na rozpoznawaniu przez nauczyciela poziomu i postępów w opanowaniu przez ucznia wiadomości i umiejętności, a także na odnotowywaniu jego aktywności. Nauczyciel formułuje ocenę w odniesieniu do wymagań edukacyjnych wynikających z przyjętego programu nauczania.

Ocenianie bieżące z zajęć edukacyjnych ma na celu monitorowanie pracy ucznia oraz przekazywanie uczniowi informacji o jego osiągnięciach edukacyjnych poprzez wskazanie, co uczeń robi dobrze, co wymaga poprawy oraz jak powinien dalej się uczyć.

Uczeń powinien być oceniany przez nauczyciela za wszystkie znaczące osiągnięcia związane z realizowanym programem z uwzględnieniem wysiłku włożonego w realizację poszczególnych celów.

Zasady, którymi powinien kierować się nauczyciel w procesie edukacyjnym:

1. Zasady pierwszorzędne:

- a) ocena ucznia jest rzetelną informacją zwrotną o efektywności uczenia się i postawie, tj. zaangażowaniu na lekcji, samodzielności, pomysłowości, aktywności;
- b) ocena opiera się na znanych uczniowi wymaganiach programowych;
- c) uczeń dobrze zna kryteria oceniania;
- d) oceniane jest to, co uczeń umie, a nie to, czego nie potrafi;
- e) ocenianie ucznia jest systematyczne.

2. Zasady drugorzędne:

- a) w ocenianiu są wykorzystywane różnorodne sposoby zbierania informacji o osiągnięciach ucznia;
- b) ocena pomaga uczniowi podejmować decyzje dotyczące jego przyszłości;
- c) w ocenianiu stwarzane są sytuacje problemowe wymagające łączenia wiedzy z różnych działów i przedmiotów;
- d) ocena motywuje ucznia do dalszej pracy.

Przedmiotem oceny są:

- wypowiedzi ustne na określony temat,
- prace domowe (wypracowania, prezentacje multimedialne, plakaty itp.),
- sprawdziany (kartkówki, testy, prace klasowe),
- prace na lekcji (np. praca w grupie),
- praca z mapą,
- praca ze źródłami,
- teczki portfolio,
- referaty,
- aktywny udział w zajęciach,
- umiejętność korzystania z różnych źródeł informacji,
- udział w konkursach przedmiotowych, debatach, projektach itp.

8.1. Propozycje kryteriów wymagań ogólnych na poszczególne oceny z historii

w klasach 1.–4.

Ocenę **niedostateczną** otrzymuje uczeń, który:

- nie opanował treści zawartych w podstawie programowej,
- nie posiada umiejętności umiejscawiania wydarzeń w czasie i przestrzeni,
- nie opanował w najmniejszym stopniu umiejętności związanych z myśleniem historycznym i stosowaniem treści historycznych,
- w sposób błędny i niedojrzały formułuje oceny i wysuwa wnioski,
- nie posługuje się terminologią historyczną,
- nie rozumie i nie potrafi wykonać prostych zadań nawet przy pomocy nauczyciela,
- nie potrafi odtworzyć istotnych elementów materiału opracowywanego na lekcjach,
- nie potrafi zbudować prostej wypowiedzi na zadany temat (jego język jest ubogi i niekomunikatywny).

Ocenę **dopuszczającą** otrzymuje uczeń, który:

- w minimalnym stopniu opanował wiedzę określoną w podstawie programowej,
- sytuuje najważniejsze wydarzenia w czasie i przestrzeni,
- przy pomocy nauczyciela rozpoznaje związki przyczynowo-skutkowe,
- przy pomocy nauczyciela potrafi określić rodzaj źródła, odszukuje najważniejsze informacje w źródle pisanym,
- kojarzy główne postacie historyczne,
- w stopniu minimalnym i wybiórczo posługuje się terminologią historyczną,
- zna daty roczne przełomowych wydarzeń,
- przedstawia przy pomocy nauczyciela wyniki swojej pracy w formie ustnej i pisemnej,
- wykonuje proste zadania teoretyczne i praktyczne o minimalnym stopniu trudności,
- ma trudności ze zbudowaniem prostej wypowiedzi na zadany temat,
- rzadko bierze aktywny udział w lekcji.

Ocenę **dostateczną** otrzymuje uczeń, który posiadał kompetencje określone na ocenę dopuszczającą, a ponadto:

- opanował minimum wiadomości i umiejętności przewidzianych w podstawie programowej,
- dostrzega podstawowe związki przyczynowo-skutkowe pomiędzy faktami historycznymi,
- dokonuje selekcji podstawowych faktów,
- w sposób podstawowy posługuje się terminologią historyczną,
- odnajduje najważniejsze informacje w źródłach pisanych oraz dokonuje ich analizy,
- wyciąga proste wnioski z otrzymanych informacji ze źródeł,
- pod kierunkiem nauczyciela wykorzystuje otrzymane informacje z różnych źródeł,
- poprawnie umiejscawia wydarzenia w czasie i przestrzeni,

- sprawnie posługuje się mapą,
- podejmuje próby wykonania powierzonych zadań,
- wykonuje proste zadania pisemne,
- formułuje krótkie i proste wypowiedzi na zadany temat, stara się budować krótką narrację historyczną,
- odróżnia fakty od opinii,
- wykazuje niewielką aktywność na lekcjach.

Ocenę **dobłą** otrzymuje uczeń, który posiadał kompetencje określone na oceny dopuszczającą i dostateczną, a ponadto:

- opanował wiedzę i umiejętności historyczne określone w podstawie programowej,
- dostrzega złożoność związków przyczynowo-skutkowych między wydarzeniami,
- potrafi samodzielnie wyciągać ogólne wnioski,
- poprawnie umiejscawia w czasie i przestrzeni wydarzenia i procesy historyczne,
- analizuje i porównuje informacje zawarte w różnych typach źródeł,
- samodzielnie gromadzi, porządkuje i wykorzystuje informacje z różnych źródeł,
- prawidłowo posługuje się terminologią historyczną,
- prawidłowo posługuje się mapą,
- identyfikuje i charakteryzuje dokonania najważniejszych postaci historycznych,
- wykonuje wszystkie rodzaje ćwiczeń związane z orientacją w czasie i przestrzeni,
- inspirowany przez nauczyciela potrafi samodzielnie rozwiązywać zadania o pewnym stopniu trudności,
- poprawnie i swobodnie wypowiada się na wybrane tematy,
- poprawnie formułuje i uzasadnia własne poglądy i opinie,
- pracuje systematycznie,
- pracuje w grupie,
- aktywnie uczestniczy w lekcjach.

Ocenę **bardzo dobrą** otrzymuje uczeń, który posiadał kompetencje określone na oceny dopuszczającą, dostateczną i dobrą, a ponadto:

- opanował w niemal pełnym stopniu wiadomości i umiejętności ujęte w podstawie programowej,
- ma wiedzę i umiejętności historyczne określone w podstawie programowej i potrafi się nimi posłużyć przy różnych sytuacjach,
- samodzielnie analizuje i porównuje dane z różnych źródeł historycznych oraz dokonuje ich interpretacji,
- zauważa różnorodność interpretacji wydarzeń i procesów historycznych,
- potrafi swobodnie wypowiadać się na temat przyczyn, przebiegu i skutków wydarzeń oraz zjawisk historycznych i społecznych,
- samodzielnie wyciąga złożone wnioski,
- samodzielnie dokonuje oceny postaci historycznych,
- łączy wiedzę z różnych przedmiotów i źródeł różnego typu,
- samodzielnie analizuje i interpretuje teksty źródłowe,
- bierze udział w konkursach historycznych,
- uczestniczy w realizacji zadań dodatkowych,
- odnosi pewne sukcesy w konkursach przedmiotowych.

Ocenę **celującą** otrzymuje uczeń, który posiadał kompetencje określone na oceny dopuszczającą, dostateczną, dobrą i bardzo dobrą, a ponadto:

- bardzo dobrze opanował materiał podstawy programowej,
- ma wiedzę i umiejętności wykraczające poza podstawę programową,
- stale poszerza swoją wiedzę o wiadomości wykraczające poza podstawę programową, czyta książki, czasopisma, artykuły o treści historycznej,
- wykazuje szczególne zainteresowanie przedmiotem,
- zna literaturę popularnonaukową i specjalistyczną zgodną z omawianym tematem,
- potrafi zastosować zdobytą wiedzę w różnych sytuacjach problemowych,
- samodzielnie formułuje i rozwiązuje problemy historyczne,
- jest krytyczny w stosunku do różnego rodzaju źródeł historycznych,
- samodzielnie selekcjonuje i hierarchizuje zdobytą wiedzę,
- samodzielnie wykonuje zadania o wysokim i bardzo wysokim stopniu trudności, nie popełniając przy tym żadnych błędów merytorycznych,
- wnosi twórczy wkład do pracy na lekcji,
- potrafi podczas dyskusji udowodnić swoje zdanie, odpowiednio je argumentując,
- potrafi samodzielnie planować i organizować własną pracę,
- wykazuje stałą aktywność na lekcjach,
- wypowiedzi ustne i pisemne charakteryzują się nienaganną polszczyzną,
- samodzielnie rozwija swoje zainteresowania, odnosi sukcesy w konkursach i olimpiadach przedmiotowych.

9. Sposoby ewaluacji programu

9.1. Ewaluacja

W procesie nauczania nauczyciel powinien podejmować wszelkie działania, na podstawie których pozyska informacje o skuteczności realizacji programu nauczania. Działania powinny mieć charakter ogólny i uniwersalny. Dzięki nim nauczyciel będzie w stanie jednoznacznie ustalić, czy oczekiwania i przyjęte założenia wobec programu nauczania zostały spełnione, czy planowane i osiągnięte rezultaty są tożsame, wreszcie, czy trud włożony w realizację niniejszego programu został zrównoważony zadawalającymi osiągnięciami uczniów.

Z tego powodu w trakcie procesu nauczania nauczyciel powinien na bieżąco kontrolować:

- sposób realizacji treści programowych,
- skuteczność doboru metod, technik i środków dydaktycznych.

Uzyskane w wyniku podjętych działań informacje nauczyciel powinien wykorzystać do ewentualnej modyfikacji pracy.

9.2. Cele ewaluacji

- Sprawdzenie, czy cele zakładane w programie nauczania przedmiotu historia zostały osiągnięte.
- Systematyczne kontrolowanie sposobu realizacji treści programowych i metod prowadzenia zajęć.
- Ustalenie stopnia efektywności nauczania.
- Dostosowanie programu do indywidualnych potrzeb i oczekiwań uczniów.
- Określenie czynników, które wpływają na osiągnięcia uczniów.
- Zebranie niezbędnych informacji do modyfikacji programu.

9.3. Kryteria ewaluacji

- Powyżej 90% pozytywnych opinii – cele zostały osiągnięte w stopniu bardzo wysokim.
- Powyżej 75% pozytywnych opinii – cele zostały osiągnięte w stopniu wysokim.
- Powyżej 60% pozytywnych opinii – cele zostały osiągnięte w stopniu średnim.
- Powyżej 50% pozytywnych opinii – cele zostały osiągnięte w stopniu zadowalającym.
- Poniżej 50% pozytywnych opinii – cele zostały osiągnięte w minimalnym stopniu.

9.4. Pytania kluczowe

- Jak przebiega proces nauczania przedmiotu historia?
- Czy wszystkie cele zawarte w programie zostały zrealizowane?
- Jakie czynniki miały wpływ na osiągnięcie celów?
- Jakie czynniki utrudniały realizację celów?
- W jaki sposób zastosowane przez nauczyciela metody i formy pracy oraz środki dydaktyczne wyzwały u uczniów aktywność na zajęciach?
- Jakie czynniki wpłynęły na wzrost motywacji uczniów do nauki?
- Czy i w jakim stopniu spełniane są potrzeby i oczekiwania uczniów?
- Czy i w jakim stopniu wiedza i umiejętności, zdobyte podczas nauczania, są im przydatne?

9.5. Metody zbierania danych

- Ankiety i opinie uczniów.
- Pomiar dydaktyczny wyników kształcenia.

9.6. Przykładowa ankieta dla uczniów

Drogi Uczniu!

Głównym celem ankiety jest zebranie opinii uczniów na temat lekcji historii oraz wyciągnięcie wniosków dotyczących potrzeb uczniów w celu zwiększenia atrakcyjności prowadzonych zajęć.

Ankieta jest anonimowa.

Wskazane odpowiedzi zakreśl w kółko.

1. Czy lekcje historii w twojej szkole prowadzone są ciekawie i wyczerpują ich tematykę?

- tak
- raczej tak
- nie
- raczej nie

2. Lekcje historii są dla ciebie (możesz wybrać kilka odpowiedzi):

- wartościowe
- ciekawe
- nudne
- stresujące
- zbieżne z twoimi oczekiwaniami
- przystępnie i komunikatywnie prowadzone
- bogate w ćwiczenia
- ubogie w ćwiczenia
- zrozumiałe
- niezrozumiałe

3. Jaka jest efektywność prowadzenia zajęć? Oceń ją w skali od 1 (źle) do 6 (bardzo dobrze).

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6

4. Którą z poniższych metod pracy oceniasz jako najbardziej efektywną? (Możesz zaznaczyć kilka odpowiedzi).

- wykład
- rozmowa nauczająca
- praca z mapą
- praca z tekstem źródłowym
- praca z dokumentami audiowizualnymi /prezentacja multimedialna
- praca z ikonografią

- praca w grupie
- analiza SWOT
- burza mózgów
- dyskusja
- debata „za” i „przeciw”
- debata oksfordzka
- drzewo decyzyjne
- drama
- gry dydaktyczne
- projekt edukacyjny

5. Czy zagadnienia trudne, wymagające dodatkowego pochylenia się nad nimi, są wyjaśniane przez nauczyciela?

- zawsze
- zdecydowanie tak
- raczej tak
- zdecydowanie nie
- raczej nie
- nigdy

6. Czy sposób przekazywania wiedzy przez nauczyciela motywuje cię do samodzielnej, systematycznej nauki i poszerzania wiedzy o dodatkowe treści?

- zdecydowanie tak
- raczej tak
- czasem
- raczej nie
- zdecydowanie nie

7. Czy znasz kryteria wymagań na poszczególne oceny?

- zdecydowanie tak
- raczej tak
- raczej nie
- zdecydowanie nie

8. Czy uważasz, że nauczyciel ocenia cię sprawiedliwie?

- zdecydowanie tak
- raczej tak
- raczej nie
- zdecydowanie nie
- czasem

Dziękuję za czas poświęcony na wypełnienie ankiety!